

Nõukogude

KOOL

12

1961

БИБЛИОТЕКА
Академии Наук
СССР

NÕUKOGUDE KOOL

ESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI HARIDUSMINISTEERIUMI

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

XIX AASTAKAIK

NR. 12

DETSEMBER

1961

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongressi RESOLUTSIION

NLKP KESKKOMITEE ARUANDE PÕHJAL

20926

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongress tuli kokku ajal, mil meie kodumaa on astunud kommunistliku ühiskonna laiahaardelise ehitamise ajajärku, mil sotsialism on kindlalt võidule pääsenud rahvademokraatiamaaades ning kogu maailmas tormiliselt kasvavad progressi ja rahu jõud.

NLKP XX kongressist möödunud aastatel oli erakordne tähtsus meie partei, nõukogude rahva ja kogu inimkonna elus. Viies ellu leninlikku peajoont, mobiliseeris partei kõik töölajad kommunistliku ülesehitustöö ülesannete täitmisele kogu laialdasel suurte tööde rindel. Oluliseks teetähiseks NSV Liidu arenemises kommunismi suunas oli NLKP erakorraline, XXI kongress, kus võeti vastu rahvamajanduse arendamise seitsme aasta plaan.

Suure rahuldustundega teeb NLKP XXII kongress kokkuvõtte nõukogude rahva maailmaajaloolistest võitudest. Nõukogudemaa on läbi käinud kangelasliku võitluse tee ning on praegu oma loominguiliste jõudude täies õitsengus. Veelgi on tugevnenud Nõukogude Liidu võimsus, enneolematult on kasvanud tema kui rahu ja progressi, rahvaste sõpruse, kogu inimkonna õnne eest võitleja rahvusvaheline autoriteet.

Kogu sündmuste käik kinnitab meie partei teoreetiliste järelduste ja poliitilise joone õigsust. Täieliku võidu on saavutanud XX kongressi kurss, mille on dikteerinud elu ise, hoolitsus rahva hüvangu eest ning mis on kantud leninliku revolutsioonilise loomingu vaimust.

Kuulanud ära ja arutanud läbi Keskkomitee esimese sekretäri seltsimees N. S. Hruštšovi poolt esitatud NLKP Keskkomitee aruande, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongress otsustab:

Kiita tervenisti ja täielikult heaks NLKP Keskkomitee poliitiline kurss ja praktiline tegevus sise- ja välispoliitika valdkonnas. Kiita heaks NLKP Keskkomitee aruandes sisalduvad järeldused ja ettepanekud.

I

XXII kongress konstateerib, et tänapäeva rahvusvahelise olukorra määravaks jooneks on sotsialismi, demokraatia ja rahu jõudude edasine kasv kogu maailmas. Elu on

kinnitanud meie partei välispoliitilise kursi, sõja ärahoidmisele ja rahu kindlustamisele suunatud kursi õigsust. See kurss vastab nõukogude rahva elulistele huvidele ja seda toetavad rahuarmastavad jõud kõigis maades. Kongress hindab kõrgelt välispoliitika sihi-kindlust, paindlikkust ja initsiatiivi ning kiidab täielikult heaks abinõud, mida Keskkomitee ja Nõukogude valitsus rakendavad poliitiliste, majanduslike ja kultuurialaste sidemetega tegevdamiseks kõigi riikidega.

Seda fakti, et sõda on korda läinud vältida ja et nõukogude inimesed ning teiste maade rahvad on saanud kasutada rahuagekse elu hütvesid, tuleb pidada peamiseks tulemuseks partei ja tema Keskkomitee tegevuses Nõukogude riigi võimsuse suurendamisel ja leninliku välispoliitika teostamisel, sotsialismimaade vennasparteide tegevuse ja kõigi maade rahuarmastavate jõudude aktiveerumise tulemuseks.

Nõukogude Liit, Hiina Rahvavabariik, kõik sotsialismi maailmasüsteemi maad samuvad kindlalt sotsialismi ja kommunismi ehitamise teed. Tuginedes oma kasvanud võimsusele ning kogu maailma rahuarmastavate jõudude toetusele, ei lasknud sotsialismimaad imperialistidel tõugata maailma kahe süsteemi rahuliku majandusliku võistluse rööbastelt ülemaailmse katastroofi teele. Kahe vastandliku sotsiaalse süsteemi rahulik võistlus, mis on tänapäeva rahvusvahelise elu teljeks, on jõudnud otsustavasse faasi. Rahvastevahelise sõpruse ja rahu poliitika saab üha suurema tunnustuse ja toetuse osaliseks ning saavutab võidu imperialistliku agressiooni- ja sõjapoliitika üle.

Sotsialistlik maailmasüsteem areneb edukalt, tugevneb ja muutub inimühiskonna progressi määravaks teguriks. Nõukogude Liit on astunud kommunismi laiahaardelise ehitamise perioodi; enamikus rahvademokraatiamaades on likvideeritud majanduse mitmetüübilisus ja lõpule viimisel sotsialismi ehitamine; vääramatult tõuseb rahvaste elatus-tase; laieneb sotsialistlike riikide vennalik koostöö ja üksteise abistamine. Kongress tervitab palavalt sotsialismimaade vennasparteide ja rahvaste väljapaistvaid edusamme ja soovib neile uusi suuri võite.

XXII kongress kiidab heaks Keskkomitee ja Nõukogude valitsuse kursi — pidevalt tugevdada sotsialistlike riikide majanduslikku, poliitilist ja kultuurialast koostööd, mis rajaneb proletarise internatsionalismi, võrdõiguslikkuse ja seltsimeheliku üksteise abistamise printsiipidel. Eriti märgib kongress ära Keskkomitee suure ja viljaka töö NLKP ning vennalike kommunistlike ja töölisparteide koostöö arendamiseks ja tugevdamiseks marksismi-leninismi alusel, rahvusvahelise kommunistliku liikumise ühtsuse ja monoliitsuse huvides. Kongress lükkab resoluutselt tagasi Albaania Tööpartei juhtide põhjendamatud ja laimavad süüdistused Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei ja tema leninliku Keskkomitee aadressil. Albaania juhtide tegevus on täielikus vastuolus kommunistlike ja töölisparteide esindajate 1957. aasta nõupidamise deklaratsiooni ja 1960. aasta nõupidamise avaldusega. Seda tegevust ei saa pidada millekski muuks kui lõhestustegevuseks, mille eesmärgiks on õnnestada sotsialismimaade sõprust ja monoliitsust ning mis tuleb kasuks imperialismile. Kongress avaldab lootust, et Albaania juhid, kui nad peavad kalliks oma rahva huve ja tõepoolest soovivad sõprust NLKP ja kõigi teiste vennasparteidega, loobuvad oma vääratest vaadetest ning pöörduvad tagasi teele, milleks on ühtsus ja koostöö kõigi sotsialismimaadega, kogu rahvusvahelise kommunistliku liikumisega.

Sotsialismileeri ühtsuse edasine tugevdamine, tema võimsuse ja kaitsevõime suurendamine on üks kõige tähtsamaid ülesandeid. Ühendada iga sotsialistliku maa rahvusliku majanduse arendamiseks tehtavad jõupingutused majandusliku koostöö ja vastastikuse abi suurendamiseks ning laiendamiseks tehtavate ühiste jõupingutustega — niisugune on kõigi sotsialistliku ühenduse maade, sotsialistliku maailmamajanduse edasise õitsengu ja tõusu tee.

Sotsialistlike maade edusammud avaldavad üha kasvavat igakülgset mõju mittedotsialistlike riikide rahvastele, revolutsioneerides ja kiirendades kogu inimkonna arengut progressi teed mööda. Mitte imperialism, vaid sotsialism määrab nüüd maailma arenemise peasuuna.

Täielikult on kinnitust leidnud XX kongressi järeldus, et kapitalismi üldkriis süveneb paratamatult. Mõõdunud aastatel on veelgi nõrgenenud imperialismi majanduslikud, poliitilised ja ideoloogilised positsioonid, veelgi on teravnenud tema põhivastuolud, tohtu ulatuse on võtnud töölisklassi revolutsiooniline võitlus ning demokraatlik liikumine ja rahvaste rahvuslik vabadusliikumine. Kapitalistlik kord diskrediteerib end üha enam rahvaste silmis kui kord, mis on töötajate halastamatu ekspluateerimise, rahvusliku ja koloniaalse rõhumise, võidurelvastumise ja laastavate sõdade põhjuseks.

Rahvusliku vabadusliikumise võimsate löökide all on koloniaalsüsteem faktiliselt lagunenud. Imperialistlikud jõud, esmajärjekorras Ameerika imperialism — ülemaailmse reaktsiooni peamine kants ja rahvusvaheline sandarm —, püüavad säilitada oma positsioone, kasutades uusi, rafineeritumaid koloniaalorjuse vorme. Kuid ajaloo kogemused veenavad endiste asumaade rahvaid ikka

enam selles, et ainult lõplik vabanemine kõigist majandusliku ja poliitilise sõltumise vormidest, ainult mittekapitalistlik arengutee võib viia nende maad tõelisele vabadusele, õitsengule ja õnnele.

Vastupidiselt imperialismi ideoloogide ning nende parempoolsetest sotsialistidest ja revisionistidest sabarakkude ennustustele ei vaibu klassivõitlus kapitalistlikes maades, vaid võtab järjest suurema ulatuse ja üha teravama iseloomu. Rööbiti tööliklassi revolutsiooniliste väljaastumistega intensiivistub talurahvaliikumine, samuti ülddemokraatlik liikumine. Kõigi imperialismivastaste jõudude ühinemine ning resoluutne jagusaamine antikommunismi ja reformismi ideoloogiast ja praktikast muutub tungivalt vajalikuks.

Kogu ühiskonna arenemise käik, nende jõudude pidev kasv, kes astuvad välja sotsialismi poolt ja imperialismi vastu, kinnitavad, kui õige on XX kongressi järeldus, et maade üleminek sotsialismile on vormide poolest mitmekesine. See rahvusvahelise kommunistliku liikumise poolt toetatav järeldus leidis konstateerimist ja arendamist 1957. aasta deklaratsioonis ja 1960. aasta avalduses, mis võeti vastu marksistlik-leninlike parteide nõupidamistel.

Marksistlik-leninlikud parteid juhlivad oma maade tööliklassi ja kõigi töötajate võitlust sotsialistliku revolutsiooni läbiviimiseks ja proletariaadi diktatuuri kehtestamiseks ühel või teisel kujul.

Sotsialistliku revolutsiooni arenemise vormid ja teed olenevad klassijõudude konkreetsest vahekorrast ühel või teisel maal, tööliklassi ja tema avangardi organisatsioonikindlusest ja küpsusest ning sellest, kui suurt vastupanu avaldavad valitsevad klassid. Sõltumata sellest, missugusel kujul kehtestatakse proletariaadi diktatuur, tähendab ta alati demokraatia laiendamist, üleminekut formaalselt, kodanlikult demokraatilt tõelisele demokraatiale, demokraatiale tööraha jaoks. Tööliklass ja tema avangard — marksistlik-leninlik partei — taotlevad sotsialistliku revolutsiooni läbiviimist rahulikul teel. Selle võimaluse realiseerimine vastaks tööliklassi ja kogu rahva huvidele, iga maa üldrahvuslikele huvidele.

Tänapäeva tingimustes on mitmete kapitalistlike maade tööliklassil eesotsas oma avangardiga võimalus ühendada rahva enamus töölis- ja rahvarinde alusel ning mitmesuguste parteide ja ühiskondlike organisatsioonidega kokkuleppe ja poliitilise koostöö saavutamise muude võimalike vormide alusel, võita riigivõim kätte ilma kodusõjata ja saavutada põhiliste tootmisvahendite üleminek rahva valdusse.

Tuginedes rahva enamusele ja andes resoluutse vastulöögi oportunistlikele elementidele, kes ei ole võimelised loobuma kapitalistide ja mõisnikega kokkuleppimise poliitikast, on tööliklassil võimalik võitu saada reaktioonilistest, rahvavastastest jõududest, saavutada kindel enamus parlamendis, muuta parlament kodanluse klassihuvide teenimise tööriistast töötavat rahvast teenivaks tööriistaks, arendada väljaspool parlamenti laialdast rahvahulkade võitlust, murda reaktiooniliste jõudude vastupanu ja luua vajalikud tingimused sotsialistliku revolutsiooni rahulikuks läbiviimiseks. Kõik see saab võimalikuks ainult sel teel, et ulatuslikult ja lakkamatult arendatakse tööliste, talurahvahulkade ja linnaelanikkonna keskkihide klassivõitlust monopolistliku suurkapitali ja reaktiooni vastu, kaugeleminevate sotsiaalsete reformide, rahu ja sotsialismi eest. Tingimustes, kus eksploataatorlikud klassid tarvitavad rahva kallal vägivalda, tuleb arvestada ka teist võimalust — üleminekut sotsialismile mitterahulikul teel. Leninism õpetab ja ajaloo kogemused kinnitavad, et valitsevad klassid võimu vabatahtlikult ei loovuta. Nendes tingimustes olenevad klassivõitluse ägeduse aste ja vormid mitte niivõrd proletariaadist, kuivõrd sellest, kui tugevat vastupanu rahva valdava enamuse tahtele avaldavad reaktioonilised ringkonnad ning kas need ringkonnad võtavad sotsialismi eest areneva võitluse ühel või teisel etapil tarvitusele vägivalda.

Meie aja kõige mõjuvõimsamaks poliitiliseks jõuks on saanud kommunism. Nüüd ei ole enam suuremal või vähemal määral arenenud töölis- ja vabadusliikumisega maid, kus ei annaks end tunda mõju, mida omavad kommunistid — kõige sihikindlamad, vankumatamad ja mehisemad võitlejad rahvaste huvide eest. Tohtu tähtsusega rahvusvahelise kommunistliku liikumise ridade edasisele konsolideerumisele olid kommunistlike ja töölispartei esindajate ajaloolised nõupidamised 1957. ja 1960. aastal ning nendel nõupidamistel väljatöötatud dokumendid. Kongress hindab kõrgelt NLKP delegatsiooni tegevust kommunistlike ja töölispartei esindajate nõupidamistel ning kiidab selle täielikult heaks.

Leppimatul, sihikindlal võitlusel kahel rindel — revisionismi kui peamise ohu ning dogmatismi ja sektantluse vastu — on otsustav tähtsus marksismi-leninismi triumfile. NLKP näeb oma internatsionaalset kohust selles, et kõigiti tugevdada rahvusvahelise kommunistliku liikumise monoliitsust ja võidelda kõigi vastu, kes püüavad nõrgendada kõigi maade kommunistide ühtsust. Ka edaspidi on tarvis paljastada nüüdisaegse revi-

sionismi teooriat ja praktikat, mis on leidnud kõige kontsentreerituma väljenduse Jugoslaavia Kommunistide Liidu programmis.

Sõja ja rahu küsimus on olnud ja jääb tänapäeva kõige teravamaks, kogu inimkonda erutavaks küsimuseks.

Viimaste aastate sündmused on kinnitanud XX ja XXI kongressi järeldust, et sõjad riikide vahel ei ole tänapäeval paratamatud, et neid on võimalik ära hoida. Võimsatel jõududel, kes seisavad rahu kaitsel, on meie ajal kõik vajalikud vahendid selleks, et ohjeldada imperialistlike sõjaõhutajaid. Sotsialistlik maailmasüsteem muutub üha kindlamaks kilbiks, mis kaitseb mitte ainult sotsialistlike maade rahvaid, vaid ka kogu inimkonda imperialismi sõjaavantsüüride eest. Nõukogude Liidu ja teiste sotsialistlike maade üha kasvav võimsus on ülemaailmse rahu tähtis garantii.

Kõrvuti sotsialistlike riikidega võitlevad rahu eest koloniaalikest vabanenud Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika maad ning kapitalistlike riikide töölisklass ja kõik töötajad; hoogustub rahupooldajate liikumine kogu maailmas. Rahvas on otsustav jõud rahu võitluses. Mida suurem on sotsialistliku leeri võimsus ja mida aktiivsemalt arendatakse rahuvõitlust kapitalistlikes maades, seda raskem on imperialistidel uut maailmasõda valla päästa. Sotsialismimaade ja kõigi rahuarmastavate jõudude võitlus uue sõja ettevalmistamise vastu moodustab tänapäeva maailmapoliitika põhisisu.

Selle tulemusena, et jõudude vahelkord maailma arenil on põhjalikult muutunud sotsialismi kasuks, on erineva sotsiaalse korraga riikide rahuliku kooseksisteerimise poliitika omandanud veel kindlama baasi. Erineva sotsiaalse korraga riikide rahuliku kooseksisteerimise printsiibid, mis V. I. Lenin välja kuulutas ja mis on Nõukogude Liidu välispoliitika aluseks, on leidnud laialdase tunnustuse kui tee rahu säilitamiseks ja uue maailmasõja ärahoidmiseks. Tänapäeva tingimustes on avanenud perspektiiv saavutada rahulik kooseksisteerimine kogu selleks perioodiks, mille kestel peavad leidma lahenduse inimkonda praegu lõhestavad sotsiaalsed ja poliitilised probleemid. Sündmuste käik on selline, et juba enne sotsialismi täielikku võitu kogu maakeral, kui kapitalism veel säilib osas maailmast, tekib reaalne võimalus väljastada maailmasõda ühiskonna elust.

Ühtlasi on tarvis arvestada, et imperialistlike riikide välispoliitikat määravad monopolistliku kapitali klassihuvid, sellele on agressioon ja sõda orgaaniliselt omased. Nii kaua kui säilib imperialism, jääb alles ka pind agressiivseteks sõdadeks. Rahvusvaheline ja eelkõige Ameerika imperialism kujutab endast peamist ohtu rahu kogu maailmas. Ta plaanitseb kõige hirmsamat kuritegu inimkonna vastu — ülemaailmset termotuumasõda. Imperialistid on tekitanud ohtliku situatsiooni Euroopa südames, ähvardades alustada sõda vastuseks Nõukogude Liidu ja teiste rahuarmastavate maade ettepanekule teha lõpp Teise maailmasõja riisemele, sõlmida rahuleping Saksamaaga ja normaliseerida olukord Lääne-Berliinis. Viimastel aastatel on reaktioonilised jõud korduvalt ohustanud ülemaailmset rahu ja jätkavad praegugi katseid ajada rahvusvahelist olukorda teravaks ja tõugata inimkond sõja piirile. Rahvastelt nõutakse praegu eriti suurt valvsust — suuremat kui kunagi enne.

Kongress peab õigeaegseteks, õigeteks ja vajalikeks Keskkomitee ja Nõukogude valitsuse poolt rakendatud abinõusid meie kodumaa kaitsevõime edasiseks tugevdamiseks. Kuni eksisteerivad imperialistlikud agressorid, on tarvis olla valvas ja hoida püsirohi kuiv, tälustada sotsialistlike maade riigikaitset ja nende relvastatud jõude.

Rahu kindlustamise üritus nõuab, et rahuliku kooseksisteerimise printsiipide alusel lahendataks rahvusvahelised põhiprobleemid. Esmajärjekorras tuleb saavutada üldine ja täielik desarmeerimine kõige rangema rahvusvahelise kontrolli all; lõplikult likvideerida kõik koloniaalike vormid ja avaldused, tagada hiljuti sõltumatuse kättevõitnud rahvaste tõeline, efektiivne abistamine; likvideerida Teise maailmasõja riismed ja rahulikult reguleerida Saksamaa küsimus; taastada Hiina Rahvavabariigi seaduslikud õigused Ühinenud Rahvaste Organisatsioonis; olulisel määral parandada Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni mehhanismi; arendada kõigi maade vahel asjalikke suhteid, majandus- ja kultuurisidemeid.

Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei teeb kõik, mis on vajalik selleks, et säilitada ning kindlustada rahu ja sõprust rahvaste vahel rahvaste sotsiaalse progressi ja õnne kõrgete ideaalide võiduleviimise nimel.

NLKP XXII kongress peab vajalikuks ka edaspidi

vankumatult ja sihikindlalt ellu viia erineva sotsiaalse korraga riikide rahuliku kooseksisteerimise printsiipi kui Nõukogude Liidu välispoliitika peajoont;

väsimatult kindlustada sotsialismimaade ühtsust vennaliku koostöö ja üksikute vastastikuse abistamise alusel, anda oma osa sotsialistliku maailmasüsteemi võimsuse tugevdamisse;

arendada ja süvendada koostööd kõigi rahuvõitlejatega kogu maailmas;
kõvendada proletaarset solidaarsust kogu maailma töölisklassi ja kõigi töötajatega, osutada igakülgselt toetust rahvastele, kes võitlevad imperialistlikust ja koloniaalikest vabanemise eest, oma sõltumatuse kindlustamise eest;
veelgi laialdasemalt arendada asjalikke rahvusvahelisi sidemeid, vastastikku kasulikku majanduslikku koostööd ja kaubandust kõigi maadega;
teostada aktiivset ja painduvat välispoliitikat, taotledes aktuaalsete ülemaailmsete probleemide reguleerimist läbrääkimiste teel, paljastada imperialistlike sõjaõhutatjate septsitsusi ja manöövreid, kindlustada ülemaailmset rahu.

II

Kongress konstateerib rahuldustundega, et XX kongressil väljatöötatud sisepoliitika vääramatu ellurakendamise tulemusena on aruandeperioodil saavutatud suurt edu kõigi rahvamajandusharude arendamises. Kiiresti on tõusnud tööstuse ja põllumajanduse tase, veelgi rohkem on tugevnenud meie kodumaa majanduslik võimsus ja kaitsevõime, täielikumalt rahuldatakse nõukogude inimeste ainelisi ja vaimseid vajadusi. Kommunismi materiaalse tehnilise baasi loomisele on pandud kindel alus.

XX kongressile järgnenud perioodi kõige tähtsamaks jooneks on kommunistliku ülesehitustöö kiire tempo.

Viimase kuue aastaga on tööstustoodang kasvanud ligi 80 protsenti. Edukalt täidetakse seitsme aasta plaani. Seitsme aasta plaani kohaselt oli tööstustoodangu keskmiseks aastaseks juurdekasvuks esimese kolme aasta jooksul ette nähtud 8,3 protsenti, tegelikult moodustab see aga 10 protsenti. On välja selgitatud ja käiku rakendatud sotsialistliku majanduse uued suured reservid, mis võimaldas tööstustoodangut välja lasta umbes 19 miljardi rubla väärtuses üle seitseaastaku kolme esimese aasta plaani. Suur töö on ära tehtud kõigi materiaalse tootmise harude varustamiseks uue tehnikaga. On loodud tuhandeid uut tüüpi masinaid, tööpinke, aparaate, seadiseid ja automatiseerimisvahendeid.

Kongress konstateerib, et tänu partei ja valitsuse väsimatule hoolisusele ning nõukogude rahva ennastalgavale tööle on Nõukogude armee ümberrelvastamine raketi- ja tuumatehnikaga täielikult lõpule viidud. Meie rahva käes teenib võimas sõjatehnika kindlalt sotsialistlike saavutuste kaitsmise, ülemaailmse rahu kindlustamise huve.

Pärast XX kongressi on tööstuses, ehitustegevuses ja transpordis toimunud tõsised kvalitatiiivsed muutused. Põhjalikult on parandatud kütusebilansi struktuuri; uuele tehnilisele baasile on üle viidud elektroenergeetika; märgatavalt on kiirenenud keemiatööstuse arendamise ja iga liiki transpordi tehnilise rekonstrueerimise tempo. Partei ja valitsus on rakendanud abinõusid kerge- ja tõduainetetööstuse arendamiseks, on suurendatud rahvatarbekaupade tootmist; see avaldab juba praegu soodsat mõju nõukogude inimeste elatustaseme tõusule ja edaspidi annab see end veelgi rohkem tunda.

Ehitustööde uue tehnikaga varustamise ning monteeritava raudbetooni laialdase kasutamise tulemusena on kapitaalehitus võtnud enneolematu ulatuse. Aastail 1956—1961 moodustasid kapitaal mahutused rahvamajandusse 156 miljardit rubla. See on rohkem, kui tehti kapitaal mahutusi kõigi nõukogude võimu aastate jooksul enne partei XX kongressi. Ekspluatatsiooni on antud ligi 6000 uut riiklikku ettevõtet ja nende hulgas maailma suurimad hüdroelektrijaamad, metallurgia-, keemia- ja masinatehased ning tekstiilkombinaadid; laialdaselt kasutatakse sellist ökonoomset ja efektiivset tootmisvõimsuste suurendamise võimalust, nagu töötavate ettevõtete rekonstrueerimine ja laiendamine.

Järjekindlalt viiakse ellu partei kurssi meie maa idapiirkondade tootlike jõudude kiirele arendamisele. Rikkalike hüdroenergiaressursside ja odava söe baasil ehitatakse võimsaid elektrijaamu, ekspluatatsiooni on antud rikkaid rauamaagi ja loodusliku gaasi leiukohti, edukalt luuakse kolmandat metallurgia baasi, arendatakse värvilist metallurgiat, keemiatööstust, masinaehitust, ehitustööstust ning kasvavad uued linnad ja tööstuskeskused.

Kongress kiidab täielikult heaks tööstuse ja ehitustegevuse juhtimise reorganiseerimise, mille viisid läbi Keskkomitee ja Nõukogude valitsus. See revolutsiooniline, eluliselt vajalik abinõu purustas ametkondlikud barjäärid, mis püüdsid meie maa tootlike jõudude edasiarendamist, suurendas liiduvabariikide, kohalike partei-, nõukogude ja majandusorganite osatähtsust majanduslikus ja kultuurilises ülesehitustöös ning päästis valla laiaide töörahvahulkade loomingulise initsiatiivi. Tööstuse ja ehitustegevuse juhtimise reorganiseerimise tulemusena töötavad kõik rahva-

majandusharud paremini ja efektiivsemalt ning kasutavad täielikumalt olemasolevaid tootmisreserve.

Edukalt lahendatakse ülesannet — jõuda kõige arenenumatele kapitalistlikele maadele järele toodangu valmistamises iga elaniku kohta ja neist ette minna. Nõukogude Liit on kõige arenenumast kapitalistlikust maast — Ameerika Ühendriikidest — juba ette jõudnud mitte üksnes toodangu iga-aastase juurdekasvu tempo, vaid ka selle juurdekasvu absoluutmahu osas. Praegu lastakse NSV Liidus rohkem kui USA-s välja rauamaaki, sütt, koksi, monteeritavat raudbetooni, magistraal-elektri- ja mootorvedureid, saematerjale, villast riiet, võid, suhkrut, kala ja mõningaid muid tooteid ja saadusi.

Seitsme aasta plaani täitmine viib Nõukogude Liidu majanduse sellisele tasemele, kus ei kulu enam palju aega selleks, et USA-st ette jõuda ka toodangu valmistamises iga elaniku kohta. See kujuneb sotsialismi maailmaajalooliseks võiduks kapitalismi üle.

Kongress korstaterib suurt tööd, mille Keskkomitee on ära teinud põllumajanduse taseme tõstmiseks. Sõja tagajärgede ning samuti põllumajanduse juhtimises minevikus esinenud vigade ja puuduste tõttu oli meie maa põllumajandus raskes olukorras. Põllumajandussaaduste tootmise madal tase oleks võinud pidurdada Nõukogude majanduse arengut ja kahjustada tõsiselt rahva heaolu.

Teinud kindlaks põllumajanduse mahajäämuse põhjused, töötas Keskkomitee välja ja rakendas ellu vajalikud abinõud põllumajandusliku tootmise edasiarendamiseks. Kogu rahva aktiivsel osavõtul tugevdas partei kolhooside ja sovhooside materiaalsel tehnilist baasi, reorganiseeris masina-traktorijaamad, suurendas sovhooside osatähtsust kommunistlikus ülesehitustöös, seadis sisse põllumajandusliku tootmise planeerimise uue korra, taastas leninliku printsiibi, mis tagab kolhoosnikute ja sovhoositöölise materiaalse huvi põllumajandussaaduste tootmise suurendamise vastu, tugevdas kolhoose ja sovhoose juhtiva kaadri ja spetsialistidega, korraldas ümber põllumajandusorganite tööd ning tõstis teaduse osatähtsust põllumajanduses.

Väljapaistvat osa teraviljatoodangu suurendamises ja kogu põllumajanduse arendamises etendas uudis- ja jäätmaade ülesharimine. Need maad annavad praegu üle 40 protsendi kogu meie maal varutavast viljast. Uudismaade ülesharimine on nõukogude rahva suur töökangelastegu, mida sajandeid ei unustata!

Abinõud, mis partei on rakendanud põllumajanduse taseme tõstmiseks, on juba andnud reaalseid tulemusi, edaspidi aga on need tulemused veelgi silmapaistvamad. Viie aastaga, võrreldes eelmise viie aastaga, kasvas põllumajanduse kogutoodang 43 protsenti. Kui riik varem ostis iga aasta kokku kõigest umbes kaks miljardit puuda teravilja, siis viimastel aastatel ostab ta kokku kolm miljardit puuda ja rohkem. Märgatavalt on suurenenud teiste põllumajandussaaduste kokkuost. Põhjalikud muudatused on toimunud loomakasvatuse arendamisel, mis pikka aega oli laokil. Viimase viie aasta jooksul on veiste arv kolhoosides ja sovhoosides suurenenud 68 protsenti, sigade arv on kasvanud kahe ja poole kordseks; märgatavalt on suurenenud loomakasvatussaaduste varumine.

Kongress märgib, et väga suure tähtsusega on NLKP Keskkomitee 1961. aasta jaanuaripleenumi otsused, mis mõistsid hukka reas oblastites ja vabariikides maad võinud mugavuse ja muretuse, tähelepanu nõrgendamise põllumajanduse suhtes ja näitasid, et selle tagajärjel langes aastail 1959—1960 teravilja, liha ja piima tootmise kasvutempo, jäädes maha seitseaastaku ülesannetest, ja kiidab täielikult heaks Keskkomitee poolt väljatöötatud konkreetsed abinõud põllumajandussaaduste toodangu edasiseks suurendamiseks. Nagu käesoleva aasta esialgsed tulemused näitavad, on need abinõud andnud positiivseid resultate. Kolhoosid ja sovhoosid on suurendanud teravilja tootmist. Tänavu ostab riik vilja kokku märksa rohkem kui möödunud aastal. Kasvanud on ka puuvilla, suhkrupeedi, päevalille ja teiste kultuuride toodang. Suurenenud on kariloomade arv, samuti loomakasvatussaaduste tootmine ja kokkuost. Kuid liha ja piima tootmise kasvutempo ei ole veel kaugeltki nõutaval tasemel.

Omandatud kogemuste alusel peavad kolhoosid ja sovhoosid nüüd astuma uue suure sammu edasi ja edukalt täitma seitseaastaku ülesanded. Põllumajanduse pakiliste küsimuste lahendamisel on eriti tähtis, et kolhoosid ja sovhoosid revideeriks külvipinna struktuuri ja asendaksid madalasaagilised kultuurid saagirikkamatega, eelkõige maisi ja kaunviljaga. Ka edaspidi tuleb järjekindlalt kasutada põllumajanduse reserve, et lahendada edukalt kommunistliku ülesehitustöö üks tähtsam ülesanne — luua rahvale põllumajandussaaduste küllus.

Venemaa Föderatsiooni, Ukraina ja Kasahstani parteiorganisatsioonid ja töötajad on kavandanud teraviljatoodangu järsu suurendamise perspektiivplaani.

Venemaa Föderatsioon on seadnud endale eesmärgiks viia teravilja toodang 12 miljardi puudani ja kokkuost 4—5 miljardi puudani.

Ukraina NSV kavatses suurendada toodangu 3,8 miljardi puudani ja kokkuostu 1,5 miljardi puudani.

Kasahhi NSV eesmärgiks on viia toodang 3,5 miljardi puudani ja kokkuost rohkem kui 2 miljardi puudani.

Kongress kiidab heaks Venemaa Föderatsiooni, Ukraina ja Kasahstani partei- ja nõukogude organisatsioonide ning kõigi põllumajandustöötajate initsiatiivi ning soovib neile kavandatud plaanide edukat täitmist.

Vääramatult tõuseb töötajate materiaalne heaolu. NSV Liidu natsionaalse tulu kasvu alusel suurenesid tööliste ja teenistujate reaalitud (ühe töötaja kohta arvestatult) möödunud viie aastaga 27 protsenti ja kolhoosnikute tulud 33 protsenti. Enam kui poolteisekordselt on kasvanud riikliku ja kooperatiivkaubanduse jaekäive. Kõik töölised ja teenistujad on üle viidud seitsme- või kuuetunnilisele tööpäevale. Lõpule on jõudmas palkade reguleerimine, tõusnud on palgatase, eriti tööliste ja teenistujate madalalpalgalistes kategooriates, kõrvaldatud on liialdused tööajate mõnede kategooriate palkades. Parandatud on pensionikindlustust, vanaduspensioni keskmist määra on tõstetud enam kui kahekordselt. 1960. aastal algas elanikkonnalt võetavate maksude kaotamine. Rahva heaolu tõstmises etendavad üha tähtsamat osa ühiskondlikud fondid. Kui 1940. aastal moodustasid väljamaksed ja soodustused, mida elanikkond saab nende fondide arvel, 4,2 miljardit rubla, siis 1960. aastal ulatusid need 24,5 miljardi rublani ja kasvavad seitseastaku lõpuks 40 miljardi rublani.

Edukalt on täidetud aastaiaks 1956—1960 kavandatud riikliku elamuehituse programm: viimase viie aasta jooksul on ehitatud rohkem elamuid kui eelmise 15 aasta jooksul. Uue korteri on saanud ligi 50 miljonit inimest.

XX ja XXII kongressi vahelist perioodi iseloomustavad nõukogude teaduse ja kultuuri silmapaistvad saavutused. Uue hiilgava ajastu inimkonna teaduslike teadmiste arengus avasid Nõukogude Liidu võidud kosmose uurimises, ajaloo esimeste kosmonautide Juri Gagarini ja German Titovi enneolematud lennud. Suurt edu on nõukogude teadlased saavutanud aatomienergia rahuotstarbelise kasutamise valdkonnas, küberneetikas ja kiirete arvutusmasinate loomises, polümeeride keemia, automaatika ja telemehaanika, raadiotehnika ja elektroonika arendamises, ühiskonnateaduste valdkonnas ning muudel teaduse ja tehnika aladel.

Kongress peab õigeaks abinõusid, mida on rakendatud haridussüsteemi ümberkorraldamiseks ning kooli ja elu sidemete tugevdamiseks, internaatkoolide ning pikapäevakoolide ja -gruppide organiseerimiseks, mittestatsionaarse ja õhtuse õppesüsteemi arendamiseks ning kõigi majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö alade jaoks kvalifitseeritud spetsialistide ettevalmistamiseks.

Viimaste aastate jooksul on loodud rida silmapaistvaid kirjandus- ja kunstiteoseid, mis tõetuult kajastavad meie tegelikkust ning näitavad uute inimeste — kommunistlike ehitajate iseloomujooni.

Tootlike jõudude arenemise ning nõukogude ühiskonna materiaalsete ja vaimsete rikkuste suurenemise alusel täiustuvad pidevalt sotsialistlikud ühiskondlikud suhted. Kongress kiidab heaks kursi sotsialistliku omanduse üldrahvaliku ja kolhooslik-kooperatiivse vormi edasisele tugevnemisele ja teineteisele lähendamisele, materiaalse huvi printsiibi järjekindlale ellurakendamisele, sotsialistliku demokraatia arendamisele, nõukogude sotsialistlike rahvuste kultuuride üksteisele lähendamisele ja igakülgselt vastastikusele rikastamisele, meie ühiskonna moraalse ja poliitilise ühtsuse tugevdamisele ning kommunistlike põhimõtete aktiivsele juurutamisele nõukogude inimeste töös, elukondlikus sfääris ja teadvuses.

Suured edusammud, mida meie rahvas on teinud partei juhtimisel, rõõmustavad nõukogude inimesi, sisendavad neile veendumust, et tulevikus liigub meie maa veelgi hoogsamalt ja kiiremini edasi kommunismi teed mööda. Ustavana leninismile ei salli partei iialgi upsakust ja muretust, ta näeb mitte üksnes edusamme, vaid ka puudusi partei, nõukogude ja majandusorganite tegevuses ning keskendab jõupingutused lahendamata ülesannete realiseerimisele. Tuleb suunata kõik jõud sellele, et veelgi kiiremini kasvaks majandus ja tõuseks rahva heaolu ning suureneks Nõukogude riigi võimsus. Mida aktiivsemalt toetatakse ja mida laiemalt rakendatakse tootmistegevuses kõike uut ja eesrindlikku, mida teravamalt tuuakse päevavalgele puudused ja mida kiiremini nad kõrvaldatakse, seda edukamalt lahendatakse meie ees seisvaid ülesandeid. Kommunismi ehitamine on miljonite inimeste, kogu rahva suur üritus.

Kongress teeb Keskkomiteele ülesandeks suunata ka edaspidi partei ja rahva jõud kommunistliku ülesehitustöö tempo kiirendamisele, nende tohutute sisemiste reservide

veelgi tähtsusele ärakasutamisele, mida leidub kõigis sotsialistliku rahvamajanduse harudes.

Partei ja rahva tähelepanu peab olema keskendatud sellele, et eelkõige lahendada järgmised väga tähtsad ülesanded:

Tagada seitsme aasta plaani täitmine ja ületamine, mis on otsustava tähtsusega kommunismi materiaalse tehnilise baasi loomisele, meie võidule rahulikus majanduslikus võistluses kapitalismiga. Ka edaspidi tuleb kiires tempos arendada raske-tööstust, esmajärjekorras elektrienergeetikat, metallurgiat, keemiatööstust, masinaehitust, kütuse- ja ehitustööstust. Kongress kohustab kõiki parteiorganisatsioone mobiliseerima töötajaid võitluse suurendamiseks suunas korrigeeritud seitsme aasta plaani ülesannete realiseerimise eest. Tuleb tunnustada vajalikuks rahvatarbekaupade tootmise igakülgne laiendamine. Rahasummad, mis akumuleeruvad tööstuse planeerimise ületamise tulemusena, tuleb suunata peamiselt põllumajandusse, kerge- ja toiduainetetööstusse.

Edasise tehnilise progressi alusel tuleb saavutada tööviljakuse järjekindel kasv tööstuses, ehitustegevuses, põllumajanduses ja transpordis. Tööviljakuse suurendamine on kommunistliku ülesehitustöö poliitika ja praktika põhiküsimus, rahva heaolu tõstmise ning töötajatele ainelistele ja kultuurilistele hüvede loomise vältimatu tingimus.

Sihikindlalt tuleb parandada organiseerimistööd rahvamajanduse juhtimise alal, korraldada asi nii, et minimaalsete kulutustega saavutada maksimaalne toodangu juurdekasv. Selleks on tarvis valida tööstusharude arendamisel kõige progressiivsemad, majanduslikult tulusad suunad; täiustada spetsialiseerimist ja koopereerimist; komplekselt mehhaniseerida ja automatiseerida tootmisprotsesse; kiiremini rakendada tootmistegevuses teaduse ja tehnika uusimaid saavutusi, progressiivset tehnoloogiat ja eesrindlikke kogemusi; paremini kasutada majanduspiirkondade, ettevõtete ja ehitiste sisemisi reserve; tugevdada riiklikku distsipliini kõigis majandusaparaadi lülides, võidelda halastamatult ebamajanduslikkuse, pillamise, rutiini ja konservatismi vastu. Toodangu omahinna alandamine ja toodangu kvaliteedi parandamine, säästlikkus ja kokkuvõtte igal alal, rentaablu ja sotsialistliku akumulatsiooni suurendamine peavad saama seaduseks kõigi nõukogude ettevõtete tegevuses.

Resoluutselt tuleb parandada kapitaalühituse planeerimist ja organiseerimist, järsult tõsta kapitaalühituste efektiivsust, teha lõpp rahasummade, materiaalsete ja tehniliste ning tööjõuressursside kyllustamise ebariiklikule, kohalikele huve eelistavale praktikale. Erilist tähelepanu tuleb ka edaspidi pöörata idapiirkondade tootlike jõudude arendamisele, nende loodusvarade väljaselgitamisele ja komplekssele kasutamisele.

Konkreetselt ja asjatundlikult tuleb juhtida põllumajandust, sihikindlalt rakendada teaduse saavutusi ja eesrindlikke kogemusi, paremini kasutada maad, seada sisse efektiivsem külvipinna struktuur, laialdaselt kasvatada maisi, hernest, sõdauba ja teisi saagirikkaid kultuure, järsult suurendada väetiste varumist ja parandada nende kasutamist, tõsta põllumajanduslike tööde kvaliteeti ja selle alusel saavutada teravilja ning teiste põllukultuuride saagikuse ja kogusaagi märgatavat kasvu, süstemaatiliselt suurendada kariloomade arvu ja loomakasvatussaaduste toodangut. Kongress peab edasilükkamatuks ülesandeks intensiivsemalt mehhaniseerida ja elektrifitseerida põllumajandust, täielikult rahuldada kolhooside ja sovhooside vajadused ajakohase tehnika järele, suurendada mineraal- ja orgaaniliste väetiste, samuti herbitsiidide ja teiste keemilise umbrohutõrje vahendite ning taimekahjurite vastu võitlemise vahendite tootmist. Kompleksse mehhaniseerimise alusel tuleb tagada tööviljakuse suurendamine ja toodangu omahinna alanemine. Anda maksimaalselt toodangut minimaalse tööjõukuluga — see on kommunistliku ülesehitustöö tähtsaim printsiip maal. Lähematel aastatel tuleb suurendada teravilja kokkuost 4 200 000 000 puudani, liha kokkuost 13 000 000 tonnini ja piima kokkuost 50 000 000 tonnini aastas, märgatavalt on vaja suurendada suhkrupeedi, puuvilla, lina, kartuli, kõõgivilja, puuvilja, tee ja muude põllumajandussaaduste tootmist. Põllumajanduse arendamine on kogu partei, kogu nõukogude rahva üritus.

Tööstusliku ja põllumajandusliku tootmise edasise kasvu alusel tuleb tagada rahva elatustaseme järjekindel tõus. Kongress peab vajalikuks rakendada edasise abi-nõusid tööpäeva ja töönädala lühendamiseks, samuti elanikkonnalt võetavate maksude kaotamise alal; viia lõpule kõigi kategooriate töötajate palkade reguleerimine; arendada veelgi kiiremas tempos elamuehitust, tõsta selle kvaliteeti ja alandada maksumust; kiirendada kommunaalasutuste ning lastesõimede ja -aedade ehitamist, parandada olukorda pensionide alal, kaubanduse organiseerimist, ühiskondlikku toitlustamist ning elanikkonna meditsiinilist ja elutarbelist teenindamist; täiustada pidevalt kõiki haridussüsteemi lülisid.

Sihikindlalt tuleb teha teaduslikku uurimistööd ning avada noortele jõududele avar tee teadusesse. Kongress peab nõukogude teadlaste kõige tähtsamaks ülesandeks saavutada nõukogude teaduse arengus selline tase, mis võimaldaks jõuda eesmistele positsioonidele maailma teaduse ja tehnika kõigis põhisuundades.

On tarvis arendada sotsialistliku realismi kirjandust ja kunsti, tõsta nende ideelist ja kunstilist taset, tugevdada nende sidemeid kommunistliku üleschitustöö praktikaga, rahva eluga.

Tuleb hoida vajalikul kõrgusel ja igati tugevdada meie kodumaa — ülemaailmse rahukantsi — kaitsevõimet, täiustada Nõukogude armee relvastust, tõsta tema isikulise koosseisu lahingulise ja ideelis-poliitilise ettevalmistuse taset, suurendada meie rahva vaivsust, kindlalt kaitsta nõukogude inimeste — kommunistmehitajate üleschitavat tööd ja rahulikku elu.

Tuleb arendada ja täiustada sotsialistlikke ühiskondlikke suhteid: tugevdada sotsialistliku omanduse üldrahvalikku ja kolhooslik-kooperatiivset vormi; õigesti ühendada materiaalseid ja moraalseid tööstimuleid; laiendada rahvahulkade osavõttu kõigi riigiasjade juhtimisest; tugevdada rahvaste sõprust; igati toetada nõukogude inimeste püüdu töötada ja elada kommunistlikult.

Kommunismi materiaalse tehnilise baasi loomine, sotsialistlike ühiskondlike suhete arendamine, kommunistliku ühiskonna inimese kujundamine — sellised on kõige tähtsamad ülesanded, mis seisavad partei ees sisepoliitika valdkonnas kommunisti laiahaardelise ehitamise perioodil.

III

Meie maa edusammud nii välis- kui ka sisepoliitika alal on võimalikuks saanud tänu nõukogude rahva kangelaslikule tööle ning Kommunistliku Partei tohtu suurele organiseerimis- ja kasvatus tööle, tänu sellele, et sihikindlalt on ellu viidud partei leninlikku joont, mis leidis sügava ja loova väljenduse NLKP XX kongressi ajaloolistes otsustes. Partei on veelgi tugevdanud oma sidemeid rahvaga. Sotsialismi võiduga NSV Liidus ning nõukogude ühiskonna ühtsuse tugevnemisega on Kommunistlik Partei, kes tekkis kui töölisklassi partei, muutunud kogu rahva parteiks ning laiendanud oma suunava mõju ühiskonna elu kõigile külgedele. Oma XXII kongressile tuli Kommunistlik Partei ühtse ja monoliitsena, tulvil loomingulist jõudu ja vääramatut tahet sammuda marksismi-leninismi lipu all edasi kommunisti täieliku võidu poole.

Kongress konstateerib, et aruandeperioodil oli parteielu leninlike normide ja kollektiivse juhtimise printsiipide taastamine ja edasiarendamine kõigis partei ja riigi lülides partei tegevuse tähtsaim külg.

Tohtu tähtsusega sotsialismi ja kommunisti ehitamisele ning kogu rahvusvahelisele kommunistlikule liikumisele oli J. V. Stalini isiku kultuse avalik ja julge hukkamõistmine partei ja tema Keskkomitee poolt. Partei avaldas rahvale kogu töö võimu kurtarvitamise kohta isikukultuse perioodil ning mõistis resoluutselt hukka isikukultuse olukorras sündinud vead, moonutused ja leninismi vaimule võõrad meetodid. Partei kritiseeris isikukultust, likvideeris minevikus esinenud moonutused ja vead ning rakendab sihikindlalt ellu abinõusid, mis teeksid täiesti võimatuks analoogiliste vigade kordumise tulevikus. Need abinõud on väljenduse leidnud partei programmis ja põhikirjas.

XXII kongress kiidab täielikult heaks suure ja viljaka töö, mille Keskkomitee on ära teinud leninlike printsiipide taastamiseks ja edasiarendamiseks kõigis partei, riigi ja ideoloogilise töö valdkondades. See on andnud laialdased võimalused partei ja rahva loomingulisele initsiatiivile, on aidanud laiendada ja tugevdada partei sidemeid rahvahulkadega ning on tõstnud tema võitlusvõimet.

Kongress loeb täiesti õigeks ja kiidab täielikult heaks Keskkomitee resoluutsed abinõud Molotovi, Kaganovitši, Malenkovi, Bulganini, Pervuhhini, Saburovi ja nendega ühinenud Šepilovi parteivastase grupi paljastamiseks ja ideeliseks purustamiseks. See grupp astus välja XX kongressil kavandatud leninliku kursi vastu, oli nende abinõude vastu, mille eesmärgiks oli likvideerida isikukultus ja selle tagajärjed, püüdis säilitada end diskrediteerinud juhtimisvorme ja -meetodeid, pidurdada kõige uue arenemist meie elus. Parteivastase grupi fraktsioonilise võitluse ajal tegi tõsiselt vigu sm. Vorošilov, kes koos selle grupiga astus välja partei leninliku kursi vastu. Keskkomitee juunipleenumil tunnistas sm. Vorošilov oma vigu ja mõistis hukka parteivastase grupi fraktsioonilise tegevuse, aidates sellega teatud määral kaasa parteivastaste renegaatide paljastamisele. Heitnud teelt kõrvale põhimõttelagedad fraktsionäärid, intrigaanid ja karjeris-

tid, koondas partei veelgi tihedamalt oma ridu, tugevdas sidemeid rahvaga ning mobiliseeris kõik jõud oma peaajone edukale ellurakendamisele.

Kogu partei nimel mõistab XXII kongress nõrdimusega hukka parteivastase fraktsioonilise õnnestustegevuse, mis ei sobi kokku partei ühtsuse leninliku printsiibiga. See, kes asub fraktsioonilise võitluse, partei leninliku joone ja tema ühtsuse vastu suunatud kulissidetaguste intriigide ja mahhinatsioonide teele, see astub välja kogu rahva huvide, kommunistliku ülesehitustöö huvide vastu. Kõigi kommunistide tahet väljendades deklareerib kongress, et partei viib ka edaspidi vääramatult ellu partei ridade ühtsuse ja puhtuse säilitamise leninlikku seadust ning võitleb leppimatult igasuguste ki'dkondlikkuse ja fraktsioonilisuse nähtuste vastu.

Kollektiivse juhtimise leninlike printsiipide taastamine ja edasiarendamine oli parteile ja Nõukogude riigile erilise tähtsusega. Partei kongresside, Keskkomitee pleenumite, kõigi partei valitavate organite regulaarne kokkukutsumine, riikliku, majandusliku ja parteilise ülesehitustöö tähtsamate küsimuste üldrahvalik arutamine, laialdased nõupidamised mitmesuguste rahvamajandusharude ja kultuurialade töötajatega on kujunenud seaduseks, partei ja riigi elu normideks. Kõiki tähtsaid sise- ja välispoliitika küsimusi arutati laialdaselt meie parteis, et ta saaks avaldada oma kollektiivset mõistust, ära kasutada oma kollektiivseid kogemusi.

Partei lahutamatu side rahvaga avaldub ilmekalt partei ridade kasvus, selles, et parteisse voolab pidevalt värsked jõudusid. Aruandeperioodi jooksul kasvas meie partei kahe ja poole miljoni inimese võrra ja nüüd kuulub parteisse peaaegu kümme miljonit kommunisti.

XXII kongress teeb Keskkomiteele ülesandeks tugevdada ka edaspidi partei ühtsust, võidelda tema marksistlik-leninliku maailmavaate puhtuse eest, laiendada partei ridu tööliklassi, kolhoositalurahva ja haritlaskonna hulka kuuluvate eesrindlike inimeste arvel, tõsta ikka kõrgemale kommunisti nimetust, rahva õnne, kommunismi eest aktiivse, sihikindla ja teadliku võitleja nimetust.

Kongress konstateerib, et viimastel aastatel on partei teostanud resoluuutse pööraku rahvamajanduse konkreetse juhtimise suunas. Keskkomitee keskendas parteiorganisatsioonide ja juhtiva kaadri tähelepanu rahvamajandusplaanide täitmisele, meie majanduse reservide mobiliseerimisele, eesrindlike kogemuste tundmaõppimisele ja laialdasele levitamisele, ta õpetas konkreetsete positiivsete näidete varal õigesti juhtima majandust. Kongress rõhutab, et partei juhtiva tegevuse jõud seisab oskuses organiseerida ja suunata rahvahulkade jõupingutused kõige tähtsamate ülesannete lahendamisele, oskuses ühendada paljude inimeste anded, teadmised ja kogemused, et korda saata suuri asju. Pidades alati meeles Lenini õpetust, et meie partei jõud peitub rahvahulkade teadlikkuses ja aktiivsuses, tuleb veelgi energilisemalt tõsta töötajate kommunistlikku teadlikkust ja poliitilist aktiivsust, koondada nad veelgi tihedamalt partei ümber.

Kongress juhib erilist tähelepanu vajadusele parandada tööd kaadriga, kaadri valikule ja kasvatamisele, vanade kogenud töötajate õigele ühendamisele noorte, energiliste organisatoritega, kes asja hästi tunnevad. Juhtival tööil ei tohi olla mahajäänud, upsakaid, idee- ja põhimõttelagedaid inimesi, kes on kaotanud sideme eluga. Partei peab praegu ja ka edaspidi leppimatut võitlust partei ja riikliku distsipliini rikkujate vastu, nende inimeste vastu, kes asuvad partei ja riigi petmise teele, pugejate, kiitlejate, puru silma ajajate ja bürokraatide vastu. Võitluses töös esinevate puuduste vastu tuleb täiel määral rakendada kriitikat ja enesekriitikat — meie kõige vahedamat relva.

Kongress peab väga tähtsaks valitavate organite koosseisu uuendamise printsiipi, mis annab uued võimalused partei ja rahva loovate jõudude laialdaseks kasutamiseks kommunistliku ülesehitustöö huvides. Valitavate organite koosseisu süstemaatiline uuendamine peab meie maal kujunema partei, riigi ja ühiskondliku elu vääramatuks normiks.

Kaadri ettevalmistamise ja poliitilise karastamise parimaks kooliks on elu, praktiline tegevus. Võitluses partei joone elluviimise eest, praktilises töös, kommunistliku ülesehitustöö konkreetsete ülesannete lahendamisel kujunevad välja leninlikku tüüpi partei- ja riigitegelase jooned. Julgemalt tuleb laialdast aktiivi kaasa tõmma tööle parteiorganites ühiskondlikel alustel.

Praegusel ajal omandab esmajärgulise tähtsuse parteiline, riiklik ja ühiskondlik kontroll selle üle, et iga töötaja, mis tahes ametikohal asja õigesti organiseeriks, täpselt täidaks NLKP programmi ja põhikirja nõudeid, partei ja Nõukogude valitsuse direktiive ja juhtnõude. Kontrollimissüsteem on efektiivne vahend kommunistliku ülesehitustöö juhtimise täiustamiseks tõeliselt demo-

kraatlike printsiipide alusel, see on kindel relv võitluses bürokratismi ja asjaajamise venitamise vastu, see on rahvahulkade kommunistliku kasvatamise kool.

Ülesannete tegeliku täitmise kontrolli tugevdamiseks tuleb kehtestada range kord, et kohalikud parteiorganid annaksid partei otsuste täitmise kohta aru kõrgematele parteikomiteedele, kommunistide hulkadele. XXII kongress teeb Keskkomiteele ülesandeks töötada välja efektiivsed abinõud parteilise, riikliku ja ühiskondliku kontrolli parandamiseks ja täiustamiseks.

Kongress peab väga tähtsaks töötajate massiorganisatsioonide — nõukogude, ametiühingute, komsomoli, kooperatsiooni tegevust. Nüüd, kui üha enam areneb kommunistlik omavalitsus, kasvab nende organisatsioonide osatähtsus sotsialistliku ühiskonna elus pidevalt.

Tuleb veelgi suurendada nõukogude osatähtsust majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö juhtimisel, rahvahulkade kaasatõmbamisel sotsialistliku riigi juhtimisele. Nõukogude demokraatia edasiarendamine on ühiskonna kommunistlikule omavalitsusele järkjärgulise ülemineku tähtsaim tingimus.

Partei aitab igati intensiivistada ametiühingute tegevust majanduse juhtimisel, kommunistliku töö võitluse organiseerimisel, sotsialistliku tootmise ja ühiskonna asjade juhtimise õpetamisel rahvahulkadele, töötajate kommunistliku teadlikkuse tõstmisel. Ametiühingute tähtsaks ülesandeks on pidevalt hoolitseda inimese eest, tema töö, hariduse, igapäevase elu, tervise ja puhkuse eest.

Partei hindab kõrgelt oma aktiivse abilise — leninliku kommunistliku noorsooühingu tegevust. Komsomoli peaülesandeks on kasvatada noormehi ja neide revolutsioonilise võitluse kangelaslike traditsioonide najal, tööliste, kolhoosnikute ja haritlaste ennastalgava töö eeskujude najal, marksismi-leninismi suurte ideede alusel, valmistada ette sihikindlaid, haritud ja töökaid noori kommunistiehitajaid. Noorsoo ülesandeks on meie maapäüest välja tuua uusi rikkusi, ehitada vabrikuid, tehaseid, kaevandusi, sovhoose, teaduse ja kunstiasutusi ning uusi linnu. Temale kuulub tulevik, tal tuleb üles ehitada kommunistlik ühiskond ja seda täiustada.

Ideoloogilise töö taseme edasine tõstmine ja selle töö intensiivistamine on partei üks põhilisi ülesandeid, kogu tema praktilise tegevuse edukuse üks tähtsamaid tingimusi. Kommunismi ehitamise huvid nõuavad, et töötajate — eeskätt noore põlvkonna kommunistliku kasvatamise küsimused oleksid iga parteiorganisatsiooni, kogu nõukogude üldsuse tegevuse keskpunktis.

Tänapäeva tingimustes on ideoloogilise töö põhisuundadeks marksistlik-leninliku õpetuse propaganda ja kõigi ühiskonna liikmete teadusliku maailmavaate väljakujundamine; võitlus kapitalismi iganditega inimeste teadvuses ning vaenuliku kodanliku ideoloogia vastu; töötajate kasvatamine kommunistiehitajate moraalkoodeksis fikseeritud üllate moraaliprintsiipide vaimus; kommunistliku ühiskonna igakülgselt arenenud liikmete kujundamine. Inimese ettevalmistamine tööks ning temas armastuse ja lugupidamise kasvatamine töö kui esmase elulise vajaduse vastu on kogu kommunistliku kasvatustöö mõte ja tuum.

Praegusel ajal on ideoloogilises töös kõige tähtsam põhjalikult selgitada NLKP programmi, relvastada nõukogude ühiskonna töötajad kommunismi võidu nimel peetava võitluse suure plaaniga ning mobiliseerida kõik töötajad partei uue programmi elluviimisele. Selle ülesande realiseerimiseks on, tarvis kasutada kõiki vahendeid, milledega partei rahvahulki ideeliselt mõjustab: propagandat, agitatsiooni, ajakirjandust, raadiot, televisiooni, kino, kultuurhariduslikku tööd, kirjandust ja kunsti.

Ideoloogiline töö on kommunismi ehitamise ülesannete lahendamise tähtsaid vahendeid. Ta peab aitama suurendada nõukogude inimeste poliitilist ja tööalast aktiivsust ning tõsta nende kommunistlikku teadlikkust. Kanda hoolt selle eest, et partei ja riigi kaader õpiks põhjalikult tundma marksistlik-leninliku teooria küsimusi ning neid maailmaajaloolisi kogemusi, mis Kommunistlik Partei ja nõukogude rahvas on omandanud võitluses sotsialismi ja kommunismi triumfi eest, et kasvatustöö tase tõuseks ja suureneks tema mõju rahva elule ning toimingutele — see jääb partei tähtsamaks ülesandeks propandadöö ja ideoloogilise tegevuse valdkonnas. On tarvis juhendada ideoloogilise ja organiseeriva töö ühtsuse põhimõttest, mis on tähtis parteiline printsiip.

Viimastel aastatel on suuresti kasvanud partei ja tema Keskkomitee teoreetilise tegevuse ulatus ja tähtsus. Võideldes kahel rindel — revisionismi kui peamise ohu ja revolutsioonilise teooria dogmaatilise tarretamise vastu, on partei kindlalt kaitsnud ja loovalt edasi arendanud marksismi-leninismi õpetust. Partei elus tähtsast aruandeperioodi meie maal kommunismi ehitamise suurte teoreetiliste küsimuste ja rahvusvahelise kommunistliku liikumise aktuaalsete probleemide loov lahendamine. XXII kongress kii-

dab üksmeelselt ja suure rahuldustundega heaks NLKP Keskkomitee viljaka teoreetilise töö, mis kõige ilmekamalt väljendub meie partei uues programmis.

Kongress rõhutab, et ka edaspidi on tarvis kõrgel kanda ja puhtana hoida marksismi-leninismi kõikevõitvat lippu, arendada teooriat ja rikastada seda uute järelduste ning teesidega, mis üldistavad kommunistliku ülesehitustöö kogemusi. Juhindudes leninlikust teooria ja praktika ühtsuse printsiibist, peab partei nägema marksismi-leninismi kaitsmises ja loovas arendamises oma tähtsat kohust.

XXII kongress seab partei kõigi organisatsioonide ette järgmised ülesanded organi-seerimistöö ja ideoloogilise töö alal:

— ka edaspidi suurendada partei osa kommunismi ehitamises, tugevdada tema side-meid töörahva hulkadega, konkreetset juhtida kommunistliku ülesehitustöö kõiki löike, suurendada organisatsioonikindlust ja asjalikkust töös, arendada hulkade algatusvõimet ning poliitilist ja tööalast aktiivsust;

— järgida ja arendada leninlike parteielu norme ja kollektiivse juhtimise printsiipe, parandada olukorda kaadri valiku, paigutamise ja kasvatamise suhtes, tõsta partei-organite ja nende töötajate vastutust partei ees, suurendada kommunistide aktiivsust ja laiendada nende osavõttu partei poliitika väljatöötamisest ning teostamisest, arendada parteisisest demokraatiat, kriitikat ja enesekriitikat;

— suurendada töörahva saadikute nõukogude, ametiühingute ja komsomoli osatäht-sust kommunistlikus ülesehitustöös ning rahvahulkade marksistlik-leninlikus kasvata-mises;

— täiustada partei-, riigi- ja ühiskondlikku kontrolli, muutes selle tõeliselt üldrahva-likuks kontrolliks kõigi riiklike ja ühiskondlike organisatsioonide ning ametiisikute tege-vuse üle;

— anda suurem hoog ja ulatus ideoloogilisele tööle ning tõsta selle taset, läbi töö-tada uusi küsimusi, mis elu illes tõstab, kasvatada nõukogude inimesi marksismile-leninis-mile ustavuse ja kodanliku ideoloogia mis tahes avaldustesse leppimatu suhtumise vaimus;

— arendada vennalikke sidemeid kõigi kommunistlike ja töölisparteidega, arendada koos nendega otsustavat võitlust marksismi-leninismi puhtuse eest ning revisionismi, dogmatismi ja sektantluse vastu, tugevdada kogu rahvusvahelise kommunistliku ja töö-lisliikumise ühtsust.

NLKP programmi ja põhikirja projekti arutluse käigus — parteikoosolekutel, partei-konverentsidel ja liiduvabariikide kommunistlike parteide kongressidel, töötajate koos-olekutel ja ajakirjanduses, samuti kirjades, mis on saanud Keskkomitee ja kohalikud parteiorganid, tegid kommunistid ja parteitud töötajad palju praktilisi ettepanekuid ja märkusi majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö küsimustes, elanikkonna heaolu tõst-miseks ja paremaks teenindamiseks, partei-, nõukogude, majandus-, ametiühingu- ja komsomoliorganisatsioonide ning mitmesuguste asutuste töös esinevate puuduste kõrval-damiseks.

Kongress teeb liiduvabariikide kommunistlike parteide keskkomiteedele ning partei kraal- ja oblastikomiteedele ülesandeks läbi arutada kõik programmi ja põhikirja projekti arutluse käigus tehtud märkused ja ettepanekud, võtta tarvilisele abinõud puuduste kõrvaldamiseks ning kanda rakendatud abinõudest ette parteikomiteede pleenumitele, parteikonverentsidele ja NLKP Keskkomiteele.

Maailmaajaloolisi võite sotsialismi ja kommunismi ehitamises meie maal tunnistab kogu inimkond. See on leninliku partei ja nõukogude rahva sangarliku töö ja ennatsal-gava võitluse hiilgav tulemus, on marksismi-leninismi ideede triumf.

Kunagi varem pole marksistlik-leninliku õpetuse suur viljastav jõud ilmnenud nii võimsalt nagu nüüd, mil sotsialism on täielikult ja lõplikult võitnud Nõukogude Liidus ning saavutab võite rahvademokraatiamaades, mil tormiliselt kasvab rahvusvaheline kommunistlik ja töölisliikumine, demokraatlik liikumine ja rahvuslik vabadusliikumine. Rahvusvahelise kommunistliku liikumise edusammude mõjul toimuvad maailmas praegu ja edaspidi kolossaalsed sotsiaalsed muutused, kõige sügavamad revolutsioonilised ümberkujundused.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongress pöördub kommunistide ja kommunistlike noorte poole, kõigi nõukogude inimeste poole üleskutsega aktiivselt või-delda kommunismi ehitamise programmi täitmise eest. Kongress on vankumatult kindel, et töölised, kolhoosnikud ja nõukogude haritlased ei säästa oma jõudu suurte kommunistlike ideaalide elluviimiseks.

Kogu nõukogude rahva tahet väljendades deklareerib XXII kongress kümne miljoni kommunisti nimel:

Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei hoiab ka edaspidi kõrgel marksismi-leninismi võidukat lippu, täidab oma internatsionaalse kohuse kõigi maade töötajate ees, pühendab kogu oma jõu võitlusele rahva huvide eest, selle eest, et saavutada suur ajalooline eesmärk — ehitada üles kommunistlik ühiskond.

Partei kuulutab pidulikult: nõukogude inimeste praegusele põlvkonnale saab osaks elada kommunismi ajall

Vene NFSV Pedagoogika Akadeemia presidendi I. A. KAIROVI kõne NLKP XXII kongressil

Seltsimehed! Suure tähelepanu, erutuse ja rõõmuga kuulasime Nikita Sergejevitš Hruštšovi ettekandeid. Keskkomitee aruandes rullus lahti partei ja rahva määratu suur loov töö XX ja XXII kongressi vahelisel ajal sotsialismi ja kommunismi edukal ehitamisel meie maal. Aastad, mis lahutavad neid kaht kongressi, tähistavad märkimisväärset etappi nõukogude kooli ja pedagoogika arengus.

Nikita Sergejevitš Hruštšovi esinemine komsomoli XIII kongressil, tema märgukiri partei Keskkomitee Presiidiumile kooli kohta, partei Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu teesid, mis on välja töötatud Nikita Sergejevitš Hruštšovi juhatusel ja otsesel osavõtul, ning lõpuks seadus «Kooli ja elu sidemete tugevdamisest ning haridussüsteemi edasiarendamisest NSV Liidus», samuti kooli ümberkorraldamise kogemused võimaldavad partei uues programmis sügavalt avada noore põlvkonna kommunistliku kasvatusel ja haridusel ning kommunistliku ühiskonna kooli loomise tähtsaid küsimusi.

Haridusala töötajad kiidavad programmi projekti palavalt heaks. See programm on teaduslikult põhjendatud tegevusjuhend. Me oleme kindlalt veendunud, et partei XXII kongress partei uue programmi üksmeelselt vastu võtab. (Kiiduvaheldused.)

Lubage mul peatuda uue inimese — kommunistliku ühiskonna inimese kasvatamise mõnedel küsimustel. Nende küsimuste lahendamine on meil seotud lepitamatu võitlusega meie ideeliste vastastega, nendega, kes ei usu inimese jõusse, võimalikkusesse inimest kasvatada ja ümber kasvatada.

Kodanlikud sotsioloogid näevad, et kapitalismi- ja sotsialismimaailma vaheline võistlus toimub peamiselt kolmes liinis: poliitika alal, kus, nagu elu näitab, Nõukogude Liit sammub kõige ees; majanduse alal, kus Nõukogude Liit kindlalt jõuab esirinda, ja lõpuks ideoloogilisel alal, eriti uue inimese kasvatamises. Siin asub Nõukogude Liit mõnede meie vastaste arvates utoopilisel seisukohal. Siin ei saavutaki lahendust olla, sest inimloomus, nagu nad ütlevad, on muutmatu, inimene on oma olemuselt patune — egoist, omanik, ettevõtja. Neid pahesid, väidavad nad, ei kaota ükski ühiskond ega kasvatus.

Ei ole raske mõista, et kõik need arutlused on tingitud imperialistliku kodanluse vihast uue ühiskonnakorra loomise vastu. Ühtlasi peegeldavad need kodanlike filosoofide kitsaid, klassiliselt piiratud kujutlusi moraalinormidest ja inimestevahelistest suhetest. Need võrsuvad kapitalistliku ühiskonna loomusest endast, kus tegelikult valitsevate klasside esindajate moraalitase järsult langeb, degradeerub.

Õige küll, inimeste ümbermuutmine, nende teadvuse ümberkujundamine, kommunistliku ühiskonna inimese kasvamine on keeruline ülesanne, mille lahendamine nõuab aega. Kuid kommunistliku kasvatusloo kogemused Nõukogude Liidus ja rahvademokraatiamaades kummutavad täielikult vana korra kaitsjate väljamõeldised, et inimloomus on muutumatu ja et kasvatusloo ei anna mingeid tulemusi.

Erlist tähelepanu pöörab meie partei noorsoo kasvatusel ja haridusele. Nüüd on sellele küsimusele antud niisugune tähtsus, nagu seda pidas vajalikuks V. I. Lenin.

Oma esinemisel Hariduse Rahvakomisariaadi kolleegiumil 1928. aasta detsembris meenutas hariduse rahvakomissar A. V. Lunatšarski sõnu, mis Lenin oli öelnud esimesel haridusala töötajate kongressil: «Revolutsiooni võite võib kindlustada ainult kool.» Seltsimeeste märkusele, et kas Vladimir Iljitš ehk kooli kohta liiga palju ei öelnud, vastanud ta: «Ma tahtsin sellega öelda, et noore põlvkonna kasvatusel on kindlustub kõik see, mis revolutsiooniga on kätte võidetud.»

Äärmiselt selgesti ja ilmekalt rääkis sellest eetikandest partei programmi kohva Nikita Sergejevitš Hruštšov. Ta tõstis kooli osatähtsuse kommunistliku ühiskonna ülesehitamises tööpooldest uuele, enneolematule kõrgusele.

Üheks tähtsamaks ülesandeks inimese igakülgse arendamiseks peab programm teadlikkuse kasvatamist, teadusliku maailmavaate kujundamist. Nõukogude kool, millest käivad läbi kõik meie suure kodumaa kasvavad põlvkonnad, peab rajama oma kasvandikele aluse maailma kommunistlikud vaated loodusele, ühiskonnale ja inimese mõtlemisele; ta peab noortes põlvkondades kasvatama kirglikku usku kommunistlike ideaalide ülevusse, kapitalismi huku ajaloolisse vältimatusesse ja kommunismi täielikku võidusse. Seda tuleb teha juba lapseast peale, arusaadaval ja huvitaval kujul, seda protsessi kord-korralt arendades ja komplitseerides.

Teaduslik maailmavaade — see on materialistlik maailmavaade. Kool peab tõsiselt parandama õpilaste teaduslik-ateistlikku kasvatus, kõigepealt loodusteaduslike ainete õpetamise, ajaloolis-filosoofiliste distsipliinide ja klassivälise töö süsteemi abil.

Kõigi õppeainete õpetamine ja nende tihedalt õpilaste ühiskondlikult kasuliku tootva tööga koolis, käitistes, sovhoosides ja kolhoosides peavad kaasa aitama kõigi nende kooli tähtsamate kasvatuslike ja hariduslike ülesannete lahendamisele.

Programmi projektis kriipsutatakse õigesti alla, et kasvatusloos peab olema täht-

saim arendada kõigis ühiskonna liikmetes kommunistlikku suhtumist töösse.

Töö — inimese elu alus — peab saama talle vajaduseks. Võtke nõukogude inimeselt võimalus töötada, ja te võtate temalt kõige tähtsama, ilma milleta ei ole elul mõtet. Õigesti ütles kunagi üks vanaaja mõttetark: «Kes ei tee tööd, soovides säästa jõudu, see sarnaneb inimesega, kes on otsustanud vaikida selleks, et tugevdada ja arendada häält.»

Kuid inimene ei ela mitte ainult selleks, et lihtsalt töötada, vaid ta töötab selleks, et elada teadlikult ja loovalt, suurendada kodumaa ja tema rahva rikkusi ning elada ise hästi ja huvitavalt. On tarvis jõuda nii kaugele, et iga nõukogude inimene saaks aru oma praktilise tegevuse ühiskondlikust tähtsusest, et ta iga päev hindaks oma isiklikku panust nende ainete ja kultuuriliste hüvede külluse saavutamiseks, mis on vajalikud kommunismi täielikuks võiduks. Selleks tuleb laste ja noorsoo kasvatusel süsteemis, alates lasteaia ja lõpetades ülikooliga, suuremat tähelepanu pöörata tööalasele kasvatusel. Ainult tegevuses, ainult töö protsessis koos eetilise kasvatusel saavad noored põlvkonnal välja kujuneda kommunistlikud iseloomujooned.

Kooli jaoks on eriline tähtsus partei programmis esitatud sõna ja teo ühtsuse kasvatamise põhimõttel. Sõna ja teo lahkuminekut pidas Lenin vana ühiskonna kõige vastikumaks jooneks. Ta soovitas inimese käitumise hindamisel pöörata tähelepanu mitte tema kavatsustele, vaid tegudele, mitte headele soovidele, vaid faktidele, mitte kujutletavale, vaid tõelisele.

Kõik hariduse ja pedagoogikateaduse alal töötajad tervitavad kommunismiehitaja moraalkodeksi võtmist programmi. Seda kodeksit moodustavatele kõlbluse põhimõtetele tuleb rajada töö laste ja noorte kasvatamisel, mida tehakse koolides ning kõigis teistes õppe- ja kasvatusasutustes meie maal.

Me koostame terviklikku süsteemi noorte põlvkondade kasvatamiseks kommunismiehitaja moraalkodeksi vaimus, sest tulevikuinimesele vajalikke omadusi ei saa kujundada osade kaupa, tüketest isoleeritult.

Me peame laiendama noore põlvkonna moraalse mõjutamise sfääri ja rikastama kooli kõlbeline kasvatus sisu.

Üheks eluliselt tähtsaks kasvatusel küsimuseks on täiskasvanute ja noorte, vanemate ja laste vahelised suhted. Kasvatusel eest on vastutavad kõigepealt täiskasvanud, ja mitte ainult organiseeritud mõjutamise protsessis, vaid ka lastega lihtsa suhtlemise ajal perekonnas, tänaval, avalikes kohtades. Kasvatus muutub tõeliselt üldrahvalikuks asjaks.

Sellepärast on kõigil nõukogude inimestel tarvis sõlveneda laste maailma, õppida neid mõjutama, peasi aga — pidada meeles, et täiskasvanud on alati väikestele eeskujuks. Kuid tihti me siiski unustame selle, me ei mõtle, kui palju juhtub sel pinnal teinekord arusaamatusi, kui suuresti rikutakse laste iseloomu.

Meie noored reageerivad mõnikord mitmesugustele ühiskondlikele nähtustele tormiliselt. On hea, kui nad astuvad välja loagemise, ebaaususe, egoismi ja pugemise vastu. Kuid ei tohi ka unustada, et elukogemuste puudusel teevad noored inimesed tihti üksikjuhtumest ekslikke üldistusi, ei eralda enam head halvast ega pane viimasele vastu. Selles oleme süüdi meie, täiskasvanud. Vahel me ei kõnele noortega avameelselt. Veenmise asemel paneme keevalistel noormeestel ja neidudel suud kinni, sest nii on kergem ja lihtsam. Me ei räägi noortega tähtsate moraalküsimuste üle alati siiralt ning südamest, me ei seleta iga kord õigesti, mis on hea ja mis halb, mis on inimlik õilsus ja ausus, mispärast me austame puhta südametunnistusega inimesi ja põlastame häbemataid.

«Tagada igale lapsele õnnelik lapsepõlv — see on üks kommunistliku ühiskonna tähtsaid ja õilsaid ülesandeid,» öeldakse programmi projektis.

Mõnikord öeldakse: omada lapsi ja neid armastada — see on üks ja seesama. Kuid armastada tuleb mõistusega, sest laps kasvab üles niisugusena, nagu täiskasvanu teda kasvatab. Mis siin salata, meil on veel lapsevanemaid, kes mõtlevad, et nende lapsed ei pea end millegagi vaevama. Need täiskasvanud arvavad, et nemad on elus küllalt tööd teinud ja isegi viletsust tunda saanud. «Olgu siis meie lastelgi elu kerge ja lõbus,» ütlevad nad. Kuid need vanemad unustavad, et just nii kasvavadki üles lapsed, kellest täiskasvanuina tihti peale saavad päevavargad, muidusööjad.

Öeldakse, et meie noorsoo elutee peab kulgema muretuks. Kuid tuleb meeles pidada, et meie noored on tulise südamega noored. Aga kui on süda, siis on ka muresid, ja niisugune mure on inimese rõõmu teine pool. Siis kasvabki välja humaansus. Noori on tarvis õpetada mõistma teiste rõõmu ja teiste muret, mõtlema tõsiselt rahva tarkadele sõnadele, et jagatud rõõm on kahekordne rõõm, jagatud mure aga pool muret.

Programmi projekt märgib õpetaja kõrget, austusväärset ja vastutusrikast osa noore põlvkonna kommunistlikul kasvatusel. Õpetaja on siduvaks lüliks vanema ja noorema põlvkonna vahel. On tarvis, et ta toetuks kogu inimkultuuri rikkusele, mis on kogutud inimühiskonna paljusajandilise ajaloo jooksul.

Õpetaja vaimne kasv eeldab tema otsuste sidemete igakülgset tugevnenemist maa ideelise eluga, eesrindliku teaduse, kunsti ja kirjandusega.

Sotsialistlikes riikides hinnatakse kõrgelt õpetaja õilsat tööd. Esimest korda hariduse ajaloos asutati Nõukogude Liidus suure vene pedagoogi K. D. Ušinski medal ja sotsialistlikus Tšehhoslovakkias suure slaavi pedagoogi, tšehhi humanisti Jan Amos Komensky medal õpetajate ja teiste haridusala töötajate autasustamiseks nende loova töö eest. (Kiiduaavadused.)

Nõukogude õpetajate, haridusala töötajate ja pedagoogikateadlaste üle kahe miljoni armeelise nimel lubage südamliselt tänada NLKP Keskkomiteed ja Teid, kallis Nikita Sergejevitš, tähelepanu ja usalduse eest nõukogude õpetajale. (Kiiduaavadused.)

Haridustegelased on olnud ja on partei ustavad abilised tema väsimatus töös nõukogude noorsoo kasvatusel kommunistliku vaimu. (Kiiduaavadused.)

Kasvatusküsimuste edukas lahendamine esitab kõrged nõuded pedagoogikateadusele, millele peab käesoleval ajal kuuluma eriline koht ühiskonnateaduste süsteemis. V. I. Lenin ütles juba 1905. aastal, et meie partei poliitilises tegevuses on ja saab alati olema teatav pedagoogika element.

Vene Föderatsiooni Pedagoogika Akadeemia on kogu oma töös tihedalt seotud Haridusministeeriumiga, võtab aktiivselt osa kooli tiberkorraldamisest. Me pingutasime ühiselt jõudu selleks, et teaduslikul alusel kindlaks määrata hariduse sisu, koostada õppeplaanide ja -programmide projekte, määrata neis ära üldise, poliitnilise ja kutsehariduse õige suhe. Akadeemia töötab välja ning esitas praktilis rakendamiseks 8-klassilise kooli töökasvatuse ja -õpetuse süsteemi, samuti 11-klassiliste tootmisõpetusega keskkoolide töökasvatuse ja -õpetuse süsteemi. On ette valmistatud ka tootmisõpetuse programmid mitmel teostuslikul, põllumajanduslikul, kultuuri- ja teenindava töö aladel. Esmakordselt on välja töötatud kooli kasvatus-töö programm ja meetodilised abinõud selle tegelikuks rakendamiseks.

N. S. Hruštšovi initsiatiiivil nägi meie partei XX kongress oma otsus'es ette uut tüüpi õppe- ja kasvatusasutuste — internaatkoolide rajamise. Pedagoogika Akadeemia võttis osa nende koolide põhimääruse väljatöötamisest, õpetuse sisu kindlaksmääramisest, päevarežiimi koostamisest, kogu laste õppe- ja kasvatus-töö, ühiskondliku töö ning tööelu organiseerimisest. Elu on täielikult kinnitanud kongressi otsuse õigsust. Meie rahvas tervitab nende koolide organiseerimist. Meie maal on praegu ligi kaks tuhat internaatkooli,

kus õpib rohkem kui pool miljonit last. Edaspidi arenevad internaatkoolid veelgi kiiremas tempos. Internaatkool muutub uueks kommunistliku ühiskonna kooliks. (K i i d u a v a l d u s e d.)

Edukalt arenevad ka pikapäevakoolid. 1960/61. õppeaastal oli üksi Vene NFSV seda tüüpi koolides ligi 350 tuhat last. Laste alaline viibimine oma kollektiivis, kasvatajate hulgas, hea õppevarustus ja ühiskondlikult kasulik tootev töö on loonud tingimused kasvatustöö paremate vormide jaoks.

Seltsimees N. S. Hruštšov juhtis kongressi delegaatide tähelepanu Põhja-Osseedi vabariigi Olgino kooli õpilaste suurepärasele tegudele. Tuleb öelda, et Nikita Sergejevitš esimesena hindas õpilaste tootmisbrigaadide määratu suurt kasvatustöö tähtsust ning kiitis juba 1955. aastal sel e asja algatajaid — Stavropoli krai Grigoripoli kooli õpilasi.

Brigaadis töötamine kasvatab õpilastes kommunistlikku suhtumist tõsise, iseseisvust, seltsimehelikkust, üksteise vastastikust abistamist, plüüet teadmiste järele ja oskust neid teadmisi praktikas rakendada. Jõukohane füüsiline töö ja hästi organiseeritud puhkus tugevdavad tervist, võimaldavad noortel igakülselt areneda. Nikita Sergejevitš oma kõnes Põhja-Kaukaasia põllumajandustöötajate piirkondlikul nõupidamisel nimetas neid brigaade kommunistliku kasvatuskooliks, rõhutades, et peamine nende töös on mitte aineliste, vaid just kasvatuslike tulemuste saavutamine.

Õppe-tootmisbrigaade on loodud paljudes Vene Föderatsiooni kraides ja oblastites. Uksnes 1960. aastal võttis nendest osa ligi 350 tuhat õpilast.

Teaduse alal esitab partei programm nõukogude õpetlastele ülesande: «Kindlustada nõukogude teadusele tema poolt kättevõidetud eesmised positsioonid tähtsamates teadusharudes ja omandada juhtiv seisund maailma teaduses kõigis tema põhisuundades.»

Vaatamata esinevatele puudustele võib öelda, et nõukogude pedagoogika asub mitmete probleemide läbitöötamise alal maailma teaduses eesmistel positsioonidel. Niisugusteks probleemideks on:

õpetamise ühiskondlikult kasuliku tootmistööga ühendamise pedagoogilised alused ja sellega seoses inimese igakülgse arendamise teede, tema võimete ja vajaduste kindlaksmääramine;

kooli elule lähendamise progressiivsete vormide pedagoogilise olemuse avamine: õpilaste tootmisbrigaadide töö, õppemajandid;

kasvatuse probleem, kusjuures kasvatust ei mõisteta kui täiskasvanu lihtsat mõju-

avaldust lapsele, vaid kui lapse elu organiseerimise protsessi;

töö osatähtsuse ja mõju kindlaksmääramine lapse vaimse palge kujunemisele;

terve rida teaduslikke probleeme, mis tekkisid A. Makarenko tegevuses: paralleelse mõjutamise pedagoogika, lastekollektiivi organiseerimise pedagoogilised alused.

Mitmete maade kõrgemates pedagoogilistes koolides õpetatakse vene pedagoogika õpikute ja raamatute järgi.

Meil õpitakse lahendama psüühiliste ja füüsiliste defektidega laste kasvatamise probleeme. Siin tuleb eriti märkida professor Sokoljanski kooli tööd pimedate ja kurtummade lastega. Tulemused, mis ta saavutas pimedajate ja kurtumma Olja Skorodova õpetamisel ning kasvatamisel, on märksa paremad kui ameerika pedagoogika saavutused katsetamisel Helene Kelleriga.

Me mõistame, et need on ainult esimesed sammud ning N. S. Hruštšovi kriitilised märkused haridusala töötajate aadressil käivad ka pedagoogikateadlaste kohta.

Me ei suuda veel vastata mitmete tähtsate koolielu küsimustele, üldistame nõrgalt õpetajate kogemusi ja abistame neid vähe nende tegelikus töös.

Akadeemia võtab nüüd abinõud tarvitusele paljude puuduste kaotamiseks: muudab töö teadusliku planeerimise ja koordineerimise süsteemi, koostab elulähedasema uurimistööde temaatika, koondab sellesse kooliseaduse täitmise teaduslikud probleemid.

Me oleme kasvatus, õpetamise ja kooli juhtimise küsimusi uurivate teaduslike töötajate peamise hulga töö üle kandnud koolidesse, oleme loonud koole-laboratooriume, organiseerinud mitmed pedagoogilised laboratooriumid ja teaduslikud rühmad vahetult koolides. Praegu uurib ligi 40 protsenti teaduslikest töötajatest rakenduspedagoogika probleeme, töötab koolides.

Akadeemia instituudid oma teaduslikus töös on praegu otseses ühenduses kolme-saja kooliga mitmesugustes meie maa oblastites ja kraides.

Me tihendame ka edaspidi sidet praktikaga, tõmmates teaduslikku töösse kaasa meie maa eesrindlike pedagooge. Juba praegu võtab akadeemia iga-aastastest pedagoogilistest loengutest osa üle 10 tuhande õpetaja.

Kongressil märgiti, et akadeemia tegev- ja kirj vahetajaliikmed on austusväärse eas. See on õige. Kuid tõele au andes tuleb siiski öelda, et paljud nendest töötavad loovalt, täie pingega, andes kogu oma jõu. Nad ei tööta sugugi halvemini kui noored. (K i i d u a v a l d u s e d.)

Ma mõtlen, et vana ja noore põlvkonna vahelisele suhtele ei tuleks läheneda aritmeetilise mõõdupuuga, vaid nii, nagu õpetab Nikita Sergejevitš Hruštšov — asja huvidest juhindudes. Praegu siiski juhtub vahel, et mõni 40-aastane on töös esmajärguline laiskvorst, teine aga trumpab veel 60-aastaseltki noori üle. (Kiidua valdused.)

Me muidugi mõistame, et akadeemiat tuleb täiendada noorte loovalt töötavate inimestega. Seda me praegu ka teeme, tõmmates eelkõige kaasa meie suurepäraseid õpetajaid.

Pedagoogiliste teadmiste levitamiseks rahva hulgas organiseerib akadeemia NLKP Keskkomitee Vene NFSV Büroo ja Vene NFSV Ministrite Nõukogu otsuse kohaselt pedagoogiliste teadmiste ja eesrindlike pedagoogiliste kogemuste propaganda maja, mille juures hakkavad töötama lastevanemate lektorium ja mitme fakulteediga pedagoogiline kultuuriülikool. Hakatakse korraldama temaatilisi näitusi ning organiseerima kooli ja perekonna eesrindlike pedagoogiliste kogemuste raamatukogu väljaandmist.

Pedagoogikateaduse kõige tähtsamaks ülesandeks on kommunistliku ühiskonna kooli probleemide läbitöötamine. Lapsed, kes astusid esimesse klassi NLKP ajaloolise XXII kongressi eel, lõpetavad oma haridustee aastail, mil meie maa on jõudnud põhiliselt kommunismi. Ja neid tuleb juba praegu ette valmistada eluks kommunistlikus ühiskonnas. Kuid kommunistliku ühiskonna kool ei teki kohe. Selle saab luua ainult meie praeguse kooli edasiarendamise teel. Paljudgi tuleb sellesse võtta meie tänapäeva praktikast, kuid palju tuleb luua ka uut.

Nõukogude Liidu tehnilise ümberkorralduse suurepäraseid perspektiivid, mil'est seltsimees Hruštšov oma ettekandes rääkis, avanevad ka kooli ees. Maa üldine elektri-

fitseerimine võimaldab ka kõige väiksemal ja kaugemal koolil elektrit kasutada õppe ja elutarbelisel eesmärgil. Elektrivalgus koolis aitab kaitsa laste nägemist.

Meil on tarvis ehitada palju ajakohaseid koolimaju ning sisustada need hea mõõbliiga; asendada vanad koolipingid kergete ja mugavate laudadega; luua õppekabinette ja töökodasid, mis on sisustatud kõige uuemate aparatuuride ja mehhanismidega; tavalised klassitahvlid kohandada filmide ja televisioonisaadete vaatamiseks; laialdaselt radiofitseerida tegevust klassis. Siin tuleb võib-olla kaaluda õppevahendite tööstuse kiirema arendamise küsimust, üsnagi võimsate tehaste eraldamist mitmekesise õppevarustuse valmistamiseks. (Kiidua valdused.)

Meil on tarvis ümber korraldada kooli metoodika, suurendada tunni efektiivsust, muuta õpetamismeetodid produktiivsemaks, töötada välja vorme ja vahendeid põhiliste teaduslike faktide palju kontsentreeritumal viisil esitamiseks ning luua õpilastele igakülgsed võimalused tööks laboratooriumides, kabinettides ja töökodades. See võimaldab ka teataval määral võitu saada formaalsusest õppetöös ja õpilaste ülekoormamisest koduste ülesannetega.

Tarvis on ka laiendada pedagoogiliste teadmiste kasutamise sfääri, tuua pedagoogika välja kitsaste kooliseinte vahelt, uurida täiskasvanute hariduse, kutsehariduse ja ühiskondlike organisatsioonide kasvatustöö probleeme.

Seltsimehed! Lubage meie suure partei XXII kongressile, leninlikule Keskkomiteele ja Teile, kallis Nikita Sergejevitš, kinnitada, et haridusala töötajad ei säästa jõudu, oskusi ja kogemusi, et täita kongressi otsuseid ning kasvatada ausaid töötajaid, kes on ustavad kommunismile, mil'e ülesehitamisele nad partei juhtimisel asuvad, mille nad üles ehitavad ja milles nad hakkavad õnnelikult elama. (Kiidua valdused.)

Tööle, seltsimehed!

Käesoleva aasta oktoobris toimunud Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongress oli nõukogude rahva suurte saavutuste ülevaatuseks ja julgeks teenäitajaks helgesse tulevikku. Õigusega nimetatakse seda ajaloolist sündmust kommunistliku ühiskonna ehitajate kongressiks. Esindasid ju Kremli Kongresside Paleesse kõigist meie suure kodumaa paigust kogunenud delegaadid kõiki Nõukogudemaat töötajaid, kes tehastes, ettevõtetes, ehitustellinguil, sovhoosides ja kolhoosides võitlevad uue ühiskonna ehitamise hiiglaslike plaanide elluviimise eest. Kogu maailmas kõlavad praegu NLKP uue programmi suurepäraseid sõnad: «Partei kuulutab pidulikult: nõukogude inimeste praegusele põlvkonnale saab osaks elada kommunismi ajal!» NLKP programm on eredaks prožektoriks, mis näitab kogu inimkonnale teed kõige õiglasema ja külluslikuma ühiskonnani — kommunismini.

Käesoleval ajal õpitakse kõigis meie maa töökollektiivides põhjalikult tundma kommunistliku ühiskonna ehitajate kongressi suurepäraseid dokumente. Tehastes, ettevõtetes, asutustes, ehitustel, sovhoosides ja kolhoosides analüüsitakse kongressi materjalide valgusel oma senist tööd ja võetakse endale suuremaid kohustusi. Iga nõukogude inimene annab kogu oma jõu ja energia, oskused ja võimed kommunismi ehitamise suurde üritusse.

Suure tähelepanu ja kaasaelamisega jälgis Nõukogudemaat õpetajaskond NLKP XXII kongressi tööd. Kongressi otsustesse on kätketud suured ülesanded igale pedagoogile. Ettekandes NLKP programmi kohta ütles N. S. Hruštšov: «Inimese igakülgse ja harmoonilise arenemise etendab nõukogude kool eriti tähtsat osa. Kasvatades õpilasi kommunismi vaimus, peab kool neis arendama parimaid omadusi ja harjumusi, valmistama neid ette kohuse-truuks tööks vastavalt võimetele, ühiskondlike hüvede mõistlikuks kasutamiseks, kommunistliku moraali normide ja ühise elu reeglite kõrvalekaldumatuks järgimiseks. Sirguva põlvkonna kasvatamisel on suur osatähtsus kooliõpetajatel, keda õigusega võib pidada noorsoo vaimseteks kasvatajateks. Tuleb igakülgsest tõsta kooliõpetaja osatähtsust, ümbritseda ta tähelepanu ja hoolitsusega!»

Lähematel aastakümnetel teeb Nõukogudemaat hariduselu läbi tormilise arengu. NLKP programmis nähakse ette kehtestada üldine keskkoolikohustus, kusjuures keskharidus peab tagama teaduste aluste kindla tundmise, kommunistliku maailmavaate põhimõtete omandamise,

tööalase ja poliitteenilise ettevalmistuse vastavalt teaduse ja tehnika tõusvale tasemele ning kogu kasvava põlvkonna kõlbelise, esteetilise ja kehalise kasvatuse. Laialdaselt areneb koolieelses eas ja kooliealiste laste ühiskondlik kasvatamine. Luuakse kõik tingimused, mis tagavad kasvava põlvkonna õpetamise ja kasvatamise kõrge taseme.

Nõukogudemaal läbiviidav koolireform on toonud hariduselu juba palju uut. Uha selgemaks muutuvad uue kooli piirjooned. Noorte õpetamine ja kasvatamine seostub järjest tihedamini eluga, kommunismi ehitamise praktikaga. Töö ühiskonna heaks on tugevalt juurdunud igas koolis. Enamik keskkooliõpetajaid lahkub koolist kindla teadmisega oma kohast elus ja pa'ava sooviga saada esirindlikuks võitlejaks kommunistmehitajate suures armees.

NLKP XXII kongressi ajalooliste dokumentide valguses tehtav kokkuvõte senisest tööst, töötulemuste kriitiline läbivalgustamine ja uute, veelgi suuremate ülesannete hoolikas ja üksikasjalik kaalumine loovad tugeva aluse järjest hoogsamaks edasilükkumiseks. Koolireformiga seatud eesmärkide saavutamine on esimeseks etapiks partei poolt kaheksümneks aastaks kavandatud ülesannete täitmisel hariduselus.

Täita NLKP XXII kongressi poolt seatud ülesanded — see tähendab õpetajate töös kõigepealt aktiivset ja järjekindlat võitlust sügavate ja kindlate teadmiste eest. Praegu ei saa teaduste aluste õpetamisel rahulduda ainult teooria tutvustamisega, vaid teooriat tuleb igal sammul praktikaga siduda, tegelikkuses katsetada. See nõuab õpetajatelt hoolikat tööd iga tunni ettevalmistamisel, elu põhjalikku tundmist, pidevat huvi kõige uue vastu, mida meie kiiresti arenev elu igal alal kaasa toob.

Võitlus sügavate ja kindlate teadmiste eest tähendab võitlust selle eest, et kõik noored omandaksid ettenähtud teadmiste hulga ja lõpetaksid käesoleval ajal vähemalt kaheksaklassilise kooli. Kui me viimase ajani vaatamise teatava osa õpilaste koolist väljalangemisele ebaedukuse tõttu kui paratamatusele, siis nüüd on juba ammugi selge, et selline «paratamatus» pole millegagi põhjendatav. Eesrindlike koolide kogemused näitavad, et töö organiseerimisega uut moodi, õppe- ja kasvatustöös õpilaste aktiivsusele toetudes ja ajakohaseid õppemeetodeid kasutades on võimalik vältida õpilaste mahajäämist, veelgi enam: on võimalik saavutada üksnes häid ja väga häid tulemusi. Nende koolide hea eeskuju ja haridustöö «maja-

kate» väärtuslikud kogemused väärivad tundmaõppimist ning järgimist. See eeldab kontakti tihendamist koolide vahel, rajoonide ja linnade metoodilise töö elavdamist, pedagoogilise kirjavara operatiivsemat väljaandmist ning eesrindlike koolide kogemuste ulatuslikumat propageerimist pedagoogilise ajakirjanduse veergudel.

Uues koolis on kesksel kohal töökasvatust. Lähemal ajal muutuvad kõik keskkoolid üldhariduslikeks tootmisõpetusega põlütehnillisteks töökeskkoolideks. Kuid tootmisõpetuse korraldamisel on veel kitsaskohti, mis nõuavad kiireimat lahendamist. Kõikjal ei leia veel küllaldast rõhutamist tootmisõpetuse kasvatustlikul osal. Tootmisõpetuse eesmärgid on mõnel pool taandatud üksnes eriala omandamiseks. Peamist nähakse selles, et õpilased töötaksid. Seepärast jäävad veel paljudki õpilaserühmad tehastes, ehitustel või põllumajanduses töötades isoleeritult töökollektiivide elust ega tunne ennast ühe lüliina meie maa suures tööarmees. Teiselt poolt, tööoskusi õpetades ei arendata küllaldaselt noorte omaalgatust ja loomingulist aktiivsust, ei valmistata noori ette uue tehnika loojateks ja ratsionaliseerijateks. Tootmisõpetuse ja üldainete õpetamise seosed on üldiselt veel üsnagi nõrgad, mille tõttu teooria ja praktika omandamine kulgeb tihtipeale lahus. Need ja veel teisedki probleemid lahendatakse üksnes kõigi õpetajaskollektiivide aktiivsel kaastegevusel, iga õpetaja väsimatute loovate otsingute ja katsetuste tulemusena.

Uut inimest iseloomustab kõrge kõlbline teadvus, sõna ja teo ühtsus. See kõik aga ei tule iseenesest. Millised on meie kooli kasvatustöö põhieesmärgid, sellele küsimusele annab vastuse kommunistliku ühiskonna ehitaja moraalikoodeksi uues NLKP programmis. Kool peab ette valmistama inimesi, kellele moraalikoodeksi põhimõtted kujunevad kõrgeimaks elu seaduseks.

Kõrge kõlblise teadvusega inimesi, aktiivseid kommunistlikehitajaid, kasvatatakse igas tunnis, iga õppeaine kaudu. Õpetus nõukogude koolis on ühtlasi ka kasvatamine. Õpilaste teadmised moodustavad kindla aluse nende materialistlikule maailmavaatele, nende ellusuhtumisele. Mitmesuguste heade eeskujude tundmaõppimine ajaloo, kirjanduse ja teiste õppeainete kaudu, keeruliste ülesannete iseseisev lahendamine, kindla režiimi ja tööharjumuste süvendamine, õpetaja sõna ja eeskuju emotsionaalne jõud — kõik see kasvatab noore põlvkonna tahtejõudu, püsivust, tööarmastust, visadust raskuste võitmisel. Tõsta kõikide tundide ideelist taset, nende kasvatustlikku väärtust — see on praegu iga õpetaja võitlusülesanne.

Nõukogude inimene elab ja tegutseb kollektiivis, ta on läbinisti kollektivist. Kõikjal ümbritsevad meid seltsimehed, kes on igal hetkel valmis meile nõu ja jõuga appi tulema, kes võtavad elavalt osa meie rõõmudest ja muredest. Kasvatada head kollektivisti, kes suhtub seltsimehelikult oma töökaaslastesse, kes austab üllast põhimõtet «üks kõigi ja kõik ühe eest», kellele on võõrad mis tahes egoistlikud ja omakasupüüdlilikud mõtted — sellest eesmärgist peab olema kantud kooli kasvatustegevus.

Meil on tublisid koolikollektiive, kus nii õpetajas- kui ka õpilaskonna ellu on eespool loetletud põhimõtted sügavalt juurdunud. Nendes koolides analüüsivad õpetajad oma tööd põhjalikult, suhtuvad puudustesse iga kollektiivi liikme (töö, kriitiliselt. Selline suhtumine kandub ka õpilaskollektiivi, saab selle elu korraldamise üheks juhtmõtteks. Kuid samal ajal on veel küllaltki näiteid selle kohta, kus õpetajad elavad omaette, isoleeritult, kus puudusi nähes ei minda neid töökaaslastele kätte näitama ja soodustatakse sellega nende puuduste süvenemist. Oleks aeg, et iga õpetajaskollektiiv hakkaks oma tööd ka sellest seisukohast põhjalikumalt analüüsima.

Nõukogude rahvaid seovad sõbralikud koostöö ja vastastikuse abi sidemed. See vabade rahvaste vääramatu sõprus on saanud üheks peamiseks tingimuseks edu saavutamisel kommunismi poole viival teel. NLKP programmis on seatud ülesanne süvendada järjekindlalt Nõukogude rahvaste omavahelist koostööd, meie rahvaste sõprust ja koostööd kõigi rahvastega, lähendada Nõukogude rahvaste kultuure, neid vastastikuste mõjustustega pidevalt rikastades. Rahvaste sõpruse ja internatsionalismi tunnetele pannakse alus koolis. Sellel alal on juba mõndagi saavutatud. Järjest arenevad mitmetest rahvustest koolinoorte sõprussidemed, milleks aitavad kaasa elavnev kirjavahetus, vastastikused külaskäigud, ühiste ürituste korraldamine jne. Kuid ka siin on veel küllaltki jäätmaad, mis ootab hoolsat harijat. Tihtipeale on rahvaste sõpruse üritustes märgata kampaanialikkust, peamiselt jääb ettevõetu klassivälise töö raamidesse. Vähem leiab rahvaste sõpruse ideede valgustamine ja põhjendamine kohta õpetaja igapäevases põhitöös — tunnis. Noortele on veel vähe pakkuda eakohaseid kirjandus- ja kunstiteoseid rahvaste sõpruse teemadel. Sageli lähenetakse nendele probleemidele primitiivselt. Kuidas parandada rahvaste sõpruse ja internatsionalismi kasvatamist, nii et kommunistlikehitaja moraalikoodeksi õilis põhimõte «inimene on inimesele sõber, seltsimees ja vend» muutuks iga noore käitumis- ja elupõhimõtteks.

teks — sellele tuleb mõelda igas koolis.

Kommunistlike üleminekul hakkab järjest suuremat osa etendama iga inimese aktiivsus ja innukas osavõtt riigi ja ühiskonna elu organiseerimisest. Iga töötaja kujuneb ühtlasi ka aktiivseks ühiskonnategelaseks. Kasvava põlvkonna ühiskondliku aktiivsuse arendamine on üks koolide põhiülesandeid. Selleks pakub võimalusi näiteks tegevus pioneeri- ja komsomolorganisatsioonid, klassivälistes ringides, internaatkooli ja lastekodu lastenõukogus jne. Kuid mitte veel kõikjal ei ole nende organisatsioonide tegevus saanud sellist suunda. Paljudel juhtudel on pioneeri- ja komsomolorganisatsioonid võrdlemisi abitud iseseisvalt probleeme lahendama, sest nad on harjunud täitma üksnes õpetajate või koolijuhtkonna dikteeritud ülesandeid. Internaatkoolides ja lastekodudes on lastenõukogu funktsioonid sageli piirdunud ainult järelevalvega korra ja puhtuse üle. Õigesti talitavad need koolide juhid, kes pioneeri- ja komsomolorganisatsioonidele annavad järjest suuremaid ja tõsisemaid ülesandeid, kes ei karda pioneeride ja kommunistlike noorte abi kasutada ka tõsiste kasvatusprobleemide lahendamisel. Nii kasvab õpilasorganisatsioonide osatähtsus, kasvab noore põlvkonna ühiskondlik aktiivsus.

Kasvatustööd koolides häirib tihti peale ühekülgsus ja tuimus, vormide šabloonilisus ja mittevastavus pedagoogilistele printsiipidele. Mõned õpetajad peavad kasvatustöös oluliseks ainult õpetaja verbaalset tegevust ning hindavad kasvatus-töö kvaliteeti ainuüksi korraldatud loengute ja vestluste arvu järgi, klassijuhatatundide rohkuse järgi. Loenguid ja vestlusi ei tohi muidugi alahinnata, vastupidi: noortele on vaja palju rohkem huvitavaid loenguid ja vestlusi, mis vastaksid nende eale ning annaksid selgesõnalise ja konkreetse vastuse noori huvitavatele küsimustele. Kuid kasvatustööd ei tohi piirata ainult sõnalise tegevusega. Veendumused kujunevad põhiliselt elupraktikale toetudes, raskusi võites, ühiskonna heaks töötades, kollektiivi huvi kaitses ja oma kollektiivi elu ise korraldades.

NLKP XXII kongressil meie rahva ette seatud hiiglaslikud ülesanded nõuavad nõukogude õpetajalt väga palju: tõsist tööd oma teadmiste täiendamisel, silmaringi avardamisel ja pedagoogimeisterlikkuse arendamisel; loovat lähenemist mis tahes ülesandele, erksat vaimu, alalist otsinguid uue leidmisel ja loomisel. Tuim ja elu suhtes ükskõikne õpetaja, tunniandja kõige halvemas mõttes, ei ole suuteline kedagi innustama, kaasa haarama ega edasi viima.

Et iga õpetaja arengus võiks toimuda

pidev edasiminekuks, tuleb tõsiselt mõelda koolide juhtimise ja meetoodilise töö parandamisele. Kuid koolide direktorite ja õppealajuhatajate töös esineb veel väga palju formalismi. Tihti peale käiakse tundides ilma konkreetse eesmärgita, kontrollitakse kontrollimise pärast, õpetaja tööd ei analüüsita kuigi põhjalikult, ei soovitata teid ja vahendeid töö parandamiseks. Nii kooli direktioonid kui ka haridusosakonna inspektorid pööravad vähe tähelepanu õpetaja töö peamisele kriteeriumile — õpilaste teadmiste sügavusele ja kindlusele. Kooli direktioonid hoolitsevad sageli väga vähe selle eest, et meetoodiline töö õpetajat tõeliselt abistaks, tooks välja tema pedagoogilise väärtused ja puudused ning näitaks kätte tee edasiliikumiseks. Sedasama võib öelda ka meetoodilise töö kohta laiemas ulatuses.

Käesoleval ajal omandab noore põlvkonna ühiskondlik kasvatamine järjest suuremat tähtsust. Internaatkoolide, koolieelsete ja kooliväliste lasteasutuste, pika-päevavõrkude ja -koolide arvu pidev suurendamine, ühiskondlike organisatsioonide ning ettevõtete, asutuste, sovhooside ja kolhooside kollektiivide suurenev tähelepanu kasvatusküsimustele on aluseks ühiskondliku kasvatusmuutmisel valdavaks meie kasvatusüsteemis. Kuid ühiskondliku kasvatusüsteemi järjekindel arenemine ei tohi vähendada kooli suunavat mõju kodusele kasvatusel. Et täita edukalt kommunistliku kasvatus ülesandeid ning töötada tihedalt koos kooliga, vajavad lastevanemad süstemaatilisi teadmisi. Sellest lähtudes tuleb pedagoogilist propagandat organiseerida nii, et see annaks igale lapsevanemale kõige vajalikumad teadmised pedagoogikast, psühholoogiast, tervishoiust jne. Koolide sidet ettevõtete ja asutustega on vaja igal tugevdada, et töökollektiivide kaasabil suurendada lastevanemate vastutust ja teadlikkust.

NLKP kongress näitas kätte tee edasiliikumiseks kommunismi säravate tippude poole. Lähematel aastakümnetel toimuvad meie maa elus sellised hiiglaslikud muutused, mida ei tunne kogu inimkonna ajalugu. See suur töö tehakse nõukogude inimeste kätega, kõigi ühiste pingutustega. Iga töötaja isiklik panus on selles väga tähtis. Et haridustöö peaks sammu kõigil aladel toimuva edasiliikumisega, et üheskoos kommunismi materiaalsete tehniliste tingimuste loomisega kasvaks ka uus inimene, on vaja liita kõigi õpetajate ennastalgava töö ja loovate otsingute jõud. Selles töös ei tohi olla kõrvalejääjaid, igaühe püüdeks olgu jõudmine eesrindlaste tasemele. Meie eesmärgid on kindlaks määratud ja sihid selged. Tööle, seltsimehed!

SEE KOHUSTAB

(Mõtteid keskkooli lõpetanute eksamitööde puhul)

E. JANNO,

E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi vanemõpetaja

Meie päevade suur ülesanne — täiushku inimese, uue ühiskonna ehitaja kasvata mine — paneb sügavalt järele mõtlema iga nõukogude inimese. See sunnib kaaluma seni tehtut ning kavandama homme paremini tehtavat, et kaasa aidata vaimselt rikka, kõlbeliselt puhta ja kehaliselt täiusliku inimese kasvatamiseks.

Mida peaksime tegema senisest paremini, mis teed viivad soovitud saavutusteni hõlpsamini ning otsesemalt — need küsimused kerkivad ikka ja jälle õpetajate ette.

Peatugem järgnevais ridades eesti keele õpetajate muredel ning puudujääkidel töös. Võtame siin aluseks keskharidusega inimeste, tänavuste E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Instituuti astuda soovijate eksamitööd. Neid lugedes on rõõmu saavutustest, kui süvened sisutihedaisse ning tubli kompositsioonilise ja keelelise tasemega töödesse. Häid eesti keele tundjaid on andnud näiteks pedagoogilised koolid (Tartu, Viljandi, Haapsalu), Oriissaare töölisnoorte keskkool, Viljandi 1. keskkool, Jõgeva keskkool, Rakvere 1. keskkool, Tallinna 4., 7., 16. ja 20. keskkool jpt. Samas aga jääb nukraks, nähes mõttetusteks ritta lükitud sõnu, mis on enam-vähem vabad kirjavigadest. Jälgigem mõningaid neist.

«Mõisnikud ei suutnud oma vanadest harjumustest lahti öelda ning orjasid edasi.» (Tall. 22. kk., 1961.)* «On säilinud veel käputäis kapitaliste... kogu maailmas.» (Abja kk., 1961.) «Talupoja õiglusetus ei lubanud tal ei enda ega ka teiste eest välja astuda.» (Kingissepa kk., 1961.) «Ka Sütiste loomingut hõlmab realism.» (Tall. 20. kk., 1961.) «Mõisnikud... müüsid kõrge hinnaga talupoegadele... maid...» (Vilj. 1. kk., 1961.) «...kubjas, kes... sunnib tööle kurnatud mõisa töölisi.» (Suure-Jaani kk., 1961.) «...kommunismi hoone, mis viib täide inimkonna suured unistused kaugest minevikust.» (Tartu 2. kk., 1961.) «Esimene Nõukogude inimene oli see, kes lendas kosmosesse...» (Kunda kk., 1961.) «Võib arvata, et raha, mis on üheks distsipliini küsimuseks, ei oma tulevikus enam tähtsust.» (Jõhvi 1. kk., 1961.) «Romaanis kirjanik näitab ilmekalt, mil leks olid võimelised... kulaku võsud, kuid nad purustati.» (Tall. 42. kk., 1961) «...tuleb uurida inimkonna arengu pidevat ja kulgevat progressi paremusele.» (Kilingi-Nõmme kk., 1960.)

Sääraseid «lauseid» — mõtetuste väljendajaid — on rohkesti. Siin esitatud ei vaja lähemat selgitamist. Neid mõttemoonutusi põhjustab väär sõnade järjestus ning kirju-

* Numbrid kooli nimetuse järel tähendavad keskkooli lõpetamise aastat. Näitelauseid esitatakse parandamatult.

taja ükskõiksus või hoolimatus sõnade valikul. Hämmastavalt vähene on seesuguste keeletarvitajate teadlikkus keele kui suhtlemisvahendi tähtsusest ning keele ja mõtlemise seosest. Mõtlemise küpsusest ja sellele vastavast keelelisest väljendusest ollakse kaugel.

Palju ebaküpset on osa eksamikirjandite stiilis. Süüdistust leevendab siin mõnel määral küll kirjutamiseks antud aja nappus, kuid enamikult kõnelevad näited ikkagi sõnavaralisest küündimatusest või ilutunde arenematuses. Loeme neid ja taolisi lauseid:

«Olude *sunnil* oli ta *sunnitud* varastama.» (Järva-Jaani kk., 1961.) «... *kasutusele* võtta kõik inimkonna *kasutuses* olevad... energialiigid...» (Juuru kk., 1961.) «*Kirjandusest* me tunneme... *kirjanikke*...» (Tall. 20. kk., 1961.) «Paljud *kirjanikud* nii eesti kui ka vene *kirjandusest* on *kirjutanud*...» (Käru kk., 1961.) «*Selleks*, et kommunismile üle minna, *selleks* tuleb läbida...» (Viru-Jaagupi kk., 1961.) «...projekt kutsus esile siira tänutunde partei vastu, kes *pidevalt* mõtleb inimeste... elutingimuste *pidevale* parandamisele...» (Haaps. 1. kk., 1958.) «*Ainult* kõrtsis olles unustasid nad hetkeks kõik, *ainult* seal olid nad õnnelikud, kuid *ainult* järgmise hommikuni...» (Rakvere 1. kk., 1961.) «*Kuid* endiselt ägas maa... *Kuid* see ei olnud valitsejatele eriti kerge...» (Tall. 7. kk., 1960.) «*Kuid* neid on siiski vähe. *Kuid* enamuses... on elatustase... madalam...
...*kuid* nendestki aitab... *Kuid* see on ju alles esimene etapp.» (Tall. 4. kk., 1961.) «*Vilde* on *elu* tõetruu *kujutaja*. Ta *kujutab* *elu*...» (Tall. 2. kk., 1961.) «Ed. *Vilde* on loonud meie põlvkonnale täpse ja ulatusliku pildi *Eesti* rahva raskest olukorrast ja võitlustest eelmisel sajandil ja meie sajandi algpäevilt.» (Keila kk., 1961.) «Ajalooras on paratamatu *reana* veeretanud ette *rea* vägagi *erinevaid* ühiskondlikke kordi. Iga *erinev* ühiskond aga esitab *erinevaid* nõudeid...» (Vilj. ped. kool, 1957.)

Esitatud stiilipuudused tulenevad peamiselt samade sõnade või sõnatüvede tarbetust kordamisest. Siingi on tegemist kirjutajate sõnavaralise küündimatuse, ent ka hoolimatuse ja ükskõiksusega oma emakeele rikkuste vastu. Ja ometi on loetud hulk sõnameistrite teoseid, arutletud ka nende stiilküpsust, püütud kasvatada õpilasi näidetega sõnakunstnike hoolikast ning visast tööst keele alal. Aastate kestel on katsetatud omagi väljenduse voolimisel, koostatud kirjandeid, arutletud neid ning parandatud ka väljendusviisi.

Üheks oluliseks kirjandite vigade tekitajaks on sõnade täpse tähenduse mittetundmine. Sellest oli juttu juba eespool, kuid peatagem siin niisuguseil, mis ei sega otseselt mõtte selgust, küll aga kahandavad väljenduse täpsust. Ühtlasi ilmneb siin sõnaliikide eritlemise raskusi. Need eksimused on küllaltki tüüpilised.

«...et koguda *omale* veel rohkem raha...» «*Oma suurromaanis* «Tõde ja õigus» *kohtame*...» «*Kuid* usk *endi* jõusse... andis hoogu...» «*Selles* näeme *endi* õnnelikkude tänapäeva...»

Ei osata õigesti kasutada sõnu *oma* ja *enda*, samuti ei tunta sõnade *sama* ja *niisama* täpset tähendust: «...*sama* tublideks...», «...*sama* kavalaks kui Pearu...», «...*sama* kaugele...», «...*sama* põgus...» Jne.

Vägisi kiputakse liialdama sõna *milline* (pro *mis*) kasutamiselega: «...soove ja püüdlusi, *millised* iseloomustavad...» «...tutvume tingimustega, *millistes* eesti talupoeg pidi elama...»

Eksimusi põhjustavad ka sõnad *siht* ja *eesmärk*:

«...näevad... ees oma *el* *sihti*...» «...helge *siht*, mille poole... püüd'eb...»

Levinemaist vigadest nimetagem veel järgmisi:

«...*vahest* harva...», «...nii kestis see *vahest* mitu nädalat» (pro *vahel*), «...et nende *elu vähegi* (pro *veidigi*, *pisutki*) paraneks.» «...igaühele tema töö *järele*, igaühele tema vajaduste *järele*.» «...*sarnane* (pro *selline*, *seesugune*) joon on iseloomulik...» «...nad künsid... *terve* põllu üles.» «...*terve* inimkonna eesmärk...» «*Terve* elu oli Andres ennast väevanud...» «*Kõik* selline *elu* muutub... väljakannatamatuks...»

Muid, harvemini esinevaid ebatäpsusi:

«Meie nõukogulikke elu käsitlemine oma teostes...» «...kaasaja probleemide käsitlemine...» (pro käsitlemine). (Pärnu 2. kk., 1961, Tall. 17. kk., 1961.) «...ei oska käsitleda... masinaid.» (Kingissepa 1. kk., 1961.) «Püüan järeltulevat põlve kasvatada nii, et ka temal jääks sama põlgus mälestus minust, kui minule jäi minu esimesest õpetajast.» (Jõhvi 1. kk., 1961.) (Juttu on tegelikult sügavast muljest.) «...kangelasi, mil on ka negatiivseid jooni...» (Türi 1. kk., 1961.) «Siis aga vilkus jälle kupja piits...» (Kingissepa 1. kk., 1961.) «Kuis ka ei märatseks...» «Näeme karjuvat ülekohtust...» (Tartu 1. töölisl. kk., 1961.) «Järgneval etapil võis juba nõukogude kirjandus triumfeerida sotsialismi võidust...» (Tall. 18. kk., 1961.) «Kirjanik vahetult sündmustele kajastab... probleemi.» (Tall. 18. kk., 1961.) «...oli... säilinud rahva teadmises...» (pro teadvuses, Tall. 1. kk., 1961.) «Mõisnik ei jätnud teda ennem rahule, kui...» (Pärnu 2. kk., 1961.) «Seepärast põõrabki meie partei ja valitsus nii suurt rõhku noortele.» (Tall. 20. kk., 1961.) «Taastati üles vanad linnad...» (Kingissepa 1. kk., 1961.) «...alustas ehitama uut elu...» (Tall. 20. kk., 1961.) «...nad pooldavad kõik elada rahu...» (Kärkla kk., 1961.) «...et sundida alluma väiksemad riike...» (Kunda töölisl. kk., 1961.)

Segi on aetud sõnad psühholoogia ja psüühika, nagu kuuleme-näeme seda tehtavat sageli ka mujal (raamatuis, ajakirjanduses).

«Peahuvi on keskendatud... peategelase Jaani psühholoogia analüüsimisele.» (Räpina kk., 1957.)

Millest muust kui vähesest huvist sõna vastu kõnelevad need näited. Huvivaesuse põhjused aga võivad olla mitmesugused. Sellest kõnelgem allpool.

Nii kongruentsis kui ka rektsioonis esineb kõrvalekaldumisi kirja-keelele seatud normidest.

Kongruentsis kohtame taoti ainsuse ja mitmuse äravahetamist:

«Kõik leiavad töö, mis talle kõige paremini sobib.» «Iga inimene võib osa võtta teatud organisatsioonidest... Nad võivad õppida...» «Nad olid täielikult mõisnike võimu all, kes võis talle igal ajal kepihoopse selga anda.» «Meid aitab kommunismile lähemale viia... edusammud teaduses ja tehnikas.» «...on näha... noori, kes tuleb koolist...» «...et täitüks... ootused ja lootused. «Nad unistasid elust, kus kõik elaks hästi.»

Muid vääratusi:

«...koguks eluks...» «...harituid inimesi...» «...teoses «Tõde ja õiguses»...» «...vaatleme... teost «Põrgupõhja uut Vanapaganat.» «Poeemis räägitakse keskmiku Jaani vabanemist...»

Rektsioonilaseid eksimusi:

«...näeme, et inimkond lootis paremast elust...» «Ta sai aru, et tema aususes ei usuta...» «...peame teadlikud olema nende tähtsate ülesannetega...» «...looming ei piirdu ainult selles...»

Millest sõltuvad mõned ebatavalisemad kõrvalekaldumised, jääb vahel selgusetuks. Või tingib teadmatus ükskõik missuguse ettejuhtuva vormi tarvitamise?

Kirjavahemärkidest tekitab eriti koma palju ning ränki vigu. Sageli jäetakse koma panemata, harvemini kasutatakse seda tarbetult.

Alustagem lihtsamate juhtudega.

«Kuigi autor ei näita kuidas võidelda...» «...me näeme kuidas...» «...näib nagu oleks teos suunatud...» «Aga tundub nagu astuks see tegelane... välja...» «...on näidatud kes on süüdi...» «...tunneme et midagi peaks sündima.» «...näidata mitte ainult häid vaid ka halbu omadusi.» «...Ants ei ole nende sõber vaid vaenlane.» «...me teame kui suur on...» «...tõmbuvad... teeservale kui viimased... mööda kihutavad.» «...need keda peeti masinateks.» «...saab tasuks kõike mida vajab.» «...kui Davõdov läks põllule nägi ta...» «Ta ei saanud aru kas laual oli... leib...» Seelaadsed eksimused on liiga rohked selleks, et neid pidada kiirustamisest tekki-

nud «trükivigadeks». Ja tahtmatult mõtled siin, nagu mõnel muulgi puhul, algkooli vastavale programmile, mille kohaselt 3. ja 4. klassi õpilased (vähemalt enamik neist!) oskavad kasutada koma sõnade *sest, kuid, kuidas, kes, mis, kus, vaid, kui, sellepärast* ees. Mõtled ka järgmiste klasside õpetajate püüule säilitada ning süvendada õpilastes keeleoskust...

Veidi keerukamail juhtudel (kõrvallause pealause sees jm.) esineb tihti teise koma ärajätmist.

«Üks esimesi kirjanikke, kes asus realismi teele oli E. Vilde.» «Üheks teoseks, kus näidatakse talurahva rasket olukorda on «Külmale maale.» «...me mõistame seda tohutut vahet, mis lahutab meid meie eelkäijatest ja me oskame... hinnata...» «...peame võitlema, et meie õnnelik elu ei hävineks ja võitleme selle eest...»

• Tarbetute komade esinemise näiteid.

«Eesti rahva tulihingeline poeg, Eduard Vilde...» «Oma vabaduse ja õnne eest võitleb Tiina, August Kitzbergi näidendis «Libahunt»...» «...romaan «Raudsed käed» on palju revolutsioonilisem teos, kui teised Vilde teosed.» «See väljendus nii suurte mõtlejate teostes, kui ka rahvaluules...» «Olla tolmus ja palavuses terve päev, tundub praegu võimatuna.» «Juba esimesel külaskäigul, tegi ta sellest... juttu.»

Mõnel korral puudub punkt järgarvude järel: 1905 aasta, 1917 aastal, 1959 aasta, 1961 aastal. Vahel kiputakse punkti panema juhtudel, nagu «10. a. jooksul», «20. a. pärast».

Üksikuis töödes leidub kirjavahemärkide õige järjekorra ignoreerimist:

«... A. H. Tammsaare romaanis «Tõde ja õigus.» «...kirjutatakse E. Vilde romaanis «Mahtra sõda.» «Seda kõike saame teada, lugedes E. Kippeli «Meelist.»»

Üldtuntud pärisnimede kirjutamisel tehakse vigu üksikuis töödes:

Faelmann (Põlva kk., 1960), *Bornhöhe*. (Tall. 42. kk., 1961), *Afrika* (Tall. 21. kk., 1959), *Pelgiä* (Valga töölisn. kk., 1961).

Tuntud teoste pealkirjades kohtame vigu: «Valgus koordis» (Pärnu 2. kk., 1961), «Põrgupõhja uus vanapagan» (Tall. 5. töölisn. kk., 1961), «Kui Ania mehed Tallinnas käisid» (Tall. 1. töölisn. kk., 1960), «Tõde ja Õigus» (Keila kk., 1961, Püssi kk., 1960), «Noor kaardivägi» (Tall. 4. kk., 1961).

Lubamatuid vigu on üldtarvitatavasis sõnusus: *sohvoos* (Juuru kk., 1961), *grandioosed* (Antsla kk., 1961), *stihhilised* (Tall. 2. kk., 1959), *stihhiliselt* (Kärdla kk., 1960), *industrialiseeritud* (Kingissepa kk., 1957), *kansler* (Tõstamaa kk., 1960), *koloniialsüsteem* (Tartu 2. kk., 1961), *sõjapsühoozi* (Valga töölisn. kk., 1961), *süzeeline* (Tartu 1. töölisn. kk., 1961), *fašislik* (Tartu ped. kool, 1958), *forum* (Tapa 1. kk., 1961), *psühhhikat* (Tall. 4. kk., 1961), *riidematerial* (Tapa 1. kk., 1961), mõnes töös aga «*materjaalne baas*».

Sõnade liitmisel eksitakse vahel täiendsõna käändes: *pioneerlaagrid* (Rakvere 1. töölisn. kk., 1961), *kultuurüritus* (Juuru kk., 1961), *aatompomm* (Kunda töölisn. kk., 1961), *aatom- ja vesinikpommid* (Rakvere 1. töölisn. kk., 1960), *toitained* (pro *toiduaineid*) (Tapa 1. kk., 1961), *järelandmisi* (Tall. 21. kk., 1961), *eelpooltöödud* (Tall. 4. kk., 1961), *headmeelt* (Kärdla kk., 1960, Turba kk., 1961).

Kokku- või lahkukirjutamisel oli rängemaid vigu infinitiivide kokkukirjutamine juurdekuuluvate abimäärsõnadega: *osavõtma* (Tall. 7. kk., 1960), *ülesehitama* (Juuru kk., 1961), *ülesehitada* (Toila kk., 1961, Antsla kk., 1961), *väljatöötada* (Kiilingi-Nõmme kk., 1960), *kaasaeldes* (Abja kk., 1961).

Häda on vahel ka sõnaga *iga*: *igal ühel* (Käru kk., 1961), *igale ühele*, *igalt ühelt* (Jõhvi 1. kk., 1961, Väike-Maarja kk., 1960, Vilj. ped. kool, 1958, Tall. 20. kk., 1961, Tall. 21. kk., 1961), *igalpool* (Vändra kk., 1960), *igaljuhul* (Märjamaa kk., 1961). Muid vääratusi esineb harva.

Morfoloogiavead on visad lõplikult taanduma: *tegusi* (Tall. 16. kk., 1961), *sanatoo-riumeid* (Tartu muusikakool, 1959), *üldiseid* (Tall. 7. kk., 1955), *mõisu* (Tall. 1. töölisn.

kk., 1960), (kõiki) *elanike* (Haapsalu 1. kk., 1958), *mõisnikute* (Kohtla-Järve 1. kk., 1961), *kümnikute* (Narva 2. kk., 1960), *hetketel* (Tall. 21. kk., 1959), *kapitalistlikkule* (Tall. 21. kk., 1959), *tegeleda* (Tartu 5. kk., 1956, Valga töölisn. kk., 1961), *õppime* (Tall. 4. töölisn. kk., 1961), *tekkib* (Keila kk., 1961, Tartu kujut. kunsti kool, 1958), *lõppeb* (Valga 1. kk., 1961), *sattuks* (Rapla kk., 1960), *lasi* (Nõo kk., 1961), *annud* (Abja kk., 1961), *kujutakse* (pro *kujutatakse*) (Järva-Jaani kk., 1961).

Teema- ja kavakohasuse nõuet järgiti kõnesolevais töödes mõnevõrra rohkem kui eelmistel aastatel. Muidugi esines ka sel aastal teemast möödakirjutamist ning kava omapead jätmist, ja vahel oli jällegi tegemist otseku mingi «universaalse» kirjandiga, mida kiputi pealkirjastama ühega eksamil antud teemadest.

Käesolevas kirjutises ei peatuta lähemalt teema- ja kavakohasuse nõude täitmisel instituuti astujate eksamitöodes. Sel küsimusel on peatunud H. Rätsep*, kelle seisukohti tuleb aktsepteerida.

Tehkem mõningaid järeldusi ja kokkuvõtteid. Millest johtuvad vahelgi vähesed tulemused meie pingelises ning kohusetundlikus töös? Mis teed viiksid senisest jõudsamini nii avaramas kui ka ahtamas mõttes kirjaoskajate inimeste kasvatamiseni?

Eesti keele õpetaja ise on teadlik rahvuskeele tähtsusest meie ühiskonnas, temale on selge emakeele osa inimese mõtlemisvõime arendamisel, inimese rikastamisel vaimsel ning kõlbelisel. Keele teadmine onigi ju kõige suurem tööriist.

Sellist teadlikku suhtumist tuleb mõjusamalt sisendada ka õpilastesse. Ilmekamalt ning veenvamalt tuleb näidata, kui suured võimalused on Nõukogudemaal kõigi rahvaste emakeele õitsenguks. Ja seda on hõlpus teha meie oma keele varal, mille arendamiseks ning täiustamiseks on juba nii palju tehtud ning tehakse üha rohkem.

Kui noortes kujuneb käsitus emakeele suurusest, ilust ja tähtsusest ning nad teavad, et sellest on palju kõnelnud Lenin, on aastakümneid ja -sadu kirjutanud suured inimesed, siis kasvab nendeigi huvi ja armastus keele vastu. Ilma selleta on mõeldamatu edukas töö.

Vigu vaadeldes pead jälle mõtlema teooria ja praktika (laiemas mõttes) nõrgale seosele keeleõpetuses.

Ei tohiks enam esineda vigu sõnus ja väljendeis, mida kohatakse nii sageli kõikjal, mida kasutatakse ka ise. Ja kuidas tohiksime eksida isikunimede kirjutamisel, mille kandjaid armastame ning austame! Kas pole me õpilasi harjutanud tähelepanelikumalt jälgima aktiivse sõnavara hääldust ning kirjaipilti? Oleme kindlasti seda teinud, kuid ehk mitte vajaliku veenvuse ja järjekindlusega.

Vahest oleme kergelt suhtunud vanemate klasside õpilaste ränkadesse vigadesse, pole ehk nõudnud pidevalt individuaalset tööd, et nad jõuaksid nõutavale tasemele? Me ei saa rahulduda enne, kui kõik keskkooliõpilased jõuavad küpsuseni, kui nad on nii kitsamas kui ka laiemas tähenduses kirjaoskajad inimesed.

Huvi ja armastust emakeele vastu peaks piisama juba koolipäevil enamaks kui vaid õppetundideks. Keelega peaks intensiivsemalt tegeldama ka klassivälises töös, peamiselt keele- ja kirjandusringides. Eesti keele õpetajate hulgas on häid eeskujusid, nagu õpetaja Pelt, kes töötas väga innukalt Tallinna 20. keskkooli keeleringiga, õpetaja Pikhof (Tallinna 16. keskkoolis), õpetaja Aver (Tallinna 21. keskkoolis) ja palju teisi, kes on suutnud õpilasi kaasa haarata huvitavaiks keeleüritusteks. Nende pedagoogide ind on kandunud õpilastesse, kes ka kõrgemas õppeasutuses oma eriala kõrval on jätkanud keeleharrastusi.

* H. Rätsep, Kitsaskohti ülikooli astujate mõtlemises ja keeles. «Keel ja Kirjandus» 1960, nr. 11.

Käesolevas saame esitada vaid mõningaid mõtteid eesti keele õpetamise taseme tõstmiseks. Ka on kõneldud peamiselt eesti keele õpetaja tööst. Teame aga, et mis tahes töö on viljakas üksnes siis, kui seda toetab kollektiiv. Kui veel praegugi mõnes kooli kollektiivis jääks õpilaste eesti keele oskuse kõrge taseme taotlejaks ainuüksi eesti keele õpetaja, siis kannaks ta töö nappi vilja. Ent kogu kollektiivi õhutajaks, marksisliku keelekäsituse selgitajaks jääks siin ikkagi emakeeleõpetaja.

Meie ühiskonna uued, grandioossed eesmärgid, mis on sõnastatud partei XXII kongressil vastuvõetud programmis, innustavad iga nõukogude inimest töötama senisest veel paremini. Teadlikkus töös esinevaist vigadest kohustab järjest suurema nõudlikkusega analüüsima puudujääkide põhjasi ning püüdma edasi. Suures ülesandes — uue, ülla inimese kasvatamises — tunnetab ka eesti keele õpetaja oma tähtsat osa, mis teda kohustab.

Algklasside dekoratiivse joonistamise meetodikast

A. REMMEL,

Tartu kujutava kunsti kooli direktor

Dekoratiivsel joonistamisel on esteetilises kasvatuses täita suur ülesanne: ta peab õpetama mõistma ümbritsevate esemete ilu ja arendama soovi luua seda ka enda ümber. Programmides nõutakse, et dekoratiivne joonistamine: 1) arendaks laste kunstimaitset; 2) arendaks ornamentide joonistamise kaudu õpilaste käeosavust ja silmamõõtu ning annaks neile värvipliatsi- ja akvarellitehnika algoskusi.

Esimesena märgitu on dekoratiivse joonistamise peamiseks ülesandeks. Teine ülesanne aga seob dekoratiivset joonistamist joonistustehniliste algvõtete omandamisega ja on sellisena sobiv rakendamiseks eriti 2.—3. klassis. Kui siin õpetaja antavad ornamentaalsed eeskujud on kunstipärased, siis võib nende ülesehituse tundmaõppimist võtta kui ornamentide graafilist analüüsi, mis suudab õpilase kunstimaitset oluliselt mõjutada ja mida võib seepärast vahel ka vanemates klassides kasutada. Esteetilise maitse arendamine heade eeskujude graafilise analüüsi ja järgijoonistamise

kaudu, mis on kopeerimismeetodi põhiliseks võtteks, kuulub küll joonistamise õpetamise vanemate meetodiliste võtete hulka, kuid on piiratud ulatuses ka tänapäeval kasuga rakendatav.

Seni kehtinud programmides on dekoratiivse joonistamise tunde 1. klassis 11, 2. klassis 10, 3. klassis 7 ja 4. klassis 6. Nagu näeme, väheneb tundide arv vanemates klassides. Kas see on õigustatud? Arvan, et mitte, sest enam-vähem teadlikult suudab laps nii tarbekunsti ilu kui ka dekoratiivkujunduslikke ülesandeid mõista alles 3.—4. ja vanemates klassides.

DEKORATIIVSE JOONISTAMISE ÜLDISI PÕHIMÕTTEID

1. Õpilaste esteetilist maitset saab arendada ainult kunstipäraste eeskujude kaudu ja ainult siis, kui õpilase enda töö kujuneb maitsekaks. Vastupidisel juhul on dekoratiivsest joonistamisest pigem kahju kui kasu. Näeme ju sageli, et erialatöölisel, kes töötab labaste mustrite järgi, on

halvem maitse kui hea tarbekunstiga kokkupuutunud võhikul.

2. On vääri piirduda dekoratiivses joonistamises ornamentide kujundamisega. Igas dekoratiivses ülesandes tuleb lahendada kolm küsimust:

a) kuidas anda esemele otstarbekohane ja esteetiline vorm;

b) milline peaks olema ornament (selle paigutus, üldkuju, mõõtmed, ülesehitus, motiivistik, tehnika ja värvused), arvestades eseme otstarvet, kuju, mõõtmeid, materjali ja värvust;

c) milline võiks olla ornamentaalse kompositsiooni lõplik lahendus ja tehniline teostus.

Seega on ornamendi kujundamise oskus ainult üks osa kaunistavast tööst; ka hästi kujundatud ornamentid võidakse kasutada nõnda, et eseme esteetiline mõju jääb väheseks.

3. Dekoratiivseid ülesandeid ei tule alati siduda joonistamisoskuse arendamisega, sest siin on peaesmärgiks esteetiliselt mõjuva eseme või kaunistuse loomine. Seega võib dekoratiivsetes ülesannetes vajaduse korral kasutada joonlauda ja sirklit, mõõta paberiribaga, kopeerida läbi pauspaberi, poolitada paberit murdmise teel jne.

4. On vaja, et laps algusest peale õpiks mõistma kaunistuse erilaadi sõltuvust materjalist ja tehnikast. Seda ei saavutata aga kunagi kaunistusi ainult joonistuslikult kujundades. See pärast tulebki joonistatud ornamentide kõrval kasutada templitega trükkimist, töötada lapiksulega, teha ornamente kangakirjapaberil, kaunistusi kliistripaberil jne. Pealegi toob selline vaheldus töösse palju eelvust ja huvi.

5. Dekoratiivse joonistamise tundides õpetatakse lapsi mõistma dekoratiivkunsti ilu: kuju korrapärasust, sümmeetriat, rütmi ja värvuste harmooniat. Alklassides tuleb seda teha nõnda, et see sööbiks lapse teadvusesse eredate näidete ja töö kaudu. Seega tuleks sümmeetrilise motiivi joonistamise asemel samad motiivid pooleks või neljaks murtud paberist välja lõigata, rütmiliselt korduvate motiivide

joonistamise asemel trükkida need templitega, värvuste harmoonia põhimõtete selgitamise asemel valida sellised tehnikad, kus harmoonilisus saavutatakse ühte põhivärvuse kaudu (näiteks kliistripaberitehnikas).

6. Dekoratiivseid ülesandeid ei tuleks 1. klassis anda esimestes tundides, seda võiks teha esimese õppeaasta teisel veerandil, kui õpilased on koolitööga juba harjunud.

DEKORATIIVSETE ÜLESANNETE TEHNIKAID

Värviline pliiats on 1. ja 2. klassi õpilastele tuntumaks joonistusvahendiks. Enamik õpilasi on selles tehnikas töötanud juba koduski. Kaunistustöödes tuleb kasutada peamiselt, põhilisi toone: punast, sinist, leherohelist, kollast ja pruuni.

Templitrükk. Nooremates klassides kasutavad õpilased valmis templeid kooli metoodikakabinetist; templite lõikamine kartulist saab tulla kõne alla alles 4.—6. klassides.

Kooli metoodikakabineti jaoks tuleb templeid valmistada kõvemast ja vastupidavamast materjalist. Hästi saab lõigata vana, kõvaks muutunud pliiatsi- või tindikummi. Muidugi võib templeid lõigata ka linoleumist; selline tempel tuleb aga liimida puuklotsi otsa. Lõikamiseks võib kasutada taskunuga või skalpelli. Kuid veel lihtsam on kasutada mitmesuguseid geomeetrilise kujuga esemeid, näiteks joonisel 3 on muster tehtud niidirulli, penitsillipudeli korgi ja pintslivarre otsaga.

Trükkimiseks võib kasutada tuubides müüdavaid akvarelle. Värv surutakse tuubist klaasitükile, lisatakse mõni tilk vett ja hõõrutakse laiaili (olen seda teinud korgiga).

Kaunistused kliistripaberil. See tehnika pakub õpilastele palju huvi ja arendab nende leidlikkust. Ühtlasi on see heaks maitse kooliks, eriti sulavate värviharmooniate mõistmisel.

Kliiistritehnika vooruseks on ka see, et ebaõnnestunud kaunistused on või-

malik kohe kustutada ja alustada samas uut katset ning seda korrata, kuni töö õnnestub.

Tööks vajaliku kliistri valmistamine on lihtne. Umbes 1,5 teeklaasi vett aetakse keema. Eri nõusse kallatakse umbes supilusikatäis jahedat vett, lisatakse sellele kuhjaga teelusikatäis kartulijahu ja segatakse segi. Kui tähtlik on täielikult märg, kallatakse segu keeva vette. Juba minuti pärast on kliister valmis ja seda võib pärast jahtumist kasutada. Kliister peab olema nii paks, et joonistatud või trükitud vormid säilitaksid selles oma kuju (joon. 5 ja 6).

Kliistrivärv valmistatakse alustassil või plekist karbikaanel, kasutades kas harilikke või tuubides akvarellvärve. On soovitatav valmistada algul mitte just ere põhitoon ja katta sellega kogu kaunistatav pind laia harjaspintsli abil. Hiljem võib seda põhivärvi nüansseerida teiste toonide lisamisega.

Kliistrivärvi abil saadud põhjale võib anda mitmesugust ilmet, olenevalt sellest, kas tõmbame pintsliga kergelt või tugevalt, voolavalt või rütmiliste vaju-
tustega. Omapärane «samblikumuster» tekib, kui kliistrivärviga kaetud põhi katta teise paberiga ja see siis lahti rebida.

Ornamendi valmistamiseks tuleb teha puust mitmes laisuses lapikuid (nagu lapiksuled) ja laiemalele 1–2 hammast sisse lõigata. Lapikute abil joonistataksegi kuivamata kliistrivärvisse ornamente (joon. 5). Samuti võib kliistrisse ornamente trükkida tempeliga (joon. 6). Õpilased on võimelised selles tehnikas leiutama ka ise uusi võtteid.

3. ja 4. klassis võib dekoratiivseid töid teha ka redissulega (joon. 7).

NÄITEID DEKORATIIVSETE ÜLESANNETE METOODIKAST

Järjehoidja

Ülesanne: tutvustada õpilastele kaunistusena korrapärasest pinnajaotust.

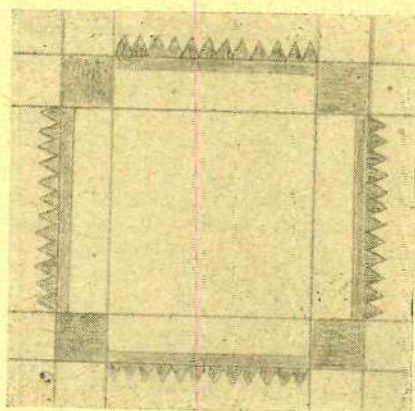
Töö käik. Õpetaja jagab õpilastele valgest või toonpaberist järjehoidjad (5×25 sm). Pinna esialgne jaotamine toimub murdmise teel: lapsed murravad vahemärgi risti pooleks, siis neljaks. Vahemärgi keskmise osa — kaks neljandikku — murravad nad uuesti neljaks ja jaotavad siis iga neljandiku silma järgi pooleks; seega jaguneb keskmine osa ristisuunas kaheksaks. Nüüd murtakse järjehoidja ka pikuti pooleks. Ruudulist paberit võib murdmise asemel jaotada ka ruute lugedes.

Edasi järgneb joonistamine. Tume-
da pliiatsi (sinine, pruun, must) ja joonlaua abil eraldatakse piki järjehoidjat kitsas raam. Sama pliiatsiga tehakse ka kõik teised jaotused ning kaetakse siis osa pinda mingi eredama värviga, nii et tekib rütmiline vaheldus. Järjehoidja otstesse teeme M-kujulise jaotuse ja katame keskmise pinna värvipliiatsiga.

Linakese kaunistamine

(joon. 1)

Ülesanne: tutvustada õpilasi korrapärase pinnajaotuste ja elementaarse, lihtsatest geometrilistest elementidest koosneva ornamenti kujundamisega. Kolme põhivärvuse kokkukõla kasutamine.

Joon. 1.

Töö käik. Õpetaja annab õpilastele ruudukujulised paberid, need kujutavad linakesi. Jällegi murtakse paber pooleks ja neljaks, nüüd juba kahtepidi. (Ka siin võib murdmise asemel jaotada pinda ruutude lugemise teel.) Tumeda värvipliatsiga eraldatakse linal ääred murdejoonte järgi, seejärel tõmmatakse nende joontele paralleeljooned ääreriba pikuti poolitades. Kui pinna jaotus on valmis, lisatakse elementaarne ornament. Lapsed püüdku joonistada kõik kolmnurgad (nagu saehambad) ühesuurused.

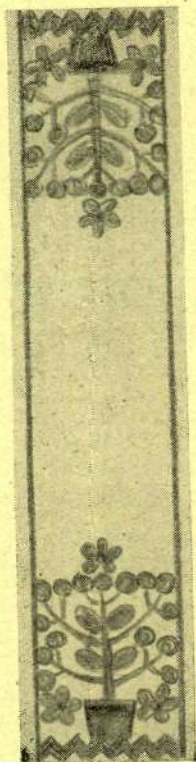
Joonistamisele järgneb ornamendi pindade katmine kolme põhivärviga.

Järjehoidja (joon. 2)

Ülesanne: tutvustada õpilasi lillkaunistusega ja telgsümmeetria mõistega.

Seejuures lähtuda puude ja lillede lastepärasest kujutamisest.

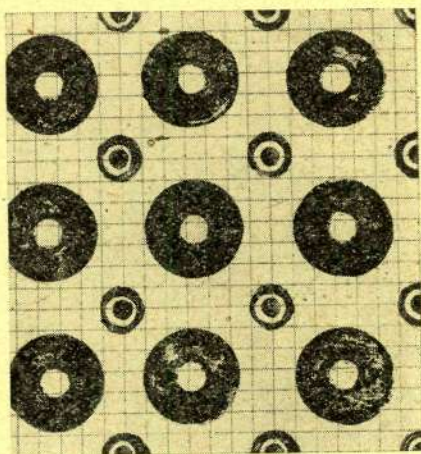
Töö käik. Õpetaja jagab õpilastele järjehoidjateks paberiribad. Õpilased jaotavad need ristipidi neljaks ja otsmised neljandikud pikuti pooleks. Edasi joonistatakse silma järgi: märgitakse hariliku pliatsiga kergelt kaunistuste ülesehitus ning joonistatakse eskiis värvilise pliatsiga üle.

Joon. 2.

Taskuräti kaunistus (joon. 3)

Ülesanne: tutvustada õpilasi võrgul ülesehitatud ornamendiga ja tempiliga trükkimise tehnikaga.

Joon. 3.

Töö käik. Ruudukujuline pind jaotatakse murdmise teel või trükitakse ruudulisele paberile. Joonisel on näidatud kahe värvi kasutamist: suured (punased) ringid on trükitud niidirulliga, keskmised (mustad) ringid penitsilliinipudeli korgiga ja väikesed (punased) täpid pintslivarre otsaga.

Juhul, kui kuju ei tule trükkimisel puhtalt välja, võib hiljem ebaselged kohad pintsliga parandada.

Väikese liniku kaunistus (joon. 4)

Ülesanne: valmistada kaunistus rahvakunsti motiividel. Eeskujuks on võetud meie rahvakunsti vanimaid kaunistusi — puusapõlle tikand Hallistest. Selle ülesande lahendamisel tutvuvad õpilased telgsümmeetria kõrval ka mitmeteljelise sümmeetriaga rosettides.

Töö käik. Liniku kuju vastab joonistusploki lehele. Liniku ots jagatakse silma järgi neljaks, üks neljandik on ornamendi kõrguseks. Õpilased eraldavad liniku otstes kitsa, umbes

Joon. 4.

5—6 mm laiuse raamiva ääre ja jagavad ornamenti pinna neljaks ruuduks, kaks keskmist ruutu aga veel pooleks. Nii ongi eraldatud pinnad kolmele rosetile ja kahele lillele.

Raamatu kaanepaber
(joon. 5 ja 6)

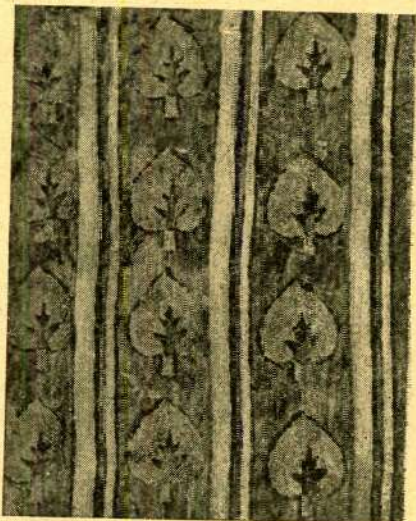
Ülesanne: selles töös (kliistripaberitehnikas) on eriti hea võimalus näidata, kuidas kaunistuses kasutada materjali ja tehnika spetsiifilisi efekte. Ka tutvuvad õpilased siin tooniühtse kokkukõla ja üldse pehmete, sulavate värvusemõjudega.

Joon. 5.

Töö käik. Paber tööks peab olema suurem kui soovitud raamatukaas, sest äärtel ei tule põhjakate ega ka ornament päris puhtalt välja.

Sageli võib piirduda üheainsa värvusega ja kujundada ornamente lapi-
kutega (joon. 5).

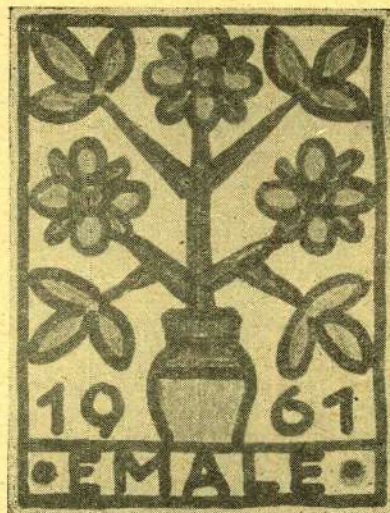
Joon. 6.

«Samblikumustri» saamisest oli juba eespool juttu. Joonisel 6 on ornament valmistatud lapiku ja lehte kujutava templi varal.

Postkaart naistepäevaks
(joon. 7)

Ülesanne: tutvustada õpilasi redis-
suletehnikaga. Iseseisev kujundamine
demonstreeritud eeskujude põhjal.

Töö käik. Õpilastele jagatakse välja

Joon. 7.

Lühidalt

Uudsenä alustasid meie vabariigis möödunud õppeaastal mõned koolid võõrkeele õpetamist 1. klassis 2. poolaastast, kusjuures neis koolides hiljem minnakse üle teatud ainete (geograafia, ajaloo, füüsika) õpetamisele võõrkeeles. Selline korraldus nõuab tõhusamat ja teist laadi abi võõrkeelte õpetajatele, aga samuti ka nende õpetajate ettevalmistamist, kes hiljem hakkavad oma ainet võõrkeeles õpetama.

Et meie koolides möödunud õppeaastal 1. klassis võõrkeele õpetamise kogemused veel täielikult puudusid, siis pöörduti Moskva ja Leningradi vastavate koolide poole, tutvuti nende õppetöö korralduse ja meetoditega.

Käesoleva õppeaasta algul, millal meie vabariigi koolidel on juba mõningaid esialgseid kogemusi, korraldas Vabariiklik Õpetajate Täiendusinstituut ülevabariigilise võõrkeele õpetajate kokkutuleku, kus arutati võõrkeele õpetamise korraldamist 1. klassist alates, võõrkeele kabineti sisustamist, võõrkeele õpetamise meetodika küsimusi algklasside osas, eriti välja tõstes näitlikustamist. Oma töö esimestest kogemustest jutustasid Tallinna 7. keskkooli inglise keele õpetajad L. Vahtra ja T. Kelder. Jälgiti kolme lahtist inglise keele tundi Tallinna 7. keskkoolis.

Järgmise üritusena korraldas Täiendusinstituut novembrikuu algul inglise keele sektsioonide juhatajatele 2-päevase kursuse. Kursuslastele osutus väga huvitavaks

postkaardid valgest või toonpaberist. Õpetaja näitab mõningaid võimalusi kompositsiooni paigutamiseks, motiivistiku valmistamiseks ja tehniliseks teostamiseks.

*

Siin on esitatud vaid üksikuid näidiseid, mis ei pretendeeri 1.—4. klassi dekoratiivse joonistamise programmi ammendavale käsitlemisele. Vastuvaidlematult peab 3. ja 4. klassis ruumi jääma ka joonistuslikele kaunistamistechnikatele ning käesavuse ja silmamõõdu harjutustele.

Leningradi 213. kooli õppealajuhataja sm. Rodionova töökogemuslik ettekanne. Nimetatud kool on juba 13 aastat töötanud inglise keele erikoolina ja seetõttu võis esineja kuulajatele pakkuda praktikas proovitud meetodilisi seisukohti ja anda kasulikku nõu töö korraldamiseks. Et algklasside meetodika on inglise keele õpetajatele üldiselt võõras, siis hõlmas ettekanne peamiselt võõrkeele õpetamist 1. klassis.

Uha suuremat tähtsust võõrkeele häälduse ja kõnekeele õpetamisel hakkavad omandama film ja magnetofon. Väga vajalik on igale koolile oma fonoteek. See pärast tutvustati kursuslastele Täiendusinstituudi fonoteeki ja helilindistamise võimalusi, korraldati praktikume magnetofoni käsitsemiseks ja kõneldi selle kasutamise meetodikast hääldamise õpetamisel. Filmide propageerimiseks õppevahendina näidati ingliskeelset filmi «London».

Samalaadiline kursus korraldati ka saksa keele sektsiooni juhatajatele detsembrikuu algupäevil. Siin tutvustati õpetajatele filmi kasutamise meetodikat, korraldati praktikume klassitahvli kasutamisest tahvlijoonisteks, skeemideks jms., harjutati skeemide otstarbekat paigutamist.

Käesoleva õppeaasta veebruarikuus peetakse võõrkeele õpetajate konverents, kus arutatakse põhjalikult võõrkeele õpetamise olukorda meie koolides ning kõneldakse oma töökogemustest kõigis kooliastmetes ja klassivälises töös. Konverentsi ajal toimub ka meetodiline näitus.

TÖÖKOOGEMUSI

TARTU 7. KESKKOOLI ÕPETAJATE TOOTMISÕPETUSEALANE KONVERENTS

Meie koolide tähtsaks ülesandeks on kooli ja elu sidemete tugevdamise ning haridussüsteemi edasiarendamise seaduse edukas elluviimine. Selle ülesande täitmisel on koolide töös võrsunud palju uut, õpetajate arvukad otsingud ja algatused õpilaste kommunistliku kasvatuse uute ülesannete lahendamiseks on kandnud head vilja. Uue inimese jooned noortes terenduvad üha selgemini.

On vägagi oluline, kuidas juurdub uus koolide töös. Seda rõõmustavam on fakt, et üha sagedamini arutatakse koolisestel konverentsidel kõigi pedagoogide ja teiste asjaosaliste töötajate osavõtul, mida ühes või teises koolielu lõigus on tehtud ja mida tuleks teha, et edaspidi veelgi paremaid tulemusi saavutada. Sellelaolised konverentsid ja arutelud on heaks kogemuste vahetamise kooliks mitte üksnes selle kooli pedagoogidele, vaid ka konverentsist osavõtjatele teiste koolide töötajatele. Need äratavad uusi mõtteid ja innustavad õpetajaid loovalt töötama.

26. oktoobril toimus Tartu 7. keskkooli õpetajate II tootmisõpetusealane konverents. Konverentsil tehti kokkuvõtte tootmisõpetuse korraldamise senistest tulemustest, õpetajate ja baaskäitiste töötajate tööst sel alal ning kavandati ülesandeid edaspidiseks tegevuseks. Konverentsi ettekanded ning õpilastööde ja õppevahendite näitus kõnelesid tublist tööst, mida Tartu 7. keskkoolis on tehtud ja tehakse noore põlvkonna ettevalmistamisel. Ligi poolteistsada konverentsist osavõtjat kuulsid ja nägid palju head ja õpetlikku nii tootmisõpetuse organisatsioonilistes kui ka metoodika küsimustes. Alljärgnevalt konverentsist endast.

ESIMESI TULEMUSI TOOTMISÕPETUSES JA MÕNINGAID SELLEALASEID PROBLEEME*

H. KLAASSEN,

Tartu 7. keskkooli direktor

1961/62. õ.-a. algas erilistes tingimustes. Kogu nõukogude rahvas elas NLKP XXII-kongressi ootuses, täites ja ületades kongressi auks võetud kohustusi. Elavalt arutati suurepäraseid dokumente — partei uue programmi ja põhikirja projekte. Praegu on üldrahaliku tähelepanu keskpunktis NLKP XXII, kommunismiehitajate kongressi materjalid. Nende suurte sündmuste tähe all on töötanud kõik nõukogude koolid, sealhulgas ka meie kool.

On arusaadav, et kõigi hariduslike ja kasvatuslike organisatsioonide ning asutuste, esmajoones koolide osatähtsus kasvab veelgi NLKP programmi ülesannete valguses.

Seaduse «Kooli ja elu sidemete tugevdamisest ja haridussüsteemi edasiarendamisest NSV Liidus» põhjal on hakatud õpetamist seostama tööga, kasutama õpetamise ja kommunistliku kasvatuse aktiivsemaid, elulähedasemaid vorme. Tootmisõpetuse kehtestamisega on tugevnenud kooli side tööstuste ja ettevõtetega. See side tähendab põhjalikke muutusi nii kooli kui ka õpilaste elus, mõne aja pärast hakkab see mõju avaldama ka baasettevõtetele. Tekivad õppetehnid ja -jaoskonnad, saavad eluõiguse järjest progressiivsemad tootmisõpetuse vormid. Selle tulemusena hakkab rahvamajandus saama paremini ettevalmistatud kaadrit, mis loob soodsad tingimused ka tööjaotuse uute vormide rakendamiseks.

* Lühendatud ettekanne, peetud tootmisõpetuse konverentsil 26. okt. 1961.

I. Esimesi tulemusi tootmisõpetuses

1. Muudatused koolis kahe konverentsi vaheajal. Meie kooli kollektiiv tahab käesoleval konverentsil teha kokkuvõtteid ärakäidud enam kui 2 aasta pikkusest teest ning kuulata siin viibivate partei-, nõukogude, hariduse, kaubanduse ja transpordi alal töötajate kasulikke nõuandeid. Oleksime rahul, kui meie tagasihoidlikud kogemused pakuksid koolide tootmisõpetusega tegelejatele midagi kasulikku.

Meie I tootmisõpetusealane konverents toimus 1959/60. õppeaasta lõpul. Siis andsime ülevaate tööst ja käsitlesime organisatsioonilisi probleeme. Nüüd sõandame puudutada ka mõningaid metoodilisi küsimusi.

Millised muudatused on toimunud I ja II konverentsi vaheajal ja millised näitajad iseloomustavad meie tootmisõpetuse taset praegu?

	1959/60. õ.a.	1961/62. õ.a.
1. Tootmisõpetuse suundi	3	2
2. Erialasid	5	4
3. Õpilasi	71	213
4. Tootmisõpetuse õpetajaid,	8	14
neist kõrgema haridusega	3	9
põhitöökohaga koolis töötavaid	1	6
5. Spetsiaalseid õppebaase	1	2

Oleme arvamusel, et hinnangu andmiseks tootmisõpetuse alal tehtud tööle, lähtudes eriala omandamise seisukohalt, on kolm põhilist kriteeriumi:

1. Kuivõrd tootmisõpetus on kaasa aidanud poliitiliselt arenenud, avara silmaringiga, töötahteliste inimeste kasvatamisele.

2. Kvalifikatsioonieksamite tulemused, mis müüjad, auto- ja instrumentaal-lukksepad ning treialid sooritavad pärast 10. klassis toimunud praktikat, kokad ja pagarid-kondiitrid 11. klassis II semestril.

3. 1—2 aastat pärast kooli lõpetamist töökohtadelt saabuvad iseloomustused.

2. Kvalifikatsioonieksamite tulemused. Kuivõrd kvalifikatsioonieksamite tulemusel on otseses seoses pideva stažööri- ja tootmispraktikaga ning olenevad suurel määral nendest, siis peatun esmalt sellel küsimusel.

A. Stažööri- ja tootmispraktika. Teatavasti lubab ajutine juhend tootmisõpetuse organiseerimise kohta Eesti NSV üldhariduslikes polütehnilistes tootmisõpetusega töökeskkoolides koondada osa tunde kindlale perioodile. Seda võimalust olemegi kasutanud. 36 õppenädala jooksul lülitasime 9. ja 10. klassides tootmisõpetuse tunniplaani välja 2 tundi nädalas. Saime 72-tunnilise «kokkuhoiu», millele lisandus kahe nädala 18 tootmisõpetuse tundi, kokku 90 tundi ehk 15 kuuettunnilist stažööripraktika päeva. Praktika vältel ärajäävad üldhariduslike ainete tunnid antakse ette 36 nädala jooksul à 2 tundi nädalas.

Toodud lahenduse õigsuse üle võib vaielda, sest sellel on nii plusse kui ka miinuseid. Esitagem mõned tööd raskendavad asjaolud. Need on: õpilaste õppekoormus üldainetes kasvab aasta jooksul veelgi 2 tunni võrra nädalas; kooli tunniplaani koostamine on pidevate muudatuste tõttu keeruline; õpetajail tuleb korrigeerida ainetööplaane, sest raske on kalendaarselt ette planeerida lisatunde.

Õppetööle tulevad aga kasuks järgmised momendid: pidev stažööripraktika; ebaproduktiivsete tundide asendamine juunikuus praktiliste töödega; võimalus ühtse süsteemina planeerida kevadist õppe- ja tootmispraktikat ning klassiväliseid üritusi.

Meie arvates on plussid ülekaalus.

Stažööripraktika eesmärgid on väga mitmepalgelised. Neist põhimised: õppeaasta jooksul omandatud teadmiste ja oskuste süvendamine; teoreetiliste teadmiste ja esmaste oskuste rakendamine praktilises töös, elus; uute kogemuste omandamine, töövilumuste tekkimine; ettekujutuse saamine oma erialast mitte leti või töölaua eest, vaid nende tagant vaadatuna; tutvumine oma tulevase kutseala töötajatega, nende rõõmude ja muredega; osavõtt töökoha komsomoliorganisatsiooni, spordikollektiivi, tootmisnõupidamiste, loengulisest jm. tööst.

Kogemused näitavad, et praktika kujuneb täisväärtuslikuks siis, kui sellele eelneb ulatuslik organisatoorne ja metoodiline töö ning kui praktika ajal süstemaatiliselt kontrollitakse esitatud nõuete täitmist. Milles seisneb praktikaeelne organisatoorne ja metoodiline töö? Toome näite kaubanduse ja ühiskondliku toitlustamise alalt.

1. Koos Kaubandusvalitsusega määratakse kindlaks praktikabaasid — kauplused ja ühiskondliku toitlustamise ettevõtted — ning kinnistatakse igauhe juurde õpilased.

2. Õpetajad töötavad välja juhendid, programmülesanded ja päevikute vormid, lähitudes õppeprogrammi nõuetest ja antud baasi konkreetsetest tingimustest.

3. Kaubandusvalitsuse juhtivad töötajad viivad koos kooli esindajatega läbi baasideks määratud kaupluste ja ühiskondliku toitlustamise ettevõtete juhatajatele instruktaazi õpilaste vastuvõtmise, tutvustamise ja praktika käigu kohta. Neile antakse kirjalikud praktika juhendid.

4. Veelgi üksikasjalikumalt instrueeritakse kaupluste ja ühiskondliku toitlustamise ettevõtete brigadire, kelle alluvuses õpilased hakkavad töötama. Instrueerijateks on kooli erialaõpetajad — praktika juhendajad.

5. Toimub praktikabaaside õpilaste vastuvõtuks valmisoleku kontrollimine.

6. Praktikaeelsel päeval instrueeritakse õpilasi: teatatakse praktikabaasid, antakse tööjuhendid ja päevikud, tuletatakse veel kord meelde tööeeskirjade ja ohutustehnika nõudeid, stažööripraktika olemust.

7. Soovitav on, et Kaubandusvalitsuse partei-, ametiühingu- ja komsomoliorganisatsioon organiseeriks kommunistliku töö brigadide ja tööeesrindlaste — kommunistlike noorte šefluse üksikute õpilaste või õppegruppide üle.

Kondiitrid ja kokad olid praktilik 9 ühiskondliku toitlustamise ettevõttes. Praktikakohad müüjatele valiti detsentraliseeritult.

Esimesel praktikapäeval viisid õpetajad 9. klasside õpilased neile määratud praktikabaasidesse, 10. klasside õpilased (II praktika) läksid iseseisvalt. Igal pool algas praktika ruumide, töökaaslaste, ülesannete, plaaniliste näitajate jne. tutvustamisega. Edasi jätkus juba tegelik töö või selle õppimine.

Igal praktikapäeval külastasid õpetajad kõiki oma grupi õpilasi, juhendades neid ja kontrollides praktikaulesannete täitmist.

Autoremonditehases töötasid autolukksepad auto montaažiliinil, agregaatide monteerimisel, pisiagregaatide remontimisel ja pealisehitusesehhis. Graafikud olid koostatud nii, et iga 9. klassi õpilane töötas praktika ajal kolmes üldisi lukksepatöö oskusi nõudvas sõlmes, iga 10. klassi õpilane aga juba autolukksepa erialal seitsmes sõlmes (šassiimontaaži I, II ja III sõlmes, esi- ja tagasilla, käigukasti ja rooli, mootori ja pisiagregaatide remontimise sõlmes). Kõik tehtud tööd olid kooskõlas programmi nõuetega ja suure osas ka metoodilise järjestusega, ühtlasi läksid need tööd tehase plaanilise toodangu hulka.

Õpilasi juhendasid neli selleks määratud oskustöölise vanemmeistrite järelevalve all.

Samas tehases töötas treialite õpperühm vabade pinkide puudumisel teises vahetuses grupimeetodil oma meistri juhtimisel. Kuigi täideti tehase tellimusi, valiti tööd võimalikult programmidele vastavad.

Esines ka puudujaake: üksikud töölisjuhendajad ei väevunud seletama ühe või teise töö otstarvet, nad tegid seda vajaliku põhjalikkusega alles õpilaste palvel; šassiimontaažisõlmes tuli ette lühemaajalisi tööseisakuid õpilastest mitteolenevatel põhjustel.

Vesteldes õpilaste, lastevanemate ja õpetajatega ning lehitsedes rikkalikke stažööripraktika materjale (päevikud, iseloomustused, aruanded jt.) saame ülevaate praktikale püstitatud eesmärkide täitmisest. Kõikide punktide osas on see positiivne. Eriti rõhutatakse, et seni teoreetiliselt õpitu leidis praktikas kinnitust, väga palju on juurde õpitud ning kõikjal kohtasid noored vanemate kolleegide suurt abivalmidust.

Õpetajate tähelepanekute kohaselt oli stažööripraktika tõukejõuks, mis muutis õpilaste suhtumist ka teoreetilistesse ainetesse. Kui 9. klassis on see suhtumine veel ükskõiksem, siis 10. klassis, pärast praktikat, muutub pilt täiesti. Uute teemade käsitlemisel esitatakse küsimusi, tuuakse näiteid, tehakse järeldusi, tuginedes omandatud otsesete kogemustele ja tekkima hakkavatele elukogemustele. Ja seda mitte ainult erialainete osas. Üldine suhtumine õppetöösse on muutunud tõsisemaks.

Eeltoodust tuleneb, et pidev stažööri- või tootmispraktika peab obligatoorse osana kuuluma tootmisõpetuse õppeplaani.

B. Kvalifikatsioonieksamid. Kvalifikatsioonieksamid korraldati 10. klassi õpilastele, peale kondiitrite, kevadise praktika viimastel päevadel. Et eksamid toimusid kolme ettevõtte juures (Kaubandusvalitsus, autoremonditehas nr. 3 ja aparaaditehas) ja igal pool meetodiliselt erinevalt, siis võiks see huvi pakkuda teistelegi.

Tartu Kaubandusvalitsuses moodustati eksamikomisjon koosseisus: esimees — Kaubandusvalitsuse kaubandusosakonna juhataja, liikmed: finants-plaaniosakonna juhataja, pearaamatupidaja asetäitja, kaadriosakonna juhataja, kaadriosakonna vaneminspektor, ametiühingukomitee esimees, kooli direktor, kaubatundmise ning nõukogude kaubanduse organisatsiooni ja tehnika õpetajad.

Eksamid kohaks oli kaadriosakonna juhataja kabinet. Õpilased sisenesid siia ühekaupa ning esitasid kaupluse juhatajalt saadud iseloomustuse. Järgnes suuline küsitlus (ilma piletit) kõigi eksamikomisjoni liikmete poolt, peamiselt neljast valdkonnast:

1. 1—2 kaubagrupi kaupade omaduste, hindade, mõõtmete, transpordi jne. kohta.
2. Kaupluse töö eeskirjade, dokumentatsiooni, inventeerimise korra, müügi protsessi, elanikkonna nõudmiste tundmaõppimise jms. osas.
3. Arvutustehnika alalt — peastarvutamine liht- ja kümnendmurdude ning protsentide kasutamisega. Töö arvelaual.
4. Jooksva poliitika küsimusi meie riigi sise- ja välispoliitika ning rahvusvahelise olukorra kohta.

Õpilaste vastused olid valdavas enamikus ammendavad, täpsed ja lususad. Mõned takerdusid siiski peastarvutamise ülesannete lahendamisel ning töös arvelauga. 75% õpilastest sooritas eksami hindade «väga hea», 25% hindade «hea». Kõigile andis komisjon noorema müüja kvalifikatsiooni. Eksamihindad teatati õpilastele kohe, enne eksamiruumist lahkumist.

Tartu autoremonditehases nr. 3 kuulusid komisjoni: esimehena tehase peainsener, liikmetena — peakonstruktor, peatehnoloog, 2 inseneri-konstruktorit, insener-normeeriija, laborant, kooli direktor, autolukkseppade ja treialite eriala õpetajad.

Eksam toimus tehase klubi saalis kuues punktis ja kuue eksaminaatori juures. Enne eksami algust tutvustas komisjoni esimees õpilasi eksami tähtsuse, korra jt. küsimustega. Õpilased liikusid ühe eksamineeriija juurest teise juurde. Neid küsitleti ohutustehnikas, mõõteriistade käsitlemisel, metallide tehnoloogias, tehniliste jooniste lugemises ja eriala teooria ning praktika küsimustes.

Kolmes punktis kasutati küsitlemisel pileteid.

Eksamitööd, nagu mootori klappide reguleerimine, kolvirõngaste paigaldamine, laagri liudade paigaldamine jne., olid juba praktika ajal täidetud ja hinnatud.

Pärast eksamit pandi saadud üksikhinnade alusel õpilastele üldhinne teooria eest, millele lisandus katsetöö hinne. 91% õpilastest anti autolukksepa ja treiali I kategooria, 9% autolukksepa II kategooria kvalifikatsioon.

Tartu aparaaditehases oli komisjoni esimeheks tehase peatehnoloog, liikmeteks

mehaanikatsehhi ülem, laboratooriumi juhataja, ohutustehnika insener, kaadrite ettevalmistuse insener, kooli direktor ja erialaõpetaja.

Eksam oli tehase raamatukogus. Õpilased sisenesid ruumi ühekaupa, kaasas kvalifikatsioonitöö (puurimiskondktor), selle tehniline joonis ja katseleht, mis oli täidetud meistri, kontrollmeistri ja tsehhiülema poolt.

Komisjoni esimees luges ette katselehe andmed ja seal esitatud hinnangud. Suuliselt küsitleti tehniliste jooniste lugemist, terase klassi määramist pinna puhtuse järgi, keerme määramist klambrite ja tabelite järgi, materjalide tundmist, mõõteriistade käsitsemist, ohutustehnikat.

50% õpilaste vastused tunnistati hinde «4», 50% «3» vääriliseks. Kõigile anti instrumentaal-lukksepa II kategooria. Kvalifikatsioonikomisjoni otsus tehti kõigile ühiselt teatavaks pärast eksamit.

Seega sooritasid kõik eksamile lubatud 58 õpilast selle. Nad on meie kooli esimesteks kvalifikatsiooniga õpilasteks. Torkas silma, et õpilased närveerisid palju, mistõttu nende esinemisoskus komisjoni ees ei olnud vajalikul tasemel. Siit tuleneb vajadus õpilasi psüühiliselt paremini ette valmistada.

Kõik komisjonid märkisid, et teoreetilised teadmised ületavad kvalifikatsiooniteatmikus antud kategooriale ettenähtud normid, praktilistest oskustest aga jäi õpilastel vajaka. Ühelt poolt on selline ebakõla olemasolevate õppeplaanide ja -programmide täitmise loomulikuks tulemuseks. Teiselt poolt aga pole polütehnilise töökeskkooli eesmärgiks anda oskusi kõrge kategooria piirides. Siiski tuleks sellele mõelda. Väljapääsu peaks leidma kas või tootmispraktika eri lõiguna õppeplaanilülitamise teel.

Kooskõlas kehtivate eeskirjadega saavad õpilased kvalifikatsioonitunnistused kätte ühes küpsustunnistusega. On aeg mõelda ka kvalifikatsioonitunnistuste vormile. Nii märgitakse Ukraina NSV-s õpilaste kvalifikatsioonitunnistusele peale muude andmete ka kooli number, väljaõppebaasi tsehhi või kaupluse nimetus ja kinnitatakse kahe allkirja ning pitsiriga, s. o. käitise ja kooli omaga.

Peab ära märkima Tartu Kaubandusvalitsuse ja Tartu autoremonditehase nr. 3 direktiooni ja ühiskondlike organisatsioonide vastutulelikku ja asjalikku suhtumist koolisse üldse, eriti aga tootmisõpetuse baaside rajamisesse. Praktikabaaside loomist ma siinkohal ei puuduta, sellest kõnelevad Kaubandusvalitsuse juhataja asetäitja sm. Meltsas ja autoremonditehase nr. 3 peainsener sm. Teder. Tahaksin rõhutada, et me ei pea olemasolevaid koostöö vorme ega nende tulemusi kaugeltki ammendatuiks. Juba lähemaks ajaks planeerime kooli parteiorganisatsiooni ja baasettevõtete parteibüroode ühise koostööku šeflusküsimuste tõhustamiseks. Samasugused koosolekud toimuvad ka ametiühingu ja kommunistlike noorte liinis.

II. Mõningaid tootmisõpetusealaseid probleeme

1. Üldhariduslike õppeainete ning tootmisõpetuse üld- ja eriainetes seostamisest. Mainitud tööloik, samuti nagu tootvate töö ja elanikkonna teenindamine, taotleb igakülgset harmoonilist arendamist, üld- ja polütehnilise hariduse tasapinna tõstmist, kommunismiehitajate kasvatamist.

Üldhariduslike ja tootmisõpetuse ainete seostamine on eriti aktuaalne antud etapil, kus oleme välja jõudmas lapsekingadest tootmisõpetuse alal (ma mõtlen meie kooli, kes tänava saadab ellu I tootmisõpetusega lennu). Miks? Sellepärast, et: 1) edasiminekuks mõõda sissetallatud rada, kus iga õpetaja näeb ainult oma ainet, viib paratamatult empiirilise seni teaduste aluste õpetamisel; 2) tuleb minetada mõnel pool levinud valearvamus, nagu oleksime tootva töö lülitamisega õppeprotsessi juba saavutanud kooli polütehniiseerimise; 3) vajalik on leida ja kõrvaldada veel esinev parallellism ning saavutada, et üld- ja tootmisõpetuse ained üksteist täiendaksid; 4) ilmselt on vaja mõnede ainete üksikute teemade õpetamise järjekorda muuta.

Üldhariduslike ja tootmisõpetuse ainete seostamine peab toimuma pidevalt, süsteemi-kindlalt ja kogemuste laialdase vahetamise tingimustes.

Meie arvates on seostamise põhitingimuseks tema kahe-suunalisus, s. t. nii nagu üldhariduslike ainete õpetajad peavad töötama oma aine seostamisel tootmisõpetuse teooria ja praktikaga, peavad ka tootmisõpetuse juhendajad seostama antavaid teadmisi ja oskusi üldhariduslike ainetega.

Sellise kahe-suunalise seostamise eeldusena on vajalik, et reaalinete õpetajad tunneksid koolis õpitavate erialade põhilisi tehnoloogilisi protsesse, baastehaste masinaparki, mehhaniseerimise ja automatiseerimise astet ning olemust; tootmisõpetuse õpetajad ja praktikumide juhendajad aga vastavate ainete programme.

Praeguste programmide kohaselt tegeldakse sisepõlemismootori silindri ühe töötsükli teadusliku põhjendusega nii füüsika-, keemia- kui ka masinaõpetuse tundides. Tehniline protsess, mis seisneb silindri täitumises kütusega, imemises, segu kokkusurumises, kolvi töötaktis ja surve ülekandes väntvõllile, hõlmab prof. Kalašnikovi andmeil soojuse ja molekulaarfüüsika valdkonnast 6, mehaanika alalt 4, elektri osast 3 ja keemia valdkonnast 5 seaduspärasust.

Seega on ühe kaasaegse laialt levinud tehnilise protsessi lahtimõtestamiseks vajalikud õpilaste teadmised mitme aine valdkonnast, mille vahel tuleb luua õiged ja arusaadavad seosed. Praktikumid maketi ja töötava mootoriga tõestavad näitlikult omandatud.

Oma koolis oleme püüdnud astuda esimesi samme üldhariduslike ainete ja tootmisõpetuses omandatava seostamisel. Seejuures on seostamise objektideks olnud meil õpitavad kaks erialade suunda: autoremont ja kaubandus ühes ühiskondliku toitlustamisega.

Mõned näited.

1. Füüsika valdkonnast — pöörleva liikumise seaduspärasuste tõestamiseks kasutatakse auto käigukasti, pöörlemise ülekandeid, treipingi ja puurmasina vastavaid osi jne. Samalaadsete harjutusülesannete andmisel lähtub õpetaja just nende tööpinkide markidest, mida õpilased tehases kasutavad.

2. Joonestamise võtsime 9. klassis plaani ühe õppeveerandi jooksul meie erialadele vajaliku plakatkirja ja tehniliste jooniste normkirja õppimise.

3. Vene keele korraldatakse süstemaatilisel vajalikke vestlusi. Nii oli ühe 9. klassi tunni teemaks «Мясной магазин», kus huvitavalt anti lihakaupluses esinevate produktide, poolfabrikaatide jt. müüjatele vajalikud venekeelsed nimetused.

Umbes sarnaselt püütakse seostada kõiki üldhariduslikke aineid.

Samal ajal oleme täiesti teadlikud, et need on esimesed künnivaod, ees on aga ootamas avar tööpõld. Seostamise vormid on väga mitmekesised ja nõuavad meie kogemuste põhjal eelkõige organisatsioonilist ja tehnilist laadi üritusi, nagu kontakti loomine õpetajate ja tehaste töötajate vahel, tundide ja töökohtade vastastikune külastamine, ühine töö tootmisõpetuse komisjonis, vastastikused ettekanded, ühised vestlused, nõupidamised, näituste organiseerimine. Ülaltoodu pole kaugeltki ammendav loetelu. Otsinguid selles suunas jätkame.

On aeg hakata tegelema ka õppeainete seostamise tehniliste vormidega. Selle küsimuse esitas õigeaegselt ja huvitavalt sm. A. Kõverjalg «Nõukogude Õpetajas». Tema soovitatud plaanisüsteem on kahtlemata üheks väljapääsuks. Meie omalt poolt püüame katsetada kaardisüsteemi, millest aja jooksul peaks välja kujunema vastavasisuline kartoteek. Mõned meie õpetajad (sm. Antjalg jt.) kasutavad esialgu kõige lihtsama vormina programmile ääremärkuste tegemist, mis on ajutiselt selle küsimuse lahenduseks.

Oleks vägivaldne tegelda õppeainete seostamise meetodika ja vormidega, jättes kõrvale kasvatusküsimused. Üheks väärtuseks õpilaste kommunistlikul kasvatamisel on kasvatamine kahe kollektiivi — kooli ja tehase kaudu, kelle vahel peab olema tihed kontakt. Seejuures jäägu juhtiv osa koolile.

Meie arvates peaksid ainekomisjonid kõigis instantsides (kooli-, linna- ja vabariikli-

kud ainekomisjonid) hoopis tõhusamalt tegelema üldhariduslike ainete ning tootmisõpetuse teooria ja praktika seostamise küsimustega. Nende valgustamisele kogemuste vahetamise eesmärgil tuleks vabariiklikus pedagoogilises perioodikas rohkem ruumi anda ja võib-olla leida võimalusi vastavate kogumikkude väljaandmiseks.

2. Tootmisõpetuse komisjon. Tootmisõpetuse komisjon meie koolis peab lahendama ja koordineerima kasvatustöö ja metoodilist laadi probleeme, astuma samme materiaalse baasi tugevdamiseks ning käesoleval etapil aitama direktsiooni tootmisõpetuse organisatsioonide küsimuste lahendamisel.

Tekib küsimus, miks me oleme kõrvale kaldunud juhendis ettenähtud «polütehnilise komisjoni» nimetusest, kuhu peaksid kuuluma kõik reaalinete õpetajad. Sel juhul kuulaks komisjoni 30 inimest, mis aga kujutaks endast äärmiselt killustatud, erinevate huvidega mittepaindlikku organit. Sellest lähtudes jääme tootmisõpetuse komisjoni nimetuse ja sisu juurde. Enamgi, meie tootmisõpetuse komisjonil on 2 sektsiooni: 1) kaubandus ühes ühiskondliku toitlustamisega, 2) autoremont.

Kaubandussektsiooni kuuluvad kaubanduse ja ühiskondliku toitlustamise eriainetes õpetajad — 9 inimest, peale selle Tartu Kaubandusvalitsuse esindaja, seega kokku 10 inimest.

Autoremondisektsiooni kuulub 5 eriainetes õpetajat ja Tartu autoremonditehase nr. 3 esindaja, seega 6 inimest.

Peale selle kuuluvad komisjoni esimehena kooli direktor, õppealajuhataja tootmisõpetuse alal ja reaalinete komisjoni esimees.

Kõik teised, eriti reaalinete õpetajad, võtavad komisjoni tööst osa vastavalt vajadusele. Komisjon peab koosolekuid täies koosseisus, sektsioonide või õpetajate gruppide kaupa, olenevalt käsitletavast küsimusest.

Esitan komisjoni tööplaani 1961/62. õ.-a. I poolaastaks.

1. Tootmisõpetuse komisjoni moodustamine.	28. VIII — 9. IX
2. Ettekanne linna õpetajate päevadel üldhariduslike ainete ning tootmisõpetuse seostamisest.	29. VIII
3. Lepingute sõlmimine baaskäitistega.	1. IX
4. 9. klasside õpilaste lõplik grupeerimine erialade kaupa, lähtudes esitatud soovidest, tervislikust seisundist ja kalduvustest.	
5. Baaside valmisoleku kontroll algavaks õppeaastaks.	3. IX
6. 9. klasside esimese tootmisõpetuse päeva organiseeritud läbiviimine käitistes.	8. IX
7. Õpetajate II tootmisõpetusealase konverentsi läbiviimisest. Teemaatika koostamine ja jaotamine.	16. IX
8. Vajalike kaubaproovide, tabelite ja inventari nimistu koostamine Eesti NSV Kaubandusministeeriumile viimaste tasuta saamiseks.	5. X
9. Kontrollitud tootmisõpetuse tundide arutelu.	laupäeviti
10. Keemia seostamisest kaubanduse ja autoremondi erialadega (kirjanduse läbitöötamine, ettekande valmistamine).	10. X
11. Kulinaaria õppetsehi projekti kooskõlastamine ENSV Kaubanduspalatis.	20. X
12. Konverentsi ettekannete ärakuulamine ja arutelu.	21. X
13. Õpilastööde ja õppevahendite näituse organiseerimine.	24.—25. X
14. II konverentsi läbiviimine.	26. X
15. Ettekanne ühes ekskursiooniga reaalinete õpetajatele autoremonditehases nr. 3.	11. XI
16. Materjali ettevalmistamine a/ü tootmisnõupidamiseks teemal «Üldainete ja tootmisõpetuse seostamisest».	nov.—dets.
17. Nõupidamised baaskäitiste direktsioonide juures seni tootmisõpetuse käigus esinenud väärnähtuste kõrvaldamiseks ja materiaalse baasi tugevdamiseks.	nov.—dets.
18. Üldhariduslike ainete tundide külastamine tootmisõpetuse õpetajate poolt.	pidevalt

19. Tootmisõpetuse praktikumide külastamine klassijuhatajate ja reaalainete õpetajate poolt. pidevalt
20. Mõningad kokkuvõtted I poolaasta töötulemustest ja ülesanded II poolaastaks. 23. XII

Plaanist ilmneb, et siin prevaleerivad organisatsioonilist laadi küsimused. See on õige, kuid antud etapil ei saa neid vältida. Aastate jooksul nende osatähtsus muidugi väheneb.

Teiseks tuleb tunnistada, et põhiline tegelik töö on toimunud kas õpetajate grupiga või siis individuaalvestlustena ühe või teise õpetajaga. Oleme teadlikud, et komisjon pole saavutanud meetodilises töös veel küllaldast sügavust, ning püüame seda puudujääki parandada.

Tingimata on vajalik saada kogemusi mainitud tööloigis meie vabariigi ning teiste vabariikide koolidest.

4. Kutsevalik. Elukutse valiku küsimused on koolides praegu veel kaunis sõõtis tööpõld. Ometi on see äärmiselt aktuaalne probleem, sest ühelt poolt võib juhuslikust elukutse valikust sõltuda õpilase edasine elukäik ja töörõõm pikkadeks aastateks, teiselt poolt vajab meie rahvamajandus oma eriala häid spetsialiste ja entusiaste.

Kui aastate jooksul on räägitud, et keskkoolilõpetajate hulgas on suur protsent selliseid, kes ei tea oma kohta elus, siis 8. klassi lõpetajatel on kahtlusi veel rohkem.

Oleme püüdnud tutvustada koolis õpetatavaid erialasid: vestelnud, teinud ekskursioone baaskäitistesse, klassikoosolekutel on oma tööst eriala omandamisel rääkinud vanemate klasside õpilased jne. Sellest on vähe. Oleksid vajalikud 6.—8. klassi õpilastele eakohased elukutseid tutvustavad populaarteaduslikud raamatud, arstlikud konsultatsioonid jm. üritused.

Eesti NSV Tervishoiu Ministeeriumile ei tee au «ärgata» alles pärast õppeaasta algust ja hakata siis õpilasi arstlikult läbi vaatama, et neid kaubandusalale mitesobivuse korral teistele erialadele suunata. Nende küsimustega tegelgu arstid juba 7. ja 8. klasside õpilaste juures.

Väga hästi suhtub kooli teenindamisse Sanitaar-Epidemioloogiline Jaam, kes toiduainetega töötavate õpilaste ülevaatus teeb sobival ajal, väljaspool järjekorda ning kes samal ajal kontrollib ka sanitaaringimusi käitistes.

*

Nõukogude kooli ümberkorraldamisega pole kaugeltki veel lõpuni jõutud, mistõttu rahuloluks pole mingit põhjust. Tööd puudujääkide kõrvaldamisel on palju, kuid nõukogude kool ja õpetajaskond, relvastatud NLKP XXII kongressi otsustega, on võimeline koos kogu nõukogude rahvaga veelgi kiiremini edasi minema kommunismi poole.

KEEMIA SEOSTAMINE TOOTMISÕPETUSE AINETEGA*

L. ANIJALG,

Tartu 7. keskkooli keemiaõpetaja

Nõukogude kooli põhiliseks ülesandeks on õpilaste ettevalmistamine eluks ja ühiskondlikult kasulikuks tööks. See tähendab, et õppe- ja kasvatustöö aluseks peab olema tihe side kommunistliku ülesehitustööga.

Seda printsiipi rakendatakse ellu eeskätt tootmisõpetuse ainete kaudu, kuid ka teised, eriti reaalsed ei tohi sellest kõrvale jääda.

Käesolevas ettekandes lähtun oma kogemustest Tartu 7. keskkoolis. Meie koolis pole ette nähtud keemiku eriala. Seepärast olen püstitanud oma töös kaks põhilist eesmärki:

1. Anda õpilastele keemiast võimalikult rohkem selliseid teadmisi, mis on seotud nende poolt valitud erialaga ja on neile suuremaks abiks tulevases kutsetöös.

2. Anda õpilastele üldteoreetilisi teadmisi niisuguses ulatuses, et nad hiljem soovi korral võiksid õppida kõrgemas õppeasutuses ka keemiat.

Meie koolis töötavad järgmised õpperühmad tootmisõpetuse alal: instrumentaallukksepad, autolukksepad ja treiafid, kondiitrid, kokad ja kaubandusala rühmad. Siit tulebki suurim raskus õppeaine seostamisel tootmisõpetusega, sest õpib ju ühes ja samas klassis õpilasi mitmest erinevast tootmisrühmast, näiteks kondiitrid ja autolukksepad. Kondiitritel oleks tarvis põhjalikumalt tunda orgaanilise keemia mõningaid teemasid, autoremondirühmal aga metalle ja nende töötlemist. Seetõttu tuleb klassiga mõnikord töötada nagu liitklassiga, anda ühele osale õpilastest ühesugused, teistele teistsugused tööülesanded. Näiteks tunni teemaks on süsihappesoolad. Osa klassist (autoremondirühm) lahendab ülesannete kogust kordavaid ülesandeid. Samal ajal dikteeritakse kondiitrite rühmale küsimusi, millele nad peavad praktiliselt olles vastused leidma, näiteks:

Missuguseid süsihappesooli kasutatakse kondiitritööstuses?

Kuidas nimetatakse neid sooli rahvapärased ja millised on nende keemilised valemid?

Millisel keemilisel omadusel põhineb nende kasutamine kondiitritööstuses?

Missugused keemilised reaktsioonid toimuvad nimetatud sooladega taigas? Kirjutada nende keemiliste reaktsioonide võrrandid!

Miks peab teatud koguse taigna jaoks kasutama kindla koguse soola? Jne.

Küsimustiku andmine võtab küllaltki palju aega. Võib tekkida arvamus, kas selle meetodi negatiivsed küljed ei ületa positiivseid, sest antud töötamisviisi juures on esiteks ajakulu suurem, teiseks kipub õpilaste tähelepanu hajuma (mõlema rühma tööülesandeid kuulates), kolmandaks ei ole ülearune ka kondiitrite rühmal süvendavaid ülesandeid lahendada ja neljandaks on õpetajal keerukas oma tööd planeerida.

Et aga niisugust olukorda pole Tartu 7. keskkoolis nähtavasti võimalik lähemate aastate vältel likvideerida, olen mõnikord kasutanud vahelduseks nimetatud meetodit.

Keemia seostamisel tootmisõpetuse ainetega on väga olulised järgmised küsimused: õpetaja ettevalmistus õppetööks sügisel; tootmiskomisjoni töö; kuidas seostada keemiat tootmisõpetusega õppetundides ja väljaspool õppetundi.

I. Õpetaja ettevalmistus õppetööks sügisel

Sügisel on esimeseks ülesandeks tutvuda tootmisõpetuse programmiga ja kooskõlastada selle vastavate teemad keemiaprogrammi teemadega. Siin on teatud raskus, sest programmid ei ole kooskõlas. Paljud küsimused, mida tootmisõpetuses käsitletakse

* Ettekanne tootmisõpetusealasel konverentsil.

juba 9. klassis, tulevad keemias õppimisele alles 10. või 11. klassis. Näiteks remondi-lukkseppade erialal on 9. klassis pühendatud materjaliõpetusele 25 tundi. Teemadeks on: 1. Malm (4 tundi). 2. Teras (4 tundi). 3. Terase termiline töötlemine (4 tundi). 4. Kõvasulamid (2 tundi). 5. Värvilised metallid (3 tundi). 6. Värvilised sulamid (3 tundi). 7. Korrosioon (3 tundi). 8. Mittemetallilised materjalid (2 tundi).

7 esimest teemat käsitletakse keemiatundides 10. klassis, kaheksandat teemat, mis hõlmab plastmasse, tekstiili, eboniiti, kummi ja kapronit, aga alles 11. klassis. Ei ole mõeldav 9. klassi keemiatundides õpitava kunstlik seostamine metallide osaga tootmisõpetusest. Seetõttu kujuneb malmi ja terase töötlemise käsitlemine 10. klassis osale õpilastele õppimise teiseks keskriksiks. Arvestatagu ka seda, et tootmisõpetuse ainetes tuleb õppematerjalile läheneda teisest aspektist kui keemias. Siin on eriti tähtis seostamine ja õpikute andmete kooskõlastamine, sest õpilased võivad muidu sattuda segadusse. Näiteks esines juhtum, et kumbki õpetaja andis erinevalt raua, terase ja malmi süsinikusisalduse protsendid.

Teiseks ülesandeks sügisel on tutvuda tootmisõpetuse ainete vastavate õpikutega, et tunda materjali ülatust ja spetsiifikat. Raskuseks on see, et sageli ei ole tootmisõpetuses veel sobivat õpikut ja tootmisõpetaja toetub mitmetele käsiraamatutele. Tund toimub loenguna. Sellistel puhkudel olen tutvunud õpilaste konspektidega.

Programmide ja õpikutega tutvumisega kaasneb tööplaani koostamine ja märkuste tegemine. Pean otstarbekaks, et õpetaja teeks märkmeid keemiaõpikusse vastava lehekülje äärel. Tootmisõpetuse programm näeb ette 9. klassis külmutusseadmete õppimisel muu hulgas järgmised punktid: tahke süsihappegaas, selle tootmine, transportimine, füüsikalised omadused. Kirjutan nimetatud punktid 10. klassi õpikusse kohale, kus käsitletakse süsinikdioksiidi kasutamist, et vastava osa läbivõtmisel ei ununeks neid teemaid rõhutada tootmisõpetuse seisukohalt lähtudes.

Õpikusse märkmete tegemise kõrval võib koostada ka tabeleid, nagu tehakse I. Sõrjokini andmetel Kuibõševi 13. keskkoolis, kus on välja töötatud järgmine tabeli vorm*:

Jrk. nr.	Programmi teema	Tsehhid	Tootmisprotsessid
1.	Vesi	Biskviiditsehh Karamellitsehh Katlatsehh	Siirupi valmistamine. Kindla kontsentratsiooniga lahuste valmistamine. Vee puhastamine.
2.	Põlemine	Katlatsehh	Kütuse liigid, nende kalorsus, kustutajad.
3.	Alused, happed	Biskviiditsehh	Küpsise analüüs, neutraliseerimine.
4.	Hapnik	Töökoda	Keevitamine, lõikamine, leek, redoksreaktsioonid.
5.	Metallid Jne.	Mitmesugused	Masinad ja aparaadid, metallide ja nende sulamite kasutamine. Võitlus korrosiooni vastu.

Ka võib tööplaanis ette näha eri lahtri, kuhu märgitakse täiendused.

Kolmandaks ülesandeks on sügisel enne tööplaani tegemist kooskõlastada tootmisõpetuse õpetajatega kavatsetavad ekskursioonid. Nimelt langevad mitmed ekskursioonid mõlemas aines kokku ja ei ole ju mõtet õpilasi ühte ja samasse kohta viia mitu korda, kuna see segab tehase tööd, on õpilastele igav ja koormab neid asjatult. Ka on ekskursiooni lihtsam korraldada kahe õpetaja osavõtul. Klassid tuleb nagunii tehasesse viimiseks rühmadeks jaotada ja üks õpetaja ei saa jälgida kõiki õpilasi. Pealegi tunneb

* «Школа и производство» № 3, 1961, стр. 49.

tootmisõpetuse õpetaja enamasti vastavat tööstust paremini ja võib anda täielikumaid seletusi kui keemiaõpetaja.

Nii on tööstuskaupade kaubatundmise alal ette nähtud järgmised ekskursioonid, mis on tarvilikud ka keemias: 1) ekskursioon klaasitehasesse, 2) keraamikatehasesse, 3) masinaehitus- või metallitööstusettevõttesse, 4) keemiatehasesse.

Ekskursioonide korraldamisel on jällegi raskuseks programmide mittevastavus. Nimeetatud ekskursioonid on tootmisõpetuses ette nähtud 9. klassis, keemias 10. klassis. Tootmisõpetuses ei saa neid edasi lükata järgmisele õppeaastale. Kuigi keemias nende korraldamine samal õppeaastal on liiga varane, võib minu arvates seda siiski teha, kui mitte täies ulatuses, siis vähemalt osaliselt. Nimetatud tööstustes ei ole tootmisprotsessid eriti keerukad ja järgmisel õppeaastal ainet käsitledes on õpetajal hea toetuda õpilaste konkreetsetele muljetele.

Nelja nädaks ülesandeks on tutvuda sügisel vastavate baaskäitistega, sest kooli keemiaõpetaja peab hästi tundma kohalikku tootmist, et osata seda siduda käsitletava materjaliga.

Niisugused ettevalmistused sügisel, millal töötempo on nagunii väga kiire, on õpetajale küllaltki koormavad. See on nii peamiselt esimesel ja osalt ka teisel õppeaastal pärast tootmisõpetusele üleminekut. Enamasti on koolidel kindlad erialad ja tootmisbaasid ning iga järgmise aastaga väheneb ettevalmistav töö. Ka oleneb väga palju kooli tootmiskomisjoni tegevusest.

• II. Tootmiskomisjoni töö

Mõnes koolis, näiteks Kuibõševi 13. keskkoolis, on moodustatud polütehniliste ainete õpetajate ring, kuhu kuuluvad füüsika-, keemia-, bioloogia-, geograafia-, joonestamise, tööõpetuse ja tootmisala õpetajad ning juhendajad. Ringi koosolekutel arutatakse polütehnilise õpetuse parandamise, selle teaduslik-teoreetiliste aluste ning tootmisega sidemete tugevdamise küsimusi. Tootmispraktika juhendajad tutvuvad keemia ja teiste õppeainete programmide ja õpikutega ning, vastupidi, reaalinete õpetajad tutvuvad tootmisalaste küsimustega.

Ka Tartu 7. keskkoolis töötas möödunud aastal tootmiskomisjon analoogiliselt eespool nimetatule. Käesoleval aastal organiseeriti see pisut ümber, lähtudes meie kooli spetsiifikast. Et meie koolis on tootmisõpetuses kaks suunda: tööstuslik (autoremont) ja kaubanduslik suund, siis pole mõtet koondada nii erinevate alade õpetajaid ühistele koosolekutele. Seepärast töötavad meil praegu eraldi reaalinete komisjon (füüsika-, keemia-, bioloogia-, geograafia-, joonestamise ja tööõpetuse õpetajad); tööstusliku suunaga tootmiskomisjon ja kaubandusliku suunaga tootmiskomisjon.

Reaalinete õpetajad võtavad vastavalt päevakorra osa ühe või teise komisjoni töökoosolekust.

Tootmiskomisjonide kompetentsi kuuluvad organisatoorsed ja materiaalse baasi küsimused; õpetajate (eriti on siin mõeldud tootmisainete õpetajate) pedagoogilise meisterlikkuse tõstmine; teoreetiliste ja tootmisainete seostamine; sidemete loomine klassijuhatajatega; kasvatusküsimused.

Toon näite tootmiskomisjoni üritustest. Tehase peainsener esineb õpetajatele loenguga, kus ta iseloomustab põhjalikult tehast, selle tööd ja saavutusi, plaani, puudujääke töös ja muud. Pärast loengut tehakse ekskursioon tehasesse. Niisugused ühiselt organiseeritud ekskursioonid kergendavad tunduvalt reaalinete õpetajate tööd.

Vastutasuks esinevad õpetajad tehase töötajatele mitmesuguste (poliitiliste, pedagoogiliste jm.) loengutega. Samuti võivad tootmisõpetuse õpetajad külastada reaalinete õpetajate tunde.

III. Kuidas seostada keemiatundides õpitavat tootmisõpetusega

Õppeprogrammides on ette nähtud mitmesuguste tähtsamate ainete tootmise õppimine. Õpikus on antud nende tehnoloogiliste skeemide, aparatuuride ja protsesside juhtimismenetluste kirjeldused. See on tänuväärne materjal keemia seostamiseks tootmisõpetusega. Õpilastele tuleb rõhutada, et paljud keemiatööstuse organiseerimise põhimõtted on kehtivad ka teiste tööstusharude puhul. Nii autoremonditehases kui ka kondiitritööstuses rakendatakse tootmisprotsesside jaotamist osaprotsessideks, tootmise mehhaniseerimist ja vooltootmist, elektrifitseerimist, automatiseerimist, tootmisprotsesside puhul eralduva energia kasutamist, töökaitset jne. Õpilased on ise võimelised selle kohta rohkesti näiteid tooma.

Olen keemiatundides õpitavat seostanud tootmisõpetusega mitmel viisil.

1. Uue materjali käsitlemisel seostatakse õppematerjal vastavate osadega tootmisõpetuses kas vestlusmeetodil või õpetaja jutustusena. Näiteks käsitledes metallide sulameid, esitatakse järgmised küsimused: Missugused on tähtsamad sulamid? Milliseid sulameid kasutatakse konkreetselt meie tehases? Missuguste omadustega peab olema sulam, millest on valmistatud treipingi lõiketera, võrreldes sulamiga, millest koosneb töödeldav detail? Missugused füüsikalised omadused iseloomustavad kõvasulameid? Kus kasutatakse elastseid sulameid, kus pehmeid? Jne. Valkude puhul räägivad kokad nende jagunemisest täisväärtuslikeks ja mittetäisväärtuslikeks valkudeks. Missuguseid valke sisaldavad loomsed, missuguseid taimsed organismid? Kuidas toimub inimorganismi valkudevajaduse rahuldamine?

Sageli on hea kasutada niisuguseid vestlusi sissejuhatusena uude ainesse. Küsimustega pöörduen klassi selle tootmisrühma poole, kes on antud materjaliga juba varem tootmisõpetuse tundides tutvunud. Teised õpilased kuulavad vestlust või võtavad sellest osa. Olenevalt teemadest seostatakse materjal vahel autoremondirühma, vahel kaubandusalarühma tootmisõpetuse teemadega. Niisugune töö meeldib õpilastele, eriti sellele rühmale, kellel antud küsimuses on juba algteadmisi.

Juhul, kui õpilastel puuduvad eelteadmised teemast või kui materjali ulatuse tõttu jääb vestluseks vähe aega, asendan vestluse jutustusega.

2. Tootmisalaste ülesannete lahendamine. Tootmisalaseid ülesandeid on ka ülesannete kogus olemas, kuid neid ei ole küllaldaselt. Seepärast koostan neid ka ise. Ülesannete koostamisel tuleb arvestada nende vastavust tegelikkusele. Selleks peab õpetaja ise neid protsesside tundma või hankima andmeid tootmisõpetuse õpetajalt.

3. Annan õpilastele tunnis juhendeid mitmesuguste ülesannete täitmiseks väljaspool klassitundi. Näiteks: selgitada välja, milliseid toormaterjale baaskäitises kasutatakse; missuguse keemilise koostisega on antud materjalid? Õpilased koguvad käitise andmeid ja järgmises tunnis küsib õpetaja mõnda nendest suuliselt. Õpilane saab ka hinde, nagu käsitlemisel ikka. Õpilased võivad vastused fikseerida ka kirjalikult. Kirjalikke vastuseid ma siiski väga ei soovita, sest on karta õpilaste ülekoormamist.

Selle meetodi puuduseks on, et niisugused küsimused ei haara kogu klassi, vaid ühte tootmisrühma klassist. Klassiga tuleb seetõttu töötada nagu liitklassiga. Paratamatult kujuneb olukord niisuguseks siis, kui rühmale antakse üksikasjalised tööjuhendid.

4. Aine seostamisele aitavad kaasa mitmesugused laboratoorsed tööd: vee kareduse kõrvaldamine, toiduainete analüüs, teatava protsendiga lahuse valmistamine, lahuse kontsentratsiooni kindlakstegemine. Oluline on laboratoorse töö juhendi või ülesande sõnastamine. Näiteid: a) (kokkadele) määrata kindlaks, kas antud keedusoola-lahus sobib kurkide hapendamiseks (selleks kasutatakse ligikaudu 5-protsendilist soola-lahust). Õpilaste ülesandeks on kindlaks määrata naatriumkloriidi sisaldus lahuses; b) aedvilja marineerimiseks kasutatakse 4-protsendilist äädikhappelahust. Valmistada 30-protsendilisest äädikhappelahusest 50 g 4-protsendilist lahust; c) (autoremondirüh-

male) pehmedada karedat vett, mis sisaldab magneesiumvesinikkarbonaati ja kaltsiumsulfaati.

Näidetena toodud laboratoorsed tööd teeb kogu klass (mitte ainult kokad või ainult autoremondirühm). Tähtis on siin see, et õpetaja vestluses rõhutab töö tähtsust ühele või teisele rühmale ja muudab selle nii õpilastele elulähedaseks.

5. Mõnele üksikule tublimale õpilasele võib anda ülesandeks koostada referaat mingil tootmisõpetusega seotud teemal. Näiteks 10. klassis on kevadel viimaseks teemaks «Metallide kaitsmine korrosiooni eest». Mõni tund varem antakse ühele autoremondirühma paremale õpilasele ülesandeks koostada referaat teemal «Kuidas autoremonditehases võideldakse metallide korrosiooni vastu». Õpilane loeb õpikust antud osa läbi ja astub siis kontakti tehase vastavate töötajatega. Pärast seda aitab keemiaõpetaja kogutud materjali süstematiseerida. Uus aine esitatakse klassile referaadi näol. Õpilased kuulavad niisugust referaati väga tähelepanelikult ja võtavad pärast seda võrdlemisi elavalt sõna.

6. Tootmisalaste filmide demonstreerimine.

7. Mõned pedagoogid (A. D. Smirnov, Leningradi Herzeni-nimelise Pedagoogilise Instituudi keemia õpetamise meetodika kateedri juhataja) soovivad osa keemiatunde anda tsehhis või töökohas. Meil langeb see võimalus ära, sest klassis on grupid mitmelt erialalt ja praegu on baastehastes suur ruumikitsikus. Ka tundub, et selleks pole erilist vajadust.

8. Kevadel, küpsuseksamite eel, tuleb 11. klassi kordamisteemad läbi mõelda ka tootmisõpetuse seisukohalt ja kaaluda, milliseid varem õpitud praktilisi näiteid, mis otseselt on seotud õpilaste tulevase elukutsega, oleks sobiv võtta täienduseks eksami teoreetilistele küsimustele.

IV. Kuidas seostada ainet väljaspool õppetundi

1. Tootmiskonverents õpilastele. See üritus on meil kujunemas traditsiooniks. Igal sügisel tehakse kokkuvõtteid möödunud õppeaastal ja suvise õppepraktika vältel tehtud tööst, analüüsitakse vigu, tuuakse esile häid külgi. Käesoleval sügisel toimus tootmiskonverents 17. oktoobril ja sellega tähistati ühtlasi pidulikult NLKP XXII kongressi avamist. Sellel konverentsil oli muu hulgas ette nähtud üks ettekanne täiskasvanult teemal «NLKP XXII kongressi lävel» (teema oli seostatud tootmisõpetusega) ja 7 mitmesugust ettekannet õpilastelt. Loomulikult käsitlesid teemad ka reaalainete seostamist tootmisõpetusega.

2. Tootmiskonverents õpetajatele. Konverentsist võtavad osa tootmisõpetuse ja reaalainete õpetajad ning klassijuhatajad. Ettekanded haaravad põhiliselt järgmist: kogemuste vahetamine, teooria ja praktika seostamine, puuduste ja raskuste esiletoomine töös ja abinõude kavandamine nende kõrvaldamiseks. Näiteks käesoleval õppeaastal langes õpetajate tootmiskonverentsil keemiaalases ettekandes peaarõhk kahele küsimusele: 1) kuidas lahendada vastuolusid keemia- ja tootmisõpetuse programmide vahel ja 2) kuidas organiseerida keemiatundides tööd ratsionaalsemalt, arvestades, et ühes ja samas klassis on erinevate tootmissuundadega õpperühmad.

3. Ekskursioonid. Eespool oli juba juttu ekskursioonide korraldamisest koos tootmisaine õpetajaga. Seal oli mõeldud peamiselt mõnetunnilisi ekskursioone kohalikesse käitistesse. Iga klass teeb aga tavaliselt kevadel või sügisel ühe-kahepäevase või ka pikema ekskursiooni. Loomulik, et keemiaõpetaja kõikidest nendest osa võtta ei suuda, kuid ta võib anda ekskursioonijuhile marsruudi koostamisel näpunäiteid ja mõningatele õpilastele ülesandeid. Nii käis Tartu 7. keskkooli 9-c klass käesoleva õppeaasta septembrikuus ekskursioonil Lõuna-Eestis. Keemiaõpetaja soovitusel külastati Põlva lina- ja värnitsavabrikut, Rápina paberivabrikut ja Võru gaasianalüsaatorite

tehad. Kolmele õpilasele tehti ülesandeks paluda vabrikust mitmesuguseid materjale ja poolprodukte õppevahenditeks.

4. Pidev tootmispraktika. Suvel pideva tootmispraktika ajal külastan õpilasi peamiselt klassijuhatajana, kuid see ei takista mind ka keemiaõpetajana õpilaste tähelepanu juhtimast mõnele nähtusele või materjalile. Tootmispraktikas tuleb eriti ilmsiks, kui võrd nad oskavad rakendada teoreetilisi teadmisi ja kas õpetaja töö keemia seostamisel tootmisõpetusega õppetunnis on vilja kandnud.

Kokku võttes võib öelda, et võimalusi aine seostamiseks on palju, ja kui keemiaõpetaja teadlikult peab kogu aeg silmas üldise ja polütehnilise õpetamise printsiipi kommunistlikehitaja kasvatamisel, siis hakkab töö peatselt andma ka paremaid tulemusi.

TEISTEST ETTEKANNETEST

Tootmisõpetuse võtmine koolide õppeplaani esitab uusi kohustusi ka klassijuhatajatele, paneb nende õlgadele uusi suuri ja vastutusrikkaid ülesandeid. Millised need ülesanded on ja kuidas Tartu 7. keskkoolis on püütud nende täitmisega toime tulla, sellest kõneles kuulajatele 11-a klassi juhataja A. Juhkam. Et tootmisõpetusele üleminek 9. klassis toimuks edukalt, rõhutas referent, selleks selgitatakse nende koolis juba 8. klassis uusi põhimõtteid, käsitletakse elukutse valikuga seoses olevaid küsimusi. Seda tehakse klassijuhatajatundides, lastevanemate koosolekutel, sel eesmärgil korraldatakse ekskursioone baaskäitistesse vanemate klasside õpilaste töö ajal jm.

Rääkides õigete tööharjumuste kujundamisest, märkis sm. Juhkam, et õpilastes tuleb kasvatada armastust oma eriala, oma tulevase elukutse vastu ja töödistsipliini. Klassijuhatajad pööravad suurt tähelepanu vaimse ja füüsilise töö vahekorrale ja kommunistlikule töösse suhtumisele, jälgivad õpilaste töökoormust ja õiget päevarežiimi, sest sageli ei oska õpilased aega ratsionaalselt kasutada. Õigete tööharjumuste kasvatamiseks on tarvis ennetada vigu eelnevate vestluste ja kontrolliga.

Tutvustades oma kogemusi sidemete loomisel ja süvendamisel baaskäitiste ja erialaõpetajatega rõhutas sm. Juhkam, et väga tähtis vigade vältimisel kasvatustöös ja õpilaste kutsealases ettevalmistuses on klassijuhataja side baaskäitiste tööliste ja meistritega.

Edasi jutustas referent klassikollektiivi tugevdamise tähtsusest ja komsomoligrupi töövormidest tootmisõpetusega klassides ning tõi nende tööloikude kohta näiteid senistest töökogemustest. Ühtlasi peatus sm. Juhkam tulevikukavatsustel, tutvustas neid mõtteid, mis on küpsenud klassijuhataja töö edasise paremustamise suunas.

Alustades oma ettekannet õpilaste praktikaperioodi seostamisest kommunistliku töö liikumisega rõhutas kaubatundmise õpetaja M. Maser, et kasvatustöö keskseks ülesandeks on arendada kõigis ühiskonnaliikmetes kommunistlikku töösse suhtumist ning seda eelkõige paremate eeskujude najal. Kõige paremaid näiteid ja eeskujusid annab meile kommunistliku töö liikumine, mille põhieesmärgid väljenduvad kõige kokkusurumalt deviisid: «Õppida töötama ja elama kommunistlikult!» See on meie ajas üleloomulik, seaduspärane protsess, sotsialistliku võistluse kõrgem ning juhtiv vorm, mille peamiseks iseärasuseks on see, et ta seob võitluse suurema tööviljakuse eest uue inimese kasvatamisega, hõlmab inimese elu ja tegevuse kõiki alasid.

Edasi jutustas sm. Maser sellest, kuidas oli korraldatud õpilaste tootmispraktika kaupluses «Kodutarve», mille kommunistliku töö brigaad oli Tartu jaekaubandustöötajate hulgas esimene. Kommunistliku töö brigaadi liikmete tähelepanelik suhtumine õpilastesse, nende abistamine ja juhendamine praktiliselt, nende vastutavate tööde andmine ja täielik usaldamine — kõik see löi hea vahekorra õpilaste ja kaupluse töötajate vahel. Õpilased elasid kiiresti sisse kommunistliku töö brigaadi töösse ja ellu. Nad mõistsid kollektiivi töö tähtsust, püüdlusi ja taotlusi ning õppisid ja töötasid ka ise hästi.

Praktika ajal kujunenud tihedad sidemed on säilinud praeguseni. Õppetööst vabal ajal võib sageli näha õpilasi kaupluse töötajaid abistamas.

Õpilaste praktika juhendaja insener L. Karro ettekandes oli peamine tähelepanu suunatud autolukkseppade ja treialite ettevalmistamisele autoremonditehase nr. 3 õppetsehhis. Esineja märkis, et väljaõpe õppetsehhis toimub grupimeetodil inseneri juhendamisel. Tootmisõpetus on korraldatud järgmiselt.

9. klassis omandavad õpilased vajalike teoreetiliste teadmiste miinimumi. Enne autolukksepatööde juurde asumist teevad nad läbi üldlukksepatööde praktilise kursuse.

Lukksepatöö praktika käigus omandavad õpilased nõutavad töövõtted, õpivad tundma ohutustehnika eeskirju, õpivad joonise alusel valmistama detaile jne. Tööde järjestus on valitud (lähtudes programmist) selline, et õpilane omandaks õppeaasta jooksul kõigis üld-lukksepatöö operatsioonides vajalikud kogemused ja vilumused. Ka treialid teevad esimesel õppeaastal läbi üld-lukksepatööde kursuse, samuti tutvutakse auto ehitusega.

10. klassis jätkatakse auto ehituse õppimist, võetakse läbi tehnilise joonestamise kursus ning omandatakse töökogemusi. Autolukksepa erialal tehakse autoagregaatide demontaaži- ja montaažitöid ning õpitakse remontima auto-osi. 10. klassis õiendatakse kevadsemestri lõpul kvalifikatsioonikomisjoni ees eksam autolukksepa I kategooria saamiseks.

11. klassis töötavad õpilased inseneri juhendamisel töökohtadel iseseisvalt (autolukksepad) või valmistavad toodangu detaile (treialid). 11. klassi õpilastele loetakse veel eridistsipliine: sotsialistliku tootmise alused, üldine elektrotehnika ja autode remont.

Edasi peatus ettekandja mõningatel muudatustel, mida õppepraktika huvides on tehtud tootmisõpetuse õppeprogrammides, kõneles õppetsehi sisustusest ning õpilaste töö korraldusest ja meetodist.

Õppemeetodeist müüjate ettevalmistamisel kõneles kaubanduse organisatsiooni ja tehnika õpetaja E. Kirotar. Et pole veel välja töötatud kindlat meetodikat tootmisõpetuse alal, ütles sm. Kirotar, on ta püüdnud õppetööd igati mitmekesistada vestluse, jutustuse, kooliloengute, ekskursioonide ja iseseisva töö kaudu õpikuga. Peale selle soovitas ta veel referaate, diskussioone, tunde kohtadel ja kohtumisi kaubandustöötajatega. Seda kõike on võimalik teha, reskem on aga nende meetodite vahelduv kasutamine. Esineja tõi näiteid oma kogemustest nende kasutamisel.

Tartu 3. autoremonditehase peainsener V. T e d e r ja Tartu Linna Kaubandusvalitsuse juhataja asetäitja, kooli lastevanemate komitee tootmisõpetuse komisjoni esimees A. M e l t s a s kõnelesid nimetatud asutuste kui kooli baaskäitiste perspektiividest ja konkreetsetest sammudest, mida kavatakse kõige lähemal ajal ette võtta, et noored võiksid õppida töötama kaasaja teaduse ja tehnika baasil.

Nii märkis sm. Teder, et pidevalt täiendatakse autoremonditehases praktiliste tööde klassi uute moodsate tööpinkide ja seadmetega. Seega toimub õpilaste väljaõpe juba algusest peale kaasaja tehnika tasemel. Tehas spetsialiseerub oma tootmisprofiililt kahes põhisuunas. Autoremonditehase loob siin tootmise üha suurenev maht avarad perspektiivid autolukkseppadele nende tööpõllul, autotehasena vajatakse aga eelolevatel aastatel hulgaliselt lukkseppi, kes oleksid spetsialiseerunud mitmesugustel erialadel, nagu lukksepad metallkonstruktsioonide ja plekitööde alal ning lukksepad-elektrikeevitajad. Tõuseb vajadus nendel erialadel töötajate järele, mida tuleb arvestada tootmisõpetuse korraldamisel ja tehasele kaadri ettevalmistamisel.

Tehase konstruktorite büroo, tehnoloogiaosakond ja tehniline laboratoorium võivad pakkuda abi noortele, kes hiljem töö kõrval kavatsesid omandada insenerikutse.

Sm. Meltsas märkis, et lisaks kooli praegusele kombineeritud õppekabinetile nii kaubandusliku kui ka arvutustehnika õpetamiseks ehitab Kaubandusvalitsus 1962. aastal olemasolevate hoonete rekonstrueerimise teel kulinaaria õppetsehi ning pagarite ja kondiitrite õppetsehi. Õppetsehid sisustatakse kaasaja uusimate tehnoloogiliste seadmetega. Tsehhid varustab Kaubandusvalitsus 1962/63. õppeaastaks vajalike materjalide, pooltoodete, seadmete ja töövahenditega. Õppetsehhides toimub õpilaste praktiline väljaõpe ühenduses tegeliku tootva tööga ning jõukohase toodangu andmisega elanikkonnale.

Mõningaid kooli ja tootmise seostamise küsimusi

I. MELNIKOV,

Tapa 2. keskkooli õpetaja

Käesolevas artiklis käsitletakse kooli ja tehase koostööd, seda, kuidas lülitada õpilasi tootvasse töösse. Kui ettevõtetes, tehastes või vabrikutes on õppetsehhid, lahendatakse see küsimus enam-vähem kergesti. Teatavasti ei ole õppetsehhe aga kuigi palju. Hulgaline õppetsehhide ehitamine keskkooliõpilaste tootmispraktika jaoks väikestes käitistes jääb tuleviku küsimuseks. Sellest hoolimata ei tohi nende koolide õpilaste kutsealane ettevalmistus olla halvem kui suurte linnade koolides. Võimalusi tööks on. Kuid paljud koolid neid võimalusi kas ei märka või organiseerib kooli administratsioon õpetust tehastes formaalselt.

Milles siis asi seisneb? Nimelt selles, et üheksanda klassi õpilane tuleb tehasesse ilma ettevalmistuseta oma kutsealal. Paljud reaalinete (keemia, füüsika, matemaatika) õpetajad ei tunne ise tootmist, masinaõpetuse programm aga annab väga vähe ja peamiselt üldisi teadmisi masinate ning mehhanismide kohta. Loomulikult ei saa tehases usaldada õpilasele näiteks tööd treipingil, sest töölisel on täita tootmisplaan, millest sõltuvad nii ta isiklikud sissetulekud kui ka tehase tootmisplaan täitmine tervikuna.

Sellises olukorras kujuneb õppus tehases formaalseks. Mõistagi on eriala omandamiseks ühest õppeaastast vähe. Pärast esimese õppeaasta möödumist, kui õpilasel jätkub kannatust, hakkab meister usaldama talle mõningaid töid. Meie arvates võiks anda õpilastele juba 9. klassis proovitöö valitud erialal, nii et nad saaksid kategooria, ja 10. ning 11. klassis täiendaksid end keerulisemates tööliikides nii vali-

tud kui ka sugulaserialadel. See on kooli ülesanne.

Teiseks tähtsaks küsimuseks on praktilise mineva õpilase elukutse valik. Õppeaasta jooksul kavatses õpilane õppida näiteks treialiks, kuid õppeaasta lõpul teatas, et tahab saada lukksepp-montööriks. Elukutse mõtlematu valik takistab õpilast täiendamast oma teadmisi mingil kindlal erialal. Paljud pedagoogid lepivad sellega ja peavad seda normaalseks. Nad väidavad, et huvide muutlikkus on lapseeale omane. Minu arvates ei saa seda seletada üksnes psühholoogiliselt. See oleks tõepärane 12—14-aastaste õpilaste puhul, kuid meie 9. klassi õpilased on juba 16—17-aastased. Põhjuseks on ikkagi õpilaste puudulik ettevalmistus tööks tehases, see, et neil puudub arusaamine kaasaja elukutsetest ja nende arenemisprospektiividest. Niisugune on küsimuse üks külg. Selle teine külg on elukutse väba valik. Ei tohiks õpilasele õpetada elukutset, mis talle ei meeldi. Autor ei pretendeeri nende tegurite täielikule käsitlusele, mis mõjutavad õige elukutse valikut. See nõuaks eraldi arutlust.

Enne õpilaste tehasesse saatmist tuleb lahendada need kaks küsimust, millest eespool oli juttu: 1) õige elukutse valik ning 2) õpilaste ettevalmistatus tööks tehases ja tehnikaalaste teadmiste edasine täiendamine. Kui seda ei arvestata, siis muutub tootmispraktika tehases ainult aja raiskamiseks.

Elukutse valikul tuleb lähtuda laste huvidest, teha mitte üksnes sõnalist selgitustööd, vaid kasvatada ka tegelikult. Meie koolis tehakse seda järgmiselt. 5.—8. klas-

side õpilastest moodustatakse nende endi soovi kohaselt kutsealased brigaadid. Septembrikuu algul korraldatakse klassikoosolekud teemal «Kõik tööd on head, vali oma maitse järgi». Neil koosolekutel selgitavad klassijuhatajad lastele, millised tsehhid on kooli töökodades, mida need toodavad, milline tähtsus on õpilaste valmistatud toodangul rajooni ja vabariigi seisukohalt. Klassikoosolek lõpeb ekskursiooniga kooli töökodadesse, kus tootmisala õpetajad näitavad tsehhides valmistatud esemeid ja jutustavad mingist konkreetsest elukutsest. Tegelikult on 5. klasside koosolekud lõppetapiks algklasside õpilaste psüühilisel ettevalmistamisel ühiskondlikult kasulikuks tööks. Pärast seda tehakse õpilastele ülesandeks järele mõelda, millise elukutse nad tahavad endale valida, et ühiskonnale kasulik olla. Klassiorganisatorid kirjutavad üles, kes misugust eriala soovib õppida. Võimaluse piires moodustame õpilastest seppade, lukkseppade, treialite, mehhanisaatorite, puuseppade, juurdelõikajate ja õmblejate brigaadid.

Brigaadide eesotsas seisavad valitavad brigadirid. Et iga õpilane valis endale meelepärase eriala, siis töötatakse lisaks tööõpetuse tundidele ka klassivälise töö korras neli tundi nädalas.

Praktiliste tööde kõrval saavad õpilased brigaadides ka teoreetilist ettevalmistust. Mitmed meie kooli 6. klassi õpilased töötavad juba üsna hästi treipingil ja teevad küllaltki keerulisi töid. 7. klassi õpilased juhivad vabalt traktorit ja töötavad sellega põllul. Töö sellise korralduse juures on 5.—8. klassi õpilastel võimalik üksikasjalikult tutvuda valitud erialaga. Õpilastel on teatud tingimustel lubatud üle minna ühelt erialalt teisele. Need tingimused on kindlaks määratud kooli kodukorras.

Nii on tegeliku koolitöö kogemused kinnitanud, et huvi ja armastuse äratamist elukutse vastu tuleb alustada mitte 8., vaid juba 5. klassist alates.

1958/59. ja 1959/60. õppeaastal 7. klassis korraldatud katse andis huvitavaid tulemusi. Nimelt töötasid 7. klassi õpilased 1958/59. õppeaastast alates peale tööõpe-

tuse tundide ka tootmispraktikal Tapa vagunidepoos. Kõik 9. klassi poisid sooritasid eksami, tegid proovitöö 1. kategooria treialiks saamiseks. Tütarlapsed said 1. kategooria õmblejateks.

1960/61. õppeaastal töötasid meie õpilased tööliste-juhendajate tööpinkidel või asendasid puhkusel viibivaid treialeid.

Tähelepanekud ja kogemused näitavad, et õpilased saavad põhilised oskused ja vilumused ning teoreetilise ettevalmistuse omandada täielikult kooli töökodades. See annab õpilastele võimaluse juba 9. klassis, pärast tutvumist esemete valmistamise tehnoloogia ja ohutustehnikaga, lülituda tootvasse töösse.

Et kool ja tehas moodustaksid ühtse lüli õpilaste kutsealases ettevalmistuses, oleks meie arvates vaja:

1. Anda õpilastele põhiline teoreetiline ja praktiline ettevalmistus, töötades nendega kooli töökojas täiendavalt pärast tunde mingi elukutse alal vähemalt neli tundi nädalas.

2. Õpilaste elukutse valikuga seotud praktiliste tööde puhul lähtuda kohalikest oludest. Õpilased valigu ise endale elukutse mitte tootmispraktikale minnes (9. klassis), vaid juba 5. klassis. Siis ei hakka õpilased ühelt erialalt teisele «hüplema».

3. Koolil olgu korralikult sisustatud töökojad. Tootmisbaasita ei saa olla juttu õpilaste ettevalmistamisest tööks tehases.

Meie kooli kogemused näitavad veenvalt, et õpilastel ja õpetajatel on võimalik luua selline õppebaas omal jõul. Nii on meie koolil töökoda suurusega 520 m², traktorid, auto, puidu- ja metallitöötlemise tööpingid, mitmesuguseid mehhanisme jne. Sellise baasi võib hea tahtmise juures luua iga keskkooli kollektiiv, kes on valmis rakendama oma algatusvõimet ega taha jääda ootama, kuni talle saadetakse tööpingid ja ehitatakse töökojad.

On selge, et andes õpilastele oskusi ja vilumusi puusepatööks, ei saa me piirduda kaardikeppide valmistamisega ega koolimööbli remontimisega. Koolide töökojad tuleks muuta väikesteks käitisteks. Ilma selleta ei saa olla juttu noorsoo igakülgsest ettevalmistamisest eluks ja tööks, vaid

tööõpetus muutub kõige halvemat tüüpi käsitööks. Kooli töökodades tutvuvad õpilased tööõpetuse tundides puidu- ja metallitöö tehnoloogiaga, brigaadides aga süvendavad ja täiustavad nad oskusi ja vilumusi, valmistades mitte tühiseid asjakesi, vaid rahvamajanduses vajalikke esemeid. See on tähtsaks kasvatuslikuks teguriks.

Kooli töökodade igal tsehnil on oma tellimused: puidutöötehnik valmistab Eesti NSV Haridusministeeriumi tellimisel taburette, öökapikeksi ja laste toole. Mehaanikatsehnik valmistab sirkleid, ehituspolte jms. Töökojal on tellimusi küllaldaselt ja õpilased teavad, et kõike, mida nad valmistavad, ka kasutatakse. Nad püüavad töötada täpselt ja säästa materjali. Seega õpivad nad ausalt ja kohusetundlikult täitma neile usaldatud ülesandeid, et mitte kahjustada oma kooli head nime. Meie õpilaste õiget töösuhetumist märgivad ka nende majandusettevõtete juhtkonnad, kus õpilased töötavad.

Ei saa nõustuda mõnede seltsimeestega, kes pole rahul sellega, et koolides täidetakse ettevõtete ja kolhooside tellimusi. Nad väidavad, et ühekülgne töö ei kasvata lastes armastust töö vastu, vaid tekitab koguni vastumeelsust. See väide ei ole meie arvates põhjendatud.

Teame ju, et iga detaili valmistamine koosneb paljudest operatsioonidest. Pealegi, milleks valmistada pikema aja jooksul just ühetaolisi esemeid? Tellimuste vastuvõtmist tuleks kooli juhtkonnal reguleerida, ja seda mitte ainult finantsilistest eesmärkidest lähtudes, kuigi ka asja majanduslik külg on küllaltki tähtis töökodade varustamisel töövahendite ja materjalidega. Tootmise korraldamisel kooli töökojas tuleb vältida ühekülgset. Võimaluse korral tuleb õpilaste abiga kõik töömahukad protsessid mehhaniseerida ja jaotada tootmisoperatsioonid õpilaste vahel nii, et ei tekiks üksluisust.

Mitte niivõrd töö ise, kui just selle tulemused mõjutavad õpilasi kasvatavalt. Seejuures on oluline, kui õpilane teab, et tema valmistatud eset või selle osa kasutatakse. Meie lapsed tahavad jõu kohaselt osa võtta seitseaastaku plaani täitmisest, nad soovivad kogu südamest aidata oma vanemaid. Miks siis meie peaksime seisma sellest eemal?

Nüüd selle küsimuse teisest küljest. Kas kasutada koolides puitmaterjalina mahakantud toole, taburette ja laudu? Muidugi tuleb kooli töökodades kasutada ka tootmisjätmeid, kuid põhiliseks jääb ikkagi standardne tarbepuit.

Paljude koolide kogemused näitavad, et töö õige korralduse puhul tuleb esemete tootmine kooli töökojas õpilastele kasuks. Nad täidavad meelsasti ettevõtete tellimusi. Seejuures õpivad nad ise ning omandavad oskusi ja vilumusi, mis on vajalikud lülitumiseks tootmisprotsessi.

Tekib küsimus, kas me ei koorma õpilasi üle, kui nõuame, et nad peale õppetööd töötaksid veel neli tundi nädalas elukutse omandamiseks. Tuleb mõnda, et ülekoormatust ei teki, kui aineõpetajad oma tundides õpilastega kohusetruult töötavad. Õpilaste ülekoormatuse peamine põhjus on sellest, kuidas õpetaja valmistub tundideks. Kui õpetaja töötab vanade meetodite ja võtetega, siis kulub õpilastel muidugi väga palju aega koduste ülesannete täitmiseks. Peab ütlema, et on veel õpetajaid, ka meie koolis, kes kullutavad õpilaste küsitlemiseks 20—30 minutit, kuid uue materjali selgitamiseks 10—15 minutit. Kui õpetaja kasutab aga õppetundi otstarbekalt, nii et õpilased omandavad kolm neljandikku uuest materjalist tunnis, siis ülekoormatust ei teki. Ei või ju töö ja teoreetilised õpingud olla teineteisest eraldatud, sest teooria ja praktika moodustavad ühtse lüli meie noore põlvkonna õpetamise ja kasvatamise üldises ahelas.

Vihikute nõuetekohane vormistamine ja eesti keele tase õpilaste vihikuis

A. TIKI,

N. V. Gogoli nim. Tallinna 21. keskkooli direktor

Uha tugevamini rõhutatakse nõuet, et õpilastele antavad teadmised oleksid elulised. Viimastel aastatel on selle saavutamise teedestki palju räägitud. Tänu sellele on õpetajad vabanemas vanale koolile omasest stambist õppetunni ülesehituses ja trafaretsete õppetundide andmisest üldse. Õpilaste teadmiste kindlus ja püsivus ei olene aga üksnes õpilaste aktiivsusest tundides, nende iseseisvast tööst õppeprotsessis, õppetunni näitlikustamisest jne., vaid ka sellest, mil määral omandatud teadmisi rakendatakse tegelikus töös, praktikas. Viimane on otseses sõltuvuses kõikide koolis töötavate õpetajate nõudlikkusest ja järjekindlusest.

N. V. Gogoli nim. Tallinna 21. keskkoolis kehtestati 1959/60. õppeaastal ühtlustatud nõuded õpilaste töövihikute vormistamise kohta, sealhulgas ka nõue, et kõik õpetajad (vaatamata nende erialale) süvendaksid tunnistundi ja päevast päeva õpilaste vilumusi ortograafia ja interpunktsiooni alal ning arendaksid õpilaste kõne- ja kirjakeelt.

Emakeele õppimisele pööratakse nõukogude koolis tõsist tähelepanu. Möödunud õppeaasta õppeplaanis oli keskkooli ulatuses selleks ette nähtud enam kui 70 tundi nädalas. Kuid emakeelt ei õpetata ju ainult eesti keele tundides, seda tuleb teha ja tehaksegi kõikides õppeainetes, isegi vene ja võõrkeele tundides, kus kasutatakse keeleõpetusele omast võrdlevat meetodit. Seega on meil üsna suured eeldused heade tulemuste saavutamiseks eesti keeles.

Hiljuti oli mul võimalus sirvida seitsmeklassiliste koolide ja keskkoolide lõpetanute kirjalikke töid Tallinna vabrikukoolis nr. 22 (endine Tallinna autokool), kus arutati noorte vastuvõtmist. Et saada pilti seitsmeklassilise kooli lõpetanud noorukite kirjalikest töödest, toon neist mõned näited. E. H. kirjutab: «*Siduri pedali vabakäik on keskmiselt 32—30 mm. kui siduri pedali vabakäik on väga väike siis tekitab siduri libisemise ja vähendab veojõudu ja kui siduri pedali vabakäik on liiga suur siis käikude vahetamisel ei lahuta sidur täielikult välja.*» V. S. kirjutab: «*Aku lubatud tühenemise määr mida põhjustab alla lubatud normi tühenemine Aku võib tüheneda kuni 1,3 vol-dini normaal on 1,27—1,28. Kui aku tüheneb alla lubatud piiri rikkub akku plaadid võib plaadid kaardu tõmmata ja aktiiv mass välja pudeneda purgi põhja ja selleka võib lühis tekkida. Sell juhul ei ole akud võimalik laadida või õigemini ei pea voolu sees...*». Edasi loeme: «*Piduri pedali vabakäigu puudumise võib esile kutsuda kogu aegse pidurdamise mille tagajärjel piduri trummlid kaumenevad solitool vedeldub trummlis ja võib välja valguda piduri lintidele mille tõttu pidurid jäävad puudulikuks ja laagrid ilma määrimiseta ka stopp tuli võib põlema hakata.*» Jne.

Näiteid võiks tuua veelgi, kuid ka esitatute alusel saab teha ühe järelduse: koolis omandatud teadmised emakeele alal on kaduma läinud või käsutud, sest need ei leia tegelikku rakendamist.

Teatavasti on õppe- ja kasvatustöö ülesandeks mitte ainult teadmiste andmine, vaid ka oskuste, harjumuste ja vilumuste kujundamine. Inimese energia kokkuhoiu seisukohalt on viimaste tähtsus elus väga suur. Vead eespool toodud näidete ortograafias ja interpunktsioonis, puudused käekirjas ja lausekonstruktsioonis ning töö välimuses vih-

javad sellele, et noortel pole säilinud vajalikke vilumusi (kui neid üldse ongi olnud?). Mehaaniline reeglite omandamine, harjutamise vähesus ja omandatud oskuste mitteküllaldane rakendamine on olnud nähtavasti selle põhjuseks, et oskuste automatiseerimine (vilumuste kujundamine) on jäänud puudulikuks. Omandatud vilumuste kontrollimise vahendiks pole üksnes harjutused õpitavas aines (antud juhul eesti keele harjutused emakeele tundides), vaid suurel määral õpilase iseseisev töö elus, väljaspool vilumusi kujundava õpetaja otsest kontrolli. Seega omab koolialise nooruki eesti keele alaste teadmiste rakendamine teistes õppeainetes (õpilase vihikutes) oskuse automatiseerimise seisukohalt väga suurt tähtsust. Seepärast huvitaski meid küsimus, kuidas meie õpilased täidavad kooli ulatuses ühtlustatud nõudeid ja kasutavad eesti keele alaseid teadmisi teiste õppeainete töövihikutes.

Me kontrollisime möödunud õppeaasta veebruaris-märtsis 1.—10. klasside õpilaste vihikuid paljudes õppeainetes. Töö suure mahu tõttu piirdusime ainult kuueleheküljelise teksti kontrollimisega iga õpilase vihikus. Selle tulemusena avastatud puudused ning vead registreerisime kahes erinevas loigus: 1) vihikute vormistamine (kuivõrd on kinni peetud ühtlustatud nõuetest?) ja 2) kirjakeele õige kasutamine. Ühtsete nõuete kontrollimisel jälgisime vihikute pealkirjastamist (kas vastab kehtestatud nõuetele?), käekirja korralikkust (korralik või mitte), vabade äärte laiust (vasakul, ülal, paremal ja all), kuupäevade kirjutamist (kas kirjutatakse vastavalt nõudele?) ning tööde ratsionaalset paigutamist lehekülgedel ja tübjade ridade jätmist tööde vahele. Õigekeelsuse kontrollimisel arvestasime vältevigu, suure ja väikese algustähe kasutamist, kokku- ja lahkukirjutamist, tähtede ja sõnade vahelejätmist (kirjutamata jätmist) ja interpunktsioonivigu (punkt, koma, teised kirjavahemärgid). Muid õigekeelsusvigu me arvesse ei võtnud.

Kontrolliti ja analüüsiti kõikide klasside töid, välja arvatud 11. klass. Järgnevatel tabelites on andmed eesti keele ja matemaatikavihikute kohta, sest neid aineid õpetatakse kõikides klassides ning seega on olemas võrdlemisvõimalus.

Tuleb arvestada, et kontrollisime vihikuid poolteist aastat pärast seda, kui vihikute õiget vormistamist ja õigekirja kasutamist oli eriliselt nõudma hakatud (õppenõukogus kinnitatud vastavad juhised, direktsiooni nõudlikkus jne.).

Kokkuvõttes puuduste ning vigade kohta tegime keskmiste näitajate põhjal kõikide klasside ja õppeainete kohta. Ühtlustatud nõuete täitmisel võtsime aluseks õpilaste arvu, õigekeelsuse kontrollimisel aga vigade üldarvu. Tabelites esitatud keskmised näitajad on saadud järgmise arvutuse tulemusena: käekiri oli halb 1.-a klassi 3 õpilasel, 1.-b klassi 2, 1.-c klassi 7 õpilasel, seega oli keskmine näitaja klassi kohta 4.

Vihikute kohta kehtestatud nõuete täitmine
eesti keele vihikutes

Puuduste nimetus	Keskised näitajad klasside kohta										Keskmine 1.—10. kl.
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	
Vihiku pealkirjastamine	3	2	9	8	6	7	4	4	1	—	4,4
Käekiri	4	7	8	6	6	7	6	4	6	4	5,8
Kuupäevad	10	12	4	5	6	7	9	4	8	2	6,7
Ääred	4	3	9	3	6	7	5	6	3	3	4,9
Tööde paigutamine	9	6	3	3	4	6	6	4	—	—	4,1
Kokku	30	30	33	25	28	34	30	22	18	9	—
Keskmiselt	6	6	6,6	5	5,6	6,8	6	4,4	3,6	1,8	—

matemaatikaviihikutes

Vihiku pealkirjastamine	—	3	8	6	7	6	6	5	9	4	5,4
Käekiri	5	5	4	7	7	7	5	6	5	5	5,6
Kuupäevad	11	15	5	8	8	9	7	4	12	6	8,4
Ääred	5	2	4	6	6	7	6	5	10	5	5,6
Tööde paigutamine	5	6	9	4	5	6	5	2	9	—	5,1
Kokku	26	31	30	31	33	35	29	22	40	20	—
Keskmiselt	5,2	6,2	6	6,2	6,6	7	5,8	4,4	9	4	—

Esimesest tabelist näeme, et keskmine õpilaste arv klassis, kes ei täida eesti keele tööviihikutele kehtestatud nõudeid, kõigub 5 ja 6,8 vahel, kui mitte arvestada keskkooli vanemat astet, kus vastav keskmine näitaja on 8. klassis 4,4, 9. klassis 3,6 ja 10. klassis 1,8. Et igas klassis on tegemist viie eri näitajaga (puuduste lõiguga), siis nende summa, mis kõigub 1. kuni 7. klassini 25 ja 34 vahel, hakkab lähenema õpilaste üldarvule nimetatud klassides (34—38). Ehkki see sisuliselt ei pea paika, sest üksikud õpilased eksivad mitmete lõikude vastu (sagegi kõikide vastu), on see siiski küllalt tähtis, et selle üle tõsiselt muret tunda.

Mõtlemata paneb see, miks õpilaste arv, kes ühtlustatud nõudeid ei täida, alates esimesest klassist kuni seitsmenda klassini ei lange, vaid püsib enam-vähem samal tasemel. Kas siin pole tegemist samade õpilastega, kes klassist klassi minnes püsivad negatiivsete harjumuste kammitsais? Kahjuks pole meil võimalusi selle selgitamiseks, kuid küsimus on väärt, et seda uurida. Jaataval korral tuleks võtta mitte ainult esimese klassi õpetaja, vaid ka kõikide järgnevate klasside õpetajate töö tõsisemale revideerimisele. Eriti tuleb seda rõhutada 5.—7. klasside õpetajate kohta, sest ainesüsteemile üleminek peaks võimaldama nõudlikkuse tõstmist. Nagu ülekoollistest keskmistest näitajatest selgub, püsivad puudused viihiku pealkirjastamise, käekirja, kuupäevade kirjutamise, äärjoonte ja tööde paigutamise osas enam-vähem samal tasemel, kõikides 4,1 (tööde paigutamine) ja 6,7 (kuupäevade kirjutamine) vahel. Viimane on mõnevõrra suurem 1. ja 2. klassi arvel, kus need arvud on vastavalt 10 ja 12 (küllaltki suured). Kuidagi pole võimalik kiita selles ka 7., 9., 6. ja 5. klasse, kus need näitajad on vastavalt 9, 8, 7 ja 6 (16—24%). Kui viihikute pealkirjastamisega võib rahule jääda 1. ja 2. klassis (3 ja 2), siis kuidagi ei saa sellega leppida 3., 4., 5. ja 6. klassis (9, 8, 6 ja 7). Sama tuleb öelda ka käekirja kohta, mis ei näita paranemist vanemates klassides. Tööde paigutamine jätab aga 6. ja 7. klassides tunduvalt enam soovida kui 3., 4. ja 5. klassides. Mis on selle põhjuseks? Vahest mõtlevad sellele asjaosalised õpetajad.

Mitte parem, vaid isegi mõnevõrra halvem on olukord matemaatika tööviihikutes. Kui 1., 3. ja 7. klassides on olukord (keskmiste näitajate alusel) veidi paranenud, 2., 4., 5. ja 6. klassides veidi halvenenud, 8. klassis aga jäänud püsima samale tasemele (4,4), siis 9. ja 10. klassis on olukord tunduvalt halvenenud (9. klassis 5 ja 10. klassis 2 õpilase võrra). Suuremaks komistuskiviks on kuupäeva kirjutamine (sisuliselt selle kirjutamata jätmine): 1. klassis 11, 2. klassis 15 (lähedased olukorrale eesti keeles) ning 11. klassis 12 õpilase juures. Kui eesti keeles oli keskmine ülekoolline näitaja kuupäevade puhul 6,7, siis matemaatikas on see millegipärast tõusnud juba 8,4-le. Teravalt torkab silma 9. klass arvudega 9, 5, 12, 10 ja 9. Kui vastavate näitajate kogusumma selles klassis eesti keeles oli 18, siis matemaatikas tõuseb see äkki 40-le (üle kahe korra suurem). Ülekoollises ulatuses on olukord halvenenud ka tööde paigutamisel (1,0 võrra), viihiku pealkirjastamisel (1,0 võrra) ja äärterežiimist kinnipidamisel (0,7 võrra). Milles on asi, matemaatikaõpetajad? Kas pole siin tegemist vähese nõudlikkusega ja järje-

kindluse puudumisega? Küllap vist. Võrreldes olukorraga eesti keeles, oleks just matemaatika töövihikutes tahtnud näha paremaid tulemusi ühtlustatud nõuete täitmisel. Seda järgmistel põhjustel: 1) matemaatika kui täppisteadus peaks õpilastele selles osas ka positiivselt mõjuma, 2) matemaatikas kasutatav ruuduline vihik peaks kergendama äärte- ja tööde paigutamise režiimist kinnipidamist. Vastavad näitajad aga kõnelevad matemaatika kahjuks: eesti keeles 4,9 ja 4,1, matemaatikas aga 5,6 ja 5,1. Või võtame kuupäevade probleemi. Kui ülekoolliselt oli õpilasi, kes kuupäevi õigesti ei kirjutanud või need kirjutamata jätsid, eesti keele töövihikute osas klassi kohta 6,7, siis matemaatikas oli neid 8,4 (1,7 võrra rohkem). Et siin peamine oleneb õpetajast, sellest kõnelevad paljud faktid, kui võrdleme erinevate õpetajate töötulemusi samades klassides.

Peatume vihikute pealkirjastamisel üksikutes klassides (erinevate õpetajate juures). Kui 10.-b klassis oli halvasti vormistatud trigonomeetriavihikute pealkirju 3 juhul, siis oli neid sama klassi ajaloovihikuis 10 ja keemias 7 juhul. 4.-a klassis oli sama näitaja aritmeetikas 3, koduloos, eesti keeles ja ajaloo 4, laulmises aga 12. 9.-a klassis oli selleks arvaks darvinismi- ja ajaloovihikuis 3, füüsika- ja trigonomeetriavihikuis aga 7. 8.-b klassis oli halvasti vormistatud algebravihikute pealkirju 5 juhul, bioloogias 7 juhul, keemias aga 13 juhul. Faktid annavad küllalt selge ning ilmeka pildi aineõpetajate tööst.

Mis puutub käekirjasse, siis "tundub see erinevate õppeainete töövihikutes olevat enam-vähem samal tasemel, kõikudes ühes ja samas klassis vaid vähesel määral. Esitatud näidetest peaks piisama üldise järelduse tegemiseks: see, kas õpilased täidavad kehtestatud nõuded töövihikute vormistamisel, oleneb põhiliselt õpetajast, tema nõudlikkusest ja järjekindlusest.

Koolitöös pole piasiasju. Nähtavasti peavad üksikud õpetajad uuesti tundma õppima harjumuste ja vilumuste kujundamise psühholoogiat ning nende määratu suurt ja positiivset osa noorukite edasises elus. Siin on sobiv ära tuua ka meie kooli eesti keele õpetajate metoodilise komisjoni arvamus olukorra kohta. «*Analüüsinud puudusi, mis esinevad õpilaste töövihikuis ühtlustatud nõuete täitmisel, leiti, et alati ei ole vihikute pealkiri nõuetekohane, puudub kuupäev ning ei ole jäetud korralikult ääri. Soovida jätab ka mõnede õpilaste käekiri, mis on lohakas, halvasti loetav. Komisjon leidis:*

1. *Kõik õpetajad peavad suurendama nõudlikkust, senisest enam tuleb kontrollida õpilaste vihikuid, nõuda korralikku kirja ja kehtestatud ühtsete nõuete täpset täitmist. Lohakas töö lasta õpilasel samal päeval koolis uuesti teha.*

2. *Nende õpilastega, kellel on halb käekiri, teha individuaalset tööd. Hea on sisse seada ilukirjavihik, mida õpetaja Tohvelmann on edukalt teinud 5. klassis. Hea on vahete-vahel klassis kasutada suurt kirjatähtede tabelit, et õpilased näeksid õigeid tähekujusid. Ka õpetaja enda kiri peab olema tahvilil ja õpilaste vihikuis laitmatu ning õpetaja kontrolligu, et kuupäev tahvilil oleks õigesti kirjutatud.*

3. *Eesti keele õpetajad peavad huvi tundma ka sama klassi teiste ainete vihikute vastu, huvituma, millised vead esinevad õpilaste töödes.»*

Nendele mõtetele tuleb kahe käega alla kirjutada.

Meie uurimise teine eesmärk oli selgitada eesti keele teadmiste rakendamise olukorda erinevate õppeainete vihikutes. Olgu kohe tähendatud, et tabelites toodud arvud näitavad vigade üldarvu ühe klassi kõikide õpilaste vastava õppeaine vihikute kuuleleküljelise teksti ulatuses (klassi kohta kuni paarsada lehekülge).

Et eesti keele ja matemaatikavihikuid kasutavad kõik õpilased 1.—10. klassini, siis peatun esialgu eesti keele tasemel nendes vihikutes.

Ortograafia- ja interpunktsioonivigu
eesti keele vihikutes

Vigade liigid	Keskmine vigade arv klassi kohta (paralleelklasside vead liidetud ning summa jagatud klasside arvuga)										Keskmine 1.—10. kl.
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	
Välde	—	9	94	60	34	40	18	7	8	4	30,4
Suur ja väike algustäht	30	6	23	20	16	18	8	2	1	3	12,7
Kokku- ja lahkukirjutamine	12	8	12	14	14	16	7	4	2	4	9,3
Sõnade ja tähtede vahelejätmine	120	31	85	82	62	30	16	—	5	3	44,0
Koma	8	29	78	74	70	48	26	17	98	24	47,2
Punkt	85	10	19	21	20	28	14	50	9	37	29,3
Teised kirjavahemärgid	32	5	12	14	32	20	16	12	7	4	15,4
Kokku	287	98	323	315	254	200	105	92	130	79	26,9

matemaatikavihikutes

Välde	—	—	12	1	4	4	3	2	2	3	3,1
Suur ja väike algustäht	4	2	3	4	4	3	3	3	11	3	4,0
Kokku- ja lahkukirjutamine	6	4	3	4	5	4	4	3	9	2	4,4
Sõnade ja tähtede vahelejätmine	14	10	12	24	18	12	14	—	12	4	12,0
Koma	—	7	24	26	26	34	40	55	60	7	27,9
Punkt	—	11	18	34	48	48	46	50	42	25	31,2
Teised kirjavahemärgid	—	—	6	14	32	20	18	20	8	4	12,2
Kokku	24	34	78	107	137	125	118	133	144	48	13,5

Märkus: teisi vigu ei arvestatud, sõnade ja tähtede vahelejätmisel arvestati põhiliselt hooletusest tingitud vigu.

Vigade üldarvu alusel järjestuvad klassid (vigade arv sulgudes) 1) eesti keeles: 10. kl. (79), 8. kl. (92), 2. kl. (98), 7. kl. (105), 9. kl. (130), 6. kl. (200), 5. kl. (254), 1. kl. (287), 4. kl. (315) ja 3. kl. (323); 2) matemaatikas: 1. kl. (24), 2. kl. (34), 10. kl. (48), 3. kl. (78), 4. kl. (107), 7. kl. (118), 6. kl. (125), 8. kl. (133), 5. kl. (137) ja 9. kl. (144).

Kui keskkooli vanemad klassid koos 2. ja 7. klassiga kuuluvad eesti keeles paremate hulka, siis matemaatikaš suudab seda positsiooni alal hoida vaid 10. klass, kuna 8. ja 9. klass koos 5. klassiga kuuluvad halvimate hulka. Miks on 3., 4., 1. ja 5. klassid eesti keeles viimastel kohtadel (vigu tunduvalt üle 200)? Kui see kuidagi oleks mõistetav 1. klassi kohta, kus on veel palju sõnade ja tähtede vahelejätmist, siis 3. ja 4. klassides on peale selle (85 ja 82) ka teised näitajad suhteliselt suured (vältevigu 94 ja 60, koma-vigu 78 ja 74 jne.).

Võiks oletada, et 1., 3. ja 4. klassides tuleneb suurem hulk vigu teadmatusest, oskuste puudumisest (ka hooletusest). Õpetajad jätavad õpilased omapead, ei hoiata vigade eest, ei harjuta kätte õigeid vorme, mille tõttu õpilased harjuvadki vigaselt ja lohakalt kirjutama. Senisest rohkem oleks vaja rõhutada põhimõtet: õpilane kirjutagu ainult õigesti! Õpetaja ei tohi nõuda sellise teksti omapead kirjutamist, mis lastel

veel üle jõu käib. Näib, et üleminek vihiku iseseisvate täitmisele on liiga järsk. Samas tekib küsimus, kas kuupäevade kirjutamine 1. klassis (kuu kirjutatakse sõnaga) on omal kohal, sest selle nõude vastu eksis 10 õpilast klassi kohta (25%) ja suhteliselt palju vigu andis see ka õigekeelsuse seisukohalt. Vanemates klassides on õigekeelsuskused põhiliselt olemas. Seal, kus esineb palju vigu lihtsates asjades, on kindlasti tegemist nõudlikkuse puudumisega. Näib, et 7. klass on piiriks, kust algab õigekirjaoskuse uus tase, kus on ületatud eelnevates klassides ebaõigesti omandatud või omandamata jäetud õiged vormid.

Üldiselt rõõmustab asjaolu, et matemaatikavihikutes on õigekeelsusvigu peaaegu kaks korda vähem kui eesti keele vihikutes (vastavad ülekoollised näitajad 948 ja 1883). Kahjuks pole see kehtiv kõikide klasside kohta. Nii esineb matemaatikavihikutes vigu 7. klassis 13, 8. klassis 41 ja 9. klassis 10 võrra rohkem kui eesti keele vihikutes.

Peamise osa vigadest moodustavad interpunktsioonivead nii eesti keeles (1883-st 919 — peaaegu 50%) kui ka matemaatikavihikuis (948-st 713 — peaaegu 75%). Samas äratav tähelepanu, et interpunktsioonivigade arvulised näitajad on ligilähedased eesti keele ja matemaatikavihikutes (919 ja 713), teiste vigade osas on see vahekord aga matemaatikas mitu korda suurem (sõnade ja tähtede vahelejätmisses ligi 4 korda, suure ja väikese algustähe kirjutamisel enam kui 3 korda, sõnade kokku- ja lahkukirjutamisel enam kui kaks korda). Peamiseks komistuskiviks on eesti keele vihikutes koma (47,2), tunduvalt vähemas ulatuses punkt (29,3) ja siis alles teised kirjavahemärgid, mida suhteliselt vähe kasutatakse (15,4); matemaatikavihikutes aga punkt (31,2), seejärel koma (27,9) ja kolmandas järjekorras muud kirjavahemärgid (12,2). Samas torkab silma, et punkti- ja teiste kirjavahemärkide vigu on eesti keele ja matemaatikavihikutes ligilähedaselt võrdselt (vastavad näitajad 29,3 ja 31,2 ning 15,4 ja 12,2). Kui vead vältes, suure ja väikese algustähe kirjutamisel ning kokku- ja lahkukirjutamisel on matemaatikas tühised (kõikudes 3,1 ja 4,4 vahel), siis ei saa seda öelda eesti keele vihikute kohta, kus näitajad on vastavalt 30,4, 12,7 ja 9,3.

Eespool esitatud faktiline materjal nihutab esile küsimuse, mispärast on see nii. Sellele pole kerge vastata. Pole kerge sellepärast, et tabelites antud arvud kujutavad endast nii paralleelklasside kui ka ülekoollisi keskmisi näitajaid, mille taha on ära kadunud olukorra tegelik põhjustaja, õpetaja. Ehkki me kontrolli tulemusi õppenõukogus arutasime, vajab saadud faktiline materjal veel uurimist eesti keele õpetamise seisukohalt, milleks meil senini pole veel jätkunud aega ega jõudu. Mõnevõrra tegeles selle küsimusega juba kooli eesti keele õpetajate metoodiline komisjon, kelle arvamused avaldame allpool.

Oma ettekandes kirjutab komisjon: «Eesti keele ja matemaatikavihikute keelelise külje võrdlemisel ilmnes, et eesti keele vihikutes esines ortograafilisi vigu rohkem. Põhjuseks on muidugi see, et eesti keele harjutuste teksti on maksimaalselt paigutatud kriitilisi ortogramme, paljudel juhtudel erandeid. Matemaatikas on aga tekst antud õpilase õigel kujul. Nooremates klassides on ka küsimused antud.

Suurel hulgal on eksimusi interpunktsioonireeglite vastu nii matemaatika- kui ka eesti keele vihikutes. See näitab, et sellele lõigule tuleb senisest enam tähelepanu pöörata.

Suure arvu moodustavad vead punkti kasutamises, mis on sageli tingitud õpilaste lohakusest (punkt puudub lause lõpus, järgarvu järel kuupäeva kirjutamisel, kulgi õige vorm on tahvilil); nooremates klassides on see tingitud ka reegli mittetundmisest, kuid paljudel juhtudel õpetajate vähesest nõudlikkusest. Pole ju raske jälgida, et kuupäev tahvilil oleks kirjutatud veatult ning vahete-vahel õpilastele seda meenutada. Eriti just sellepärast, et vene keeles on järgarv punktita, mis muidugi ei jätta teatavat mõju avaldamata. Vist ei tekitaks ka palju vaeva, kui matemaatikaõpetaja meenutaks koos õpilastega lühendite interpunktsiooni.

Iga aine õpetaja peaks oma aine vihikutes kirjavahemärke jälgima, neid vigu vihikutes parandama ning hindamisel arvesse võtma. Peab ju iga õpetaja oma tunnis õiget eesti keelt õpetama. Näiteks: geograafiaõpetajal on hea võimalus juhtida lähelepanu suurele ja väikesele algustähele, sest geograafiavihik on kindlasti koht, kus neid vigu esineb kõige rohkem. Samuti sidekriipsu tarvitamine kohanimedes (Lõuna-Eesti, Põhja-Ameerika). Loomulik oleks ajaootunnis meenutada ajalooliste sündmuste, nimede ja arvude kirjutamist.

Eesti keele metoodiline komisjon on mõelnud sellele, et jälgida keele probleeme teiste ainete tundides. Kõik õppeained on jaotatud eesti keele õpetajate vahel, et leida keeleõpetuse osad, mida ühe või teise aine õpetamisel võiks puudutada, sest igas tunnis on võimalusi, et vastavat osa rõhutada.

Kui teiste ainete õpetajad ei mõtleks, et keelevead õpilaste töödes on ainult eesti keele õpetajate mure, ning keeleõpetajad omalt poolt suurendaksid järjekindlust, siis kindlasti paraneks õpilaste kirjalik väljendusoskus, kaoksid lohakusest tingitud vead.

Vajalik on see, et emakeele õpetajad tunneksid vahete-vahel huvi ka teiste ainete vihikute vastu, märgiksid välja tüüpilisemad vead, mida hiljem eesti keele tunnis seletada. Õpilasi tuleb harjutada komavigadega teadlikult töötama, mitte lubada mehaanilist vigade parandamist. Eks see ole vana tõde, et mida enam suudetakse kontrollida ja korrata, seda paremad on tulemused.»

Eespool toodud mõtted kiideti õppenõukogus heaks. Lisaks neile soovitati, et teistes õppeainetes, eriti jutustavates ainetes, korraldatud kontrolltöid parandaksid ja hindaksid ka eesti keele õpetajad, ilma sellest õpilastele eelnevalt teatamata.

Peatume lähemalt ortograafia- ja interpunktsioonivigadel kahes klassis.

Vigade liigid	Vigu arvuliselt üksikute õppeainete vihikutes 10.-c klassis					
	Eesti keel	Kirjandus	Ajalugu	Trigonomeetria	Füüsika	Kokku
Välde	5	6	—	—	1	12
Suur ja väike algustäht	1	8	2	3	4	18
Kokku- ja lahkukirjutamine	6	10	—	—	6	22
Sõnade ja tähtede vahelejätmine	11	9	2	3	13	38
Punkt	8	7	7	8	24	54
Koma	9	7	1	2	8	27
Teised kirjavahemärgid	—	12	4	6	5	27
Kokku	40	59	16	22	61	—

Nagu näeme, võib eesti keele tasemega selles klassis rahule jääda. Vigade üldarv (eesti keeles 40, eesti kirjanduses 59, ajaloos 16, trigonomeetrias 22 ja füüsikas 61) pole kuigi suur, pealegi paiknevad need enam kui 150-l leheküljel. Mõnevõrra halvem on olukord füüsikas, kus vigade arv ajalooga võrreldes on peaaegu kolm korda suurem. Et aga ajaloos ja trigonomeetrias on vigade üldarv tunduvalt väiksem kui eesti keeles, siis kõneleb see nimetatud ainete õpetajate järjekindlast ja nõudlikust tööst. Kogu klassi ulatuses on vigu kõige enam punkti kasutamisel (54 juhul), samal ajal kui vältevigu tehti vaid 12 korral. Keskkooli vanema klassi kohta on liiga suur ka tähtede ja sõnade vahelejätmine (38): eesti keeles 11, eesti kirjanduses 9, füüsikas 13 juhul. Ülejäänud vead ei ole eriti häirivad.

Tunduvalt halvem oli olukord 9.-c klassis, millest annab ülevaate alljärgnev tabel.

Vigade liigid	Vigu arvuliselt üksikute õppeainete vihkutes 9.-c klassis									
	Algebra	Füüsika	Trigono- meetria	Geo- graafia	Ajalugu	Eesti keel	Kirjandus	Darvinism	Vene keel	Kokku
Vältevead	—	3	—	3	—	1	—	8	—	15
Suur ja väike algustäht	—	6	3	40	25	2	5	48	—	129
Kokku- ja lahkukirjutamine	—	15	5	33	1	2	4	15	2	77
Sõnade ja tähtede vahelejätmine	2	8	9	53	5	6	3	24	9	119
Punkt	60	98	75	135	232	47	101	121	25	894
Koma	11	40	10	127	54	127	29	96	29	511
Teised kirjavahemärgid	14	13	4	48	9	6	9	41	3	157
Kokku	87	173	105	439	326	201	151	353	68	—

Paremusjärjestus (vigade arv on sulgudes) selles klassis oli: vene keel (68), algebra (87), trigonomeetria (105), eesti kirjandus (151), füüsika (173), eesti keel (201), ajalugu (326), darvinism (353) ja geograafia (439). Võrreldes 10.-c klassiga, torkab 9. klassis silma tunduvalt suurem vigade arv (10.-c klassis oli eesti keeles, eesti kirjanduses, ajaloos, füüsikas ja trigonomeetrias viga kokku 198, 9.-c klassis aga 1395, s. o. üle 7 korra rohkem). Millega seletada, et vigade arv on eriti suureks paisunud geograafias (439), darvinismis (353) ja ajaloos (326)? Millega seletada, et interpunktsioonivigadest on suurem osa punktivead (894), seda eriti ajaloos (232), aga ka geograafias (135) ja darvinismis (121)? Rohkesti on ka komavigu (511), eriti geograafias (127) ja eesti keeles (127). Teiste kirjavahemärkide kasutamisel on viga vähem (157), neist ligi pooled geograafia- ja darvinismivihikutes (vastavalt 48 ja 41). Suhteliselt palju esineb ka sõnade ja tähtede vahelejätmist (119), millest jällegi suure osa moodustavad vead geograafias ja darvinismis (53 ja 24) — enam kui 60%. Sama tuleb öelda ka vigade kohta suure ja väikese algustähe kasutamisel: 129-st veast kuulus geograafiaale 40 ja darvinismile 48 viga. Neid viga suhteliselt rohkem ka ajaloovihikutes (25), kuid teistes ainetes osutuvad need tühisteks: füüsikas 6, trigonomeetrias 3, eesti keeles 2 ja eesti kirjanduses 5. Väga ilmekad faktid, mille taga on selgesti nähtav konkreetne õpetaja.

Kooli eesti keele ja kirjanduse õpetaja Velli Kuuseoks, kes eespool toodud fakti- list materjali analüüsis, kirjutas: «Tabelist näeme, et vigade arv on kõige suurem punkti kasutamisel. Osa neist on tingitud hooletusest, kuid enamiku punktivigadest moodustavad järgarvu punktid, mis jäetakse panemata. Et see nii on, selgub sellest, et vene keeles, kus järgarvude järele punkti ei panda, on vigade arv kõige väiksem. Vähem on eksimusi ka eesti keele vihikuis, sest 9. klassi harjutused on võrdlemisi vaesed järgarvudest. Rohkem on aga punkti vastu eksitud kirjandusvihikuis, veelgi enam ajaloovihikuis, kus on palju tegemist aastaarvudega. Sama näeme ka geograafias ja darvinismi alustes. Punktivead järgarvude kasutamisel peaksid olema täielikult kõrvaldatavad õpetajate ühiste jõupingutustega, eriti peab selles küsimuses tõusma eesti keele õpetajate nõudlikkus.

Eesti keele vihkutest võib järeldada, et kõige suuremaks komistuskiviks on koma. See on tingitud eeskätt sellest, et 9. klassis õpitakse kirjavahemärke põhjalikumalt tundma ja harjutused sisaldavad rohkem komasid. Nende hulgas on ka raskemaid koma esinemisjuhte, mida kõik õpilased 9. klassis veel selgeks ei saagi, nii et seda tuleb korjata ka 10. ja 11. klassis.

Vigade arv ei olene üksnes sellest, millises klassis üht või teist grammatilist küsimust käsitletakse, vaid eelkõige õpetaja nõudlikkusest töö grammatilise külje suhtes.

Nii esines 9. klassis võrdlemisi palju vigu geograafia- ja darvinismivihikutes, lubamata palju esineb neid ka ajaloos ja eesti keeles. Teistes õppeainetes on vigu tunduvalt vähem. Sellest järeldus, et üksikud õpetajad peavad hoopis tõsisemalt ja järjekindlamalt nõudma õigekirjareeglite kinnipidamist oma aine tundides. See kergendaks ka eesti keele õpetaja tööd.»

Väga õiged mõtted. Võiks öelda veelgi selgemini: vihikute nõuetekohast vormistamist ja õigekeelsust ei jälgi küllaldaselt nende ainete õpetajad, kus vihikud etendavad vähemtähtsat osa (geograafia, darvinism, ajalugu jt.). Nende ainete õpetajad, oma ala entusiastid, nähtavasti arvavad, et tööde vormistamine ja õigekeelsus ei ole nende asi, vaid eesti keele õpetajate ülesanne. Selline seisukoht (ja see on olemas) on väga kahjulik ja taunitav. Keel on ju vajalik iga sisu väljendamiseks. Muusikaõpetaja, kes sallib halvasti vormistatud ja vigadega vihikuid, teeb karuteene esteetilisele kasvatu- sele, s. o. just sellele, mis on tema peamiseks ülesandeks.

Edasi. Need õpetajad, kes nõuavad küll oma aine tundmist, kuid ei jälgi õpilaste õigekeelsust ega arenda nende keelekultuuri, kasvatavadki õpilastes keelelist lohakust ja vastutustundetust, mis nii drastiliselt avaldub autokooli õpilaste eespool tsiteeritud töödes.

Ratsionaalarvude käsitlemine 6. klassis

O. KÄRNER,

Orissaare keskkooli õpetaja

Uue 6. klassi matemaatikaõpiku* 8. peatükis «Ratsionaalarvud» on materjal järjestatud vastavalt koolialgebra üldtunnustatud seisukohtadele, seal on toodud küllaldaselt hästi valitud näiteid ning ülesandeid. Lähtudes n.-õ. traditsioonilistest meetodilistest ja teoreetilistest kaalutlustest, tuleb seda osa õpikust lugeda õnnestunuks.

Kuid antud peatükis käsitletavat materjali saab esitada ka teisiti. Kirjeldan üht niisugust võimalust oma katsetuste põhjal, silmas pidades õpiku nimetatud osa.

Teatavasti on matemaatikas sageli vaja leida algebralist summat, kui liidetavad ei ei ole asetatud sulgudesse. Tehete käsitlust ratsionaalarvudega on seetõttu üsna otstarbekohane alustada just summa arvutamisega ja vaadelda seda üksikasjalikumalt. Summa ning ratsionaalarvude korrutise arvutamise reeglitele tuginedes saab päris lihtsalt minna avaldise väärtuse arvutamise juurde, kui avaldises leidub sulgusid.

Materjali käsitlust tuleb alustada positiivsete ja negatiivsete arvude, arvtelje ja arvu absoluutväärtuse mõistete selgitamisega, samuti nagu õpikuski. Arvude geomeet- rilisel kujutamisel peab aga teisiti sõnastama laused, mis ütlevad, et arve esitavad lõigud arvteljel kujutatakse kõik algavatena nullpunktist (vt. õpik, lk. 301, ül. 1711 ja 1713). Märgime, et need lõigud võivad alata ka mis tahes muust arvtelje punktist, kui see punkt on antud. Lepime kokku, et siis, kui ei ole öeldud, millisest punktist arvteljel arvude vastav lõik algab, kujutame seda nullpunktist algavana. Selle kujutamise viisi harjutusmaterjaliks sobivad niisugused ülesanded, nagu on õpiku 8. peatüki alajaotuses «Arvude geomeetiline kujutamine». Järgnevalt tuleb lahendada ülesandeid arvude kujutamisest arvtelje lõikudena, mis ei alga nullpunktist, näiteks:

* E. Etverk, A. Lints, A. Vihman, Matemaatika VI klassile, Tallinn 1961.

1. Kujutada arvteljel arvud -3 ja $+5$ lõikudena, mis algavad punktist $+2$, ning leida nende lõikude lõpp-punktid (joonis 1—I).

2. Kujutada arvteljel arv -4 lõiguna, mis algab punktist -3 , ja arv 5 lõiguna, mis algab punktist 1 . Leida kujutatud lõikude alg- ja lõpp-punktide vahelised kaugused ning nende punktide kaugused nullpunktist.

Peale arvu absoluutväärtuse mõiste käsitlemist märgime, et on kokku lepitud nimetada nii liitmis- kui ka lahutamistehte tulemust ratsionaalarvude vallas algebraliseks summaks. Lihtsamalt arvatavateks algebralisteks summadeks on sulgudeta avaldiste väärtused, kus teatud arvud on seotud märkidega $+$ ja $-$, näiteks avaldiste $+2+3$; $4-7$; $-5+3-2,8$ jne. väärtused. Selliste summade arvutamise reeglid tuletame ülesannete lahendustest, kus kasutame arvude geomeetrilist kujutamist. Esitame ülesande lahendamisel esimese arvu nullpunktist algava, teise arvu esimest arvu kujutava lõigu lõpp-punktist algava, kolmanda arvu teist arvu kujutava lõigu lõpp-punktist algava lõiguna jne., kusjuures arvu ees oleva märgi $+$ puhul (positiivne arv) tuleb vastav lõik asetada tema algpunktist paremale, märgi $-$ puhul (negatiivne arv) aga vasakule. Tulemust näitab viimase lõigu lõpp-punkt.

Peaaegu otstarbekohaseks väljendi ühesuguste märkidega arvud asemel kasutada samamärgilised arvud ja erinevate märkidega arvud asemel erimärgilised arvud.

Olgu põhireegliteks juhised samamärgiliste arvude ja kahe erimärgilise arvu algebralise summa arvutamiseks. Selle summa leidmiseks enam kui kahe erimärgilise arvu puhul saame eeskirja juba põhireeglite abil. Reeglite põhjendamisel võime piirduda üsna lihtsate ülesannetega täisarvudest. Esitangi selliseid ülesandeid, neist osa koos lahendustega (joonis 1).

Leida algebralised summad:

- a) $+2+3$ (joonis 1—II); b) $1+2+4$; c) $-5-3$; d) $-3-5-2$ (joonis 1—III).

Nende ja muude niisuguste ülesannete lahendustest tuleneb reegel: samamärgiliste arvude algebralise summa arvutamiseks tuleb liita nende arvude absoluutväärtused ja panna tulemuse ette see märk, mis on kõigi arvude ees.

Teise põhireegli saame analoogiliselt.

Leida algebralised summad:

- a) $6-2$ (joonis 1—IV); b) $4-7$; c) $-2+5$; d) $-8+3$ (joonis 1—V); e) $7-7$; f) $-4+4$ (joonis 1—VI).

Lahendustest nähtub: kahe erimärgilise arvu algebralise summa arvutamiseks tuleb lahutada suuremast absoluutväärtusest väiksem ja panna tulemuse ette see märk, mis on suurema absoluutväärtusega arvu ees, vastand arvude algebraline summa aga on null.

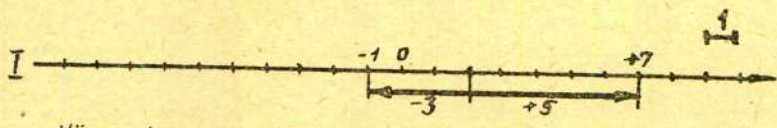
Edasi vaatleme enam kui kahe erimärgilise arvu algebralise summa arvutamist.

Leida algebralised summad:

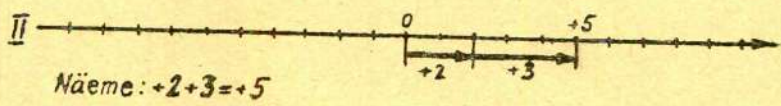
- a) $2-6+3$ (joonis 1—VII); b) $-4+3-2+6$ (joonis 1—VIII); c) $5-2+3-7-5$.

Lahendustest järeldame: enam kui kahe erimärgilise arvu algebralise summa saab leida, kui arvutame esmalt kahe esimese arvu algebralise summa, siis saadud summa ja kolmanda arvu algebralise summa, seejärel uue summa ja neljanda arvu algebralise summa, jne.

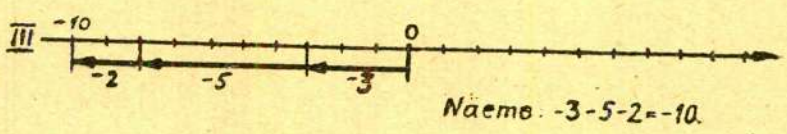
Edasi näitame, et see arvutus lihtsustub, kui leida avaldise kuuluvate kõigi positiivsete ja kõigi negatiivsete arvude algebralised summad eraldi I põhireegli järgi ning arvutada lõpuks tulemuste algebraline summa II põhireegli abil. Selle selgitamiseks on kasulik mõnda ülesannet lahendada geomeetriselt kahel viisil (vt. joonis 1—VIII ja IX). Siit selgub, et arve võib koos nende märkidega niisugustes avaldistes ümber paigutada, s. t. muuta nende järjekorda nagu summaski liidetavate järjekorda. Märgime, et see on üks põhjusi, miks selliste avaldiste väärtusi nimetatakse algebralisteks summadeks, nende summade leidmist üldiselt algebraliseks liitmiseks ning avaldistesse kuuluvaid arve liidetavateks.

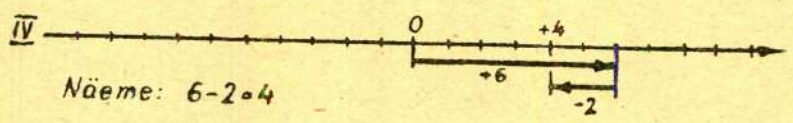
Näeme: lõigud lõpevad punktides -1 ja $+7$.

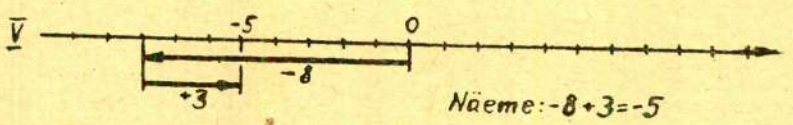
Näeme: $+2+3=+5$

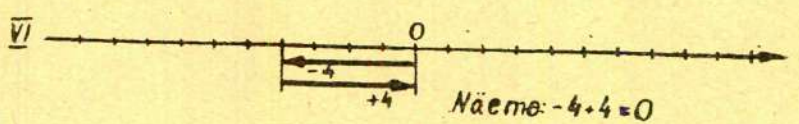
Näeme: $-3-5-2=-10$.

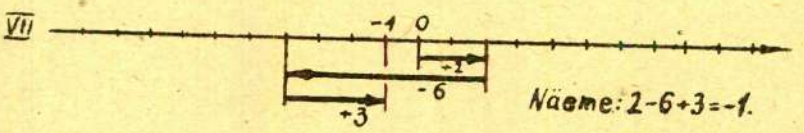
Näeme: $6-2=4$

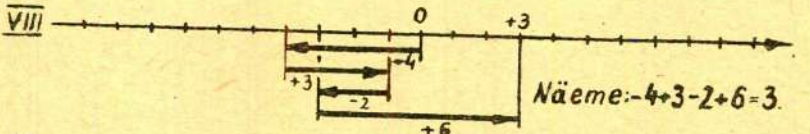
Näeme: $-8+3=-5$

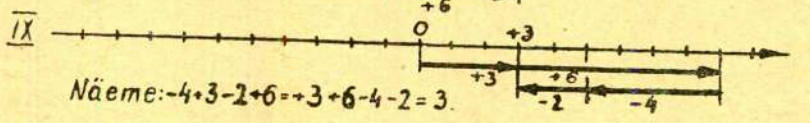
Näeme: $-4+4=0$

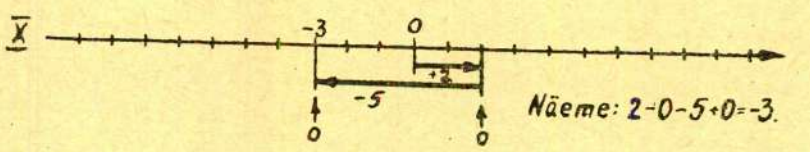
Näeme: $2-6+3=-1$.

Näeme: $-4+3-2+6=3$.

Näeme: $-4+3-2+6=+3+6-4-2=3$.

Näeme: $2-0-5+0=-3$.

Joonis 1.

Ei tohi unustada käsitlemast veel juhtumeid, kus mõni liidetavaist on null.

Leida algebralised summad:

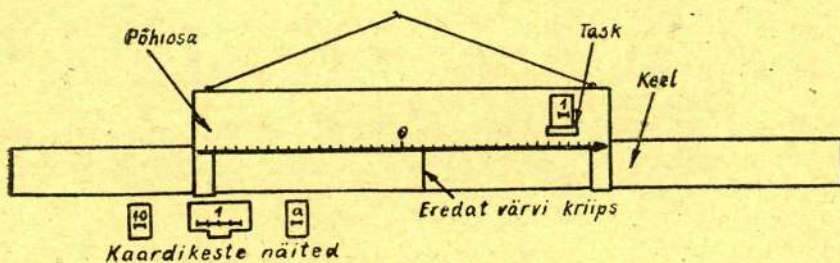
- a) $4+0$; b) $0+9$; c) $0-6$; d) $-5-0$; e) $2-0-5+0$ (joonis 1—X).

Lahendustest on näha: liidetav 0 ei muuda algebralise summa suurust ($-0 = +0 = 0$); selle summa arvutamisel leiame tegelikult nullist erinevate arvude algebralise summa; kui avaldises leidub ainult üks nullist erinev arv, siis võrdub algebraline summa selle arvuga, kõigi sellisesse avaldisse kuuluvate arvude nulliga võrdumise korral on ka algebraline summa null.

Siit saame kergesti teha tähtsa järelduse, mida on edaspidi vaja: iga arvu, mille avaldises esimene liidetav on 0, võib esitada algebralise summana.

Niisiis: $a = 0+a$; $-a = 0-a$.

Arvude kujutamist arvteljel ja nende algebralise summa arvutamist eelkirjeldatud viisil aitab selgitada lihtne seinale riputatav papist või vineerist lükatil (vt. joonis 2). Selle põhiosaks on ristkülikukujuline plaat samakujulise väljalõikega, mille pikemale servale on joonestatud arvtelg. Väljalõiget katab tagantpoolt edasi-tagasi lükatav riba, nn. keel. Selle keskkoha on tõmmatud eredat värvi kriips risti arvtelje kujutusega. Põhiosale on veel kinnitatud tasku kaardikesse jaoks, millele on märgitud kujutusühiku märkimisega mitmel viisil, vastavalt lahendatavais ülesandeis esinevate arvude suurusjärkudele ja tähistamisviisile (vt. kaardikeste näited joonisel 2). Riba lükkamisega edasi-tagasi saame eredat värvi kriipsu abil näidata lõikude asetamist arvteljele. Õppevahendi abil saame selgitada hiljem ka hulkliikme koondamise lihtsamaid juhtumeid: kui näiteks tähistada kujutusühik tähega a , siis on õppevahendi abil võimalik algebraliste summade $-5a-3a$; $-2a+6a-a$ jne. arvutamine. Soovitav on, et õpilased valmistaksid ka endale väikesed lükatid. Nendele pole vaja kujutusühiku tähistamisviisi märkida, see on tarvilik ainult ülesannete lahendamise põhimõtte selgitamiseks.

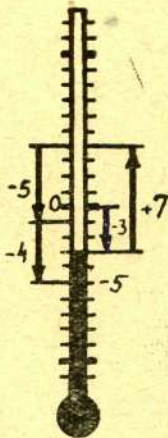

Üldse tuleb selliste algebraliste summade arvutamise kohta lahendada mitmesuguseid ülesandeid mitmesuguste täis- ja murdarvudega ning mitmel viisil, võimalikult sageli aga peast. Õpikus on vastavaks harjutusmaterjaliks ülesanded 1749, 1759 jt.

Ratsionaalarvude käsitlemisel on suur tähtsus ülesandel termomeetri näitudest. Siin on vaja tuua näiteid ka niisugustest ülesannetest, mis on lahendatavad geomeetriliselt eelkirjeldatud viisil. Näiteks vaatleme ülesannet (joonis 3). Varahommikul näitas termomeeter -3° C. Keskpäevaks tõusis õhu temperatuur 7° võrra, päikese loojakuks aga langes keskpäevasega võrreldes 5° võrra ning südaööks veel 4° võrra. Selgitada joonise abil, milline oli termomeetri näit südaööl!

Kasutades sama põhimõtet nagu eespool, saame otsitavaks näiduks -5° C, sest $-3+7-5-4 = -5$.

Heaks õppevahendiks selliste ülesannete käsitlemisel klassis on papist või vineerist valmistatud suur termomeetri mudel. Skaala keskel asendab elavhõbedasammast

Joonis 3.

väljalõige, mille taha on kinnitatud üles-alla lükatav ere riba, nn keel. Lõikude asetamist skaalale näitab keele otsa liikumine. Ka sellise vahendi võib iga õpilane endale ise valmistada.

Edasi vaatleme korrutamist sulgudeta avaldises.

Arvutada: $2,6 \cdot 4$; $3 + 5 \cdot 7 \cdot 2$; $2 - 5 \cdot 9 + 3 \cdot 7$; $-3 \cdot 4 \cdot 5$; $1 - \frac{1}{4} \cdot 0,8 \cdot 20$ jne.

Siin kasutame tehete järjekorra reeglit — selle põhjal tuleb enne liitmist või lahutamist korrutada positiivsed arvud; lõpptulemuse arvutame eeltoodud juhiste abil. Kui sellise korrutise ees on märk —, siis näitab see, et korrutis tuleb lahutada mingist arvust. Näites $-3 \cdot 4 \cdot 5$ tuleb lahutada see nullist, seega on siin positiivsete arvude korrutise 60 ette vaja panna —.

Niisiis oleme andnud ülevaate sulgudeta avaldise väärtuse arvutamises, kui selles esineb liitmise, lahutamise ja korrutamise tehteid. Edasi vaatleme ratsionaalarvude korrutamist sulgusid sisaldava avaldise puhul.

Seal ja edaspidi on sageli kasulik arvestada vaatekohta, et märgid + ja — sulgude ees omavad kahesugust tähendust:

a) on tehtmärgid ja näitavad, et järgneva sulgudes asetseva avaldise väärtus tuleb liita mingi arvuga või lahutada sellest; b) tähistavad selle avaldise kordajad +1 ja —1, milles arv 1 on ära jäetud kokkuleppe põhjal. Seega: $+(3) = +1 \cdot (+3)$; $- (+7) = -1 \cdot (+7)$; $-(3+a-b) = -1 \cdot (3+a-b)$. Jne.

Mõnikord on kasulik nõnda tõlgendada nimetatud märkide asetsemist ka üksiku arvu, samuti korrutist ja jagatist väljendava sulgudeta avaldise ees ja mujal, näiteks $4 = +1 \cdot 4$; $+5 = +1 \cdot 5$; $-2 = -1 \cdot 2$; $+2 \cdot 8 = +1 \cdot 2 \cdot 8$; $-6 : 3 = -1 \cdot 6 : 3$; $-\frac{1}{4} = -1 \cdot \frac{1}{4}$; $+2^3 = +1 \cdot 2^3$. Jne.

Sissejuhatuseks on tarvis teha ka mõned märkused sulgude kasutamise kohta.

1. Sulgusid on põhiliselt vaja tehete järjekorra näitamiseks avaldises; kui see on otseselt määratav tehete järjekorra reeglina, siis sulgusid ei panda.

2. Sulgusid võib kasutada arvu esitamiseks korrutist väljendava avaldisena, kus esimene tegur on +1. Selleks asetame arvu tähistava numbriga või tähe koos tema ees seisva märgiga sulgudesse ja paneme sulgude ette märgi +, mis tähendab kordaja +1 asetamist arvu ette (1-ga korrutamisel arvu suurus ei muutu). Niisuguse kirjutusviisiiga tõstame ühtlasi esile arvu märgi.

Näiteks: $6 = +6 = +(+6)$; $-4 = +(-4)$; $-a = +(-a)$. Jne.

Nii võib teisendada iga arvu algebraalset summat väljendavas avaldises, kus üksiku arvude sümboolid on seotud märkidega + ja —, näiteks: $2 + 3 - 5 = +(+2) + (+3) + (-5)$; $3 - a - b = (+3) + (-a) + (-b)$. Jne.

Kui vastav number või täht on avaldises esikohal, siis võib tema sulgudesse asetamisel märgi + sulgude eest ära jätta (viimane näide).

Toodud kirjutusviisi võimalikkus näitab siin temtni *algebraalne summa* sobivust.

3. Sulgude ärajätmiseks (avamiseks) on vaja kindlaid põhjendusi. Nii võime eelmist märkust arvestades teisendada: $2 + (-3) = 2 - 3$; $(+9) + (-a) = 9 - a$; $+(+600) = 600$. Jne.

Ka saame: $- (+8) = -8$, sest arvu +8 kirjutamisel võime märgi + ära jätta; analoogiliselt: $2 - (+3) = 2 - 3$; $-5 \cdot (+3) = -5 \cdot 3$; $(-4) \cdot 7 = -4 \cdot 7$; $(-a) \cdot b = -a \cdot b$; $-a : (+3) = -a : 3$. Jne.

Kuid avaldistest $-3 - (-2)$; $-4 \cdot (-6)$; $(-2) \cdot (-3)$; $-3 : (-bc)$; $-5(-2a)$; $a(b-c)$; $(-a) - (-b)$ jne. ei või praegu sulgusid ära jätta, sest me ei ole vajalikke reegleid veel vaadelnud. Kolme viimase näite juures on tegemist korrutamismärgiga sulgude ees, mis on ära jäetud kokkuleppeliselt. Mainime, et numbrilises avaldises pannakse kõik korru-

tamismärgid, tavaliselt ka sulu ja sulgude ees seisva teguri vahele; kui aga avaldises esineb tähti, siis tähelise teguri eest võib korrutamismärgi ära jätta (vt. õpik lk. 11, ül. 52), samuti ka sulu eest, kuid numbrilise teguri eest seda ära ei jäeta, näiteks: $a \cdot 3$; $(-2b) \cdot 4$; $5 \cdot 8$.

Kasulik on tehete käsitlemisel ratsionaalarvudega erilist tähelepanu osutada sulgusid sisaldavate avaldiste teisendamisele sulgudeta avaldisteks.

Vaatleme korrutamist. Kahe arvu korrutamisel võib tegurite märkide suhtes esineda neli võimalust (õpikus lk. 318). Nende kirjutamisel võime esimese teguri ümber sulud ära jätta, mis tähendab, et jätame ära kordaja $+1$ (ühtlasi nagu loobume selle teguri märki esile tõstmast) ja tõstame esile vajaduse korrutist, kus üks tegur on sulgude ees ja teine sulgudes, 0-ga liita või lahutada 0-st (kehtivad juba tuntud valemid: $a = 0 + a$; $-a = 0 - a$, kus a tähistab korrutist). Lühiduse mõttes võime kasutada väljendite korrutist väljendav avaldis, jagatist esitav avaldis jm. asemel ka vastavalt korrutis, jagatis jne.

Niisiis:

$$\begin{aligned} (+3) \cdot (+5) &= +3 \cdot (+5) \\ (+3) - (-5) &= +3 \cdot (-5) \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} (-3) \cdot (+5) &= -3 \cdot (+5) \\ (-3) \cdot (-5) &= -3 \cdot (-5) \end{aligned}$$

Seega saame kirjutada niisuguse arutluse põhjal, nagu õpikus lk. 319 on toodud, kaks rühma valemid:

$$\begin{aligned} \text{I. } (+a)(+b) &= +ab \\ (+a)(-b) &= -ab \\ (-a)(+b) &= -ab \\ (-a)(-b) &= +ab \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{II. } +a(+b) &= +ab \\ +a(-b) &= -ab \\ -a(+b) &= -ab \\ -a(-b) &= +ab \end{aligned}$$

Iga arutlusel vaadeldav kahe arvu korrutis tuleb kohe kahel viisil üles kirjutada. Sellest järeldavad õpilased kergesti mõlema rühma valemid. Nimetame I rühma valemid kahe ratsionaalarvu korrutamise valemiteks ja II rühma valemid sulgude avamise põhivalemiteks.

Kahe ratsionaalarvu korrutamise reegli võib sõnastada samuti nagu õpikus (vt. lk. 320) või ka nii: kahe samamärgilise arvu korrutis võrdub nende arvude absoluutväärtuste korrutisega (on positiivne), kahe erimärgilise arvu korrutis aga nende arvude absoluutväärtuste korrutise vastand arvuga (on negatiivne); kui vähemalt üks arv on 0, on ka korrutis 0.

Õpikus puudub selle eeskirja kolmandas osas sõna «vähemalt», mis aga tuleks lisada juhtumi $0 \cdot 0 = 0$ pärast ja täiendada vastavalt ka arutlust lk-l 319.

Eeskirja juures on ilmselt kasulik anda ka skeem märkustega, millele viitab P. J. Dorf (vt. П. Я. Dorf, «Методика преподавания математики», Издательство Ленинградского университета 1960, стр. 50).

II rühma valemitele vastava nn. sulgude avamise põhireegli sõnastamiseks paneme veel tähele, et neid valemid võib tegurite järjekorra muutmise abil esitada ka järgmiselt:

$$\begin{aligned} +(+b)a &= +ab \\ +(-b)a &= -ab \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} -(+b)a &= -ab \\ -(-b)a &= +ab \end{aligned}$$

Nii nende kui ka eespool vaadeldud I ja II rühma valemite kirjutamisel kasutatakse sageli korrutamismärke. Mainime veel, et II rühma esimesi valemid võib kirjutada ka nõnda $a(+b) = +ab$ ja $a(-b) = -ab$, nende teisendid on seega $(+b)a = +ab$ ja $(-b)a = -ab$.

Saame, lugedes esimese teguri ees oleva märgi avaldisse kuuluvaks, sulgude avamise põhireegli: kahe arvu korrutist väljendava avaldis, milles üks tegur on sulgude ees

või järel ja teine sulgudes, võib asendada nende arvude absoluutväärtuste korrutisega, mille ees on märk $+$, kui avaldises on kaks ühesugust märki, ja märk $-$, kui seal on kaks erinevat märki.

Muidugi võib seda reeglit väljendada ka samuti nagu kahe ratsionaalarvu korrutamise reeglit, lisades selle eespool antud sõnastuses sõna *korrutis* järele: «kui üks tegur on sulgude ees või järel ja teine sulgudes».

Kahe ratsionaalarvu korrutamise reegli puhul on heaks harjutusmaterjaliks õpiku ülesanded 1782—1787. Lihtsamaid näiteid sulgude avamise põhireeglile aga on õpikus vähe ja neid tuleb õpetajal ning õpilastel ise koostada, näiteks: $+2 \cdot (+3)$; $7 \cdot (-9)$; $(-3) \cdot 4$; $-(-0,5) \cdot 6$. Jne. Kohe tuleb näidata, et selle reegli abil saab leida ka avaldise $+(+3)$; $+(-16)$; $-(+9,2)$; $-(-100)$ jne. väärtusi (teame, et märgid $+$ ja $-$ sulgude ees tähistavad kordajaid $+1$ ja -1). Nüüd selgitame veel, et niisuguste avaldise jaoks võime saada ka abistavad valemid erijuhtumitena sulgude avamise põhivalemite, asendades viimastes a 1-ga ja b a -ga:

$$\begin{array}{ll} +(+a) = +a & -(+a) = -a \\ +(-a) = -a & -(-a) = +a \end{array}$$

Nimetame neid kahekordsete märkide valemiteks (nagu on A. Kisseljovi õpikus «Algebra I», Tallinn 1955, lk. 26) ja neile vastava reegli kahekordsete märkide reegliks, mida võib sõnastada samuti kui õpikus (lk. 316).

Edasi üldistame saadud korrutamise reeglid: korrutist väljendava avaldise, kus üks või mitu tegurit on sulgudes, võib asendada kõigi tegurite absoluutväärtuste korrutisega, mille ees on märk $+$, kui negatiivseid tegureid on paarisarv, ja märk $-$, kui neid on paaritu arv.

Selle, ratsionaalarvude korrutamise üldreegli kohta on sobivaks harjutusmaterjaliks õpiku ülesanded 1788—1798. Suure õpetusliku väärtusega ülesanneteks edasise töö seisukohalt on harjutused nr. 1793—1798. Ühtlasi tuleb ka vaadelda korrutise arvutamist, kui mõni tegur ei ole sulgudes, näiteks arvutada: $2 \cdot (-3) \cdot 4 \cdot (-5)$; $-3 \cdot (+2) \cdot (-3) \cdot 0,5$; $-(-6) \cdot 8 \cdot (+\frac{1}{12})$ jne.

Üldreegli näitlikustamiseks saab kasutada kaht kepikest (pliiatsit), mis rõhtasendis kujutagu märke $-$. Demonstreerime, et igast paarist miinusest võime «ehitada» märgi $+$. Nii selgub, et paarisarvu miinuste korral saame neid «ehitamiseks» kasutada ja korrutis tuleb märgiga $+$, paaritu arvu puhul aga jääb üks miinus liigseks ja see tuleb korrutise ette.

Järgnevalt käsitleme sulgude avamist algebralisel summas.

Arvutada: $4 + (-2)$; $5 - (-8)$; $4 - 2 \cdot (-3)$; $-2 - (-3) \cdot 4$; $10 \cdot (-2) - (+3) \cdot 0,5 \cdot (-2) - 7$; $-\frac{1}{3} \cdot (-6) - (+\frac{6}{8})$ jne.

Avame siin esmalt sulud korrutamise reeglite abil ja arvutame siis saadud sulgudeta avaldise väärtused. Märgime, et algebralisel summas korrutist väljendavate liidetavate asendamine üksikult on kooskõlas tehete järjekorra reeglga. Harjutusteks sobivad paljud õpiku ülesanded, nagu nr-d 1737—1798.

On selge, et sulgude avamise põhireeglit, kahekordsete märkide reeglit ja ratsionaalarvude korrutamise üldreeglit saab otseselt rakendada ka õpiku ülesannete 1741—1748 lahendamisel. Siin on ühtiasi sobiv kasutada ka ülesandes 1741 kirjeldatud lükatit.

Nimetatud reeglite abil selgub, et õiged on järgmised valemid:

$$\begin{array}{ll} a + (+b) = a + b & -a + (+b) = -a + b \\ a + (-b) = a - b & -a + (-b) = -a - b \\ a - (+b) = a - b & -a - (+b) = -a - b \\ a - (-b) = a + b & -a - (-b) = -a + b \end{array}$$

Nimetame kaht esimest kummaski rühmas ratsionaalarvu liitmise ja kaht viimast tema lahutamise valemiteks. Nii need kui ka nende teisendid

$$(+a) + (+b) = a + b$$

$$(+a) + (-b) = a - b$$

$$(-a) - (-b) = -a + b$$

näitavad kahe ratsionaalarvu summa ja vahe teisendamist sulgudeta avaldiseks, mille väärtuse arvutamine on õpilastele juba tuntud.

Seejuures on tarvilik märkida, et eespool jätsime algebraalsete summade arvutamisel (nagu ülesannetes termomeetri näitude kohta) lihtsuse mõttes sulud koos tehtmärkidega + ära ja kirjutasime ainult suunamärgid. Nüüd võime selliste ülesannete lahenduskäigud täielikult üles kirjutada. Tehte- ja suunamärkide küsimuse selgitamiseks sobiks vaadelda ülesannet:

Maastikumängus tuli pioneeridel kirja leidmiseks liikuda antud punktist 600 m põhja suunas, edasi 1 km lõuna suunas, siis veel 200 m lõuna suunas ja lõpuks 300 m põhja suunas. Kuhu oli peidetud kiri?

Tähistanud põhjasuuna märgiga + ja lõunasuuna märgiga — ning teinud ka vastava joonise, saame kirjutada: $+600 + (-1000) + (-200) + (+300) = \dots$ või varem käsitletud viisil kohe: $600 - 1000 - 200 + 300 = -300$. Seega asetseb kiri antud punktist 300 m kaugusel lõuna suunas.

Edasi käsitleme ratsionaalarvude jagamist põhiliselt samuti nagu õpikus. Esiteks vaatleme jagamist sulgudeta avaldises. Näiteks arvutada:

$$3 + 2 : 5; \quad -24 : 3 : 4; \quad -6 : 2 : 5 + 4 : 6 \cdot 3; \quad -0,5 : \frac{3}{4} : 2 - 0,4 \cdot 3 : 6 \text{ jne.}$$

Jagamise reegli põhjal, mille võime sõnastada nii nagu õpikus või ka ühe lausena, saame kirjutada valemid, mis võimaldavad sulgusid sisaldavaid avaldise teisendada sulgudeta avaldisteks:

$$(+a) : (+b) = +a : b$$

$$(-a) : (+b) = -a : b$$

$$(+a) : (-b) = -a : b$$

$$(-a) : (-b) = +a : b$$

Nende teisendid on:

$$+a : (+b) = +a : b$$

$$-a : (+b) = -a : b$$

$$+a : (-b) = -a : b$$

$$-a : (-b) = +a : b$$

Saadud kaht valemite rühma võib esitada ühiselt, asendades jagamismärgid murrujoontega:

$$\frac{+a}{+b} = +\frac{a}{b}$$

$$\frac{-a}{+b} = -\frac{a}{b}$$

$$\frac{+a}{-b} = -\frac{a}{b}$$

$$\frac{-a}{-b} = +\frac{a}{b}$$

Reeglist järeldeb: kui $a = 0$, siis jagatis on 0, kui aga $b = 0$, siis jagada ei saa.

Kasulik on anda ka skeem märkide kohta:

$$\frac{+}{+} = +$$

$$\frac{-}{+} = -$$

$$\frac{+}{-} = -$$

$$\frac{-}{-} = +$$

Teades, et märgid $+$ ja $-$ tähistavad kordajaid $+1$ ja -1 , näevad õpilased kergesti veel järgmiste valemite õigsust:

$$\begin{aligned} +(+a) : b &= +a : b & -(+a) : b &= -a : b \\ +(-a) : b &= -a : b & -(-a) : b &= +a : b \end{aligned}$$

Muidugi ei tohi õpetaja näha mitmesuguste valemite esitamises õpilastele mingit omaette eesmärki. Põhiliselt tuleb õpetada sulgudega avaldiste teisendamist sulgudeta avaldisteks võimalikult mitmesugustel juhtumitel, mis on üheks fundamentaalseks küsimuseks koolialgebras.

Harjutusteks sobivad õpiku ülesanded 1799—1814. Veel tuleb lahendada ülesandeid, kus on vaja teha mitu jagamis- ja korrutamistehet järjest, näiteks:

$$2 + 3 : (-4) : 2; \quad 3 - (-3) : (-5) \cdot 2; \quad -(-6) \cdot 4 : (-\frac{2}{3}) + 1 \text{ jne.}$$

Järgnevalt selgitame, et just jagamise abil saab üldiselt sulgudeta avaldise teisendada sulgudega avaldisteks. Me teame juba, et pannes sulgude ette märgi $+$, võime üksikut arvu nii esitada, sulgudes on siis antud arvu jagatis 1-ga. Jagamisel võime nii sulgude ette tuua mis tahes teguri (välja arvatud 0), teisendust kontrollime korrutamisega.

$$\text{Näiteks: } 2 = -(-2) = 3 \cdot (+\frac{2}{3}) = +4 \cdot (+\frac{1}{2}) = -\frac{1}{3} \cdot (-6) = \dots$$

Selgub reegel, mille nimetame teguri sulgude ette toomise põhireegliks; selleks et tuua antud arvust tegurit sulgude ette, jagame arvu selle teguriga ning kirjutame jagatise koos tema märgiga sulgudesse.

Nähtub, et analoogiliselt võib teguri viia ka sulgude järele, võttes selle alati, kui ta on negatiivne, sulgudesse.

$$\text{Näiteks: } 2 = (-2) \cdot (-1) = (+\frac{2}{3}) \cdot 3 = (+\frac{1}{2}) \cdot (+4) = (-6) \cdot (-\frac{1}{3}) = \dots$$

Seega saame: $2 = a(+\frac{2}{a}) = (+\frac{2}{a})a$, kui $a > 0$; ja $2 = -a(-\frac{2}{a}) = (-a, \frac{2}{a}) = (-$ kui $a < 0$.

Nii võib seda reeglit rakendada iga ratsionaalarvu kohta.

Veel võib selle põhireegli järgi sulgudeta avaldist, mis sisaldab mitu järjestikust liitmise- või lahutamistehet, esitada sulgusid sisaldava avaldisena mitmel viisil.

$$\begin{aligned} \text{Näiteks } 2 - 5 + 8 - 3 &= +(+2) + (-5) + (+8) + (-3) = -(-2) - (+5) - \\ &- (-8) - (+3) = 2 - (+5) - 2 \cdot (-4) - 3 = \dots = 2 + (-5 + 8 - 3) = \\ &= -2(-1 + 2,5 - 4 + 1,5) = \dots \end{aligned}$$

Siit on näha:

1. Iga niisugust sulgudeta avaldist võib esitada sulgusid sisaldava avaldisena, kus üksikud arvud on seotud märkidega $+$. See on üks põhjusi, mis õigustab tema väärtuse kohta nimetust *algebraalne summa*. Seda nägime ka varem, kuid nüüd ka seoses jagamisega.

2. Toetudes summa ja vahe jagamise seadustele, võib tuua iga 0-st erineva teguri avaldise ühest või mitmest liidetavast koosneva osa või kogu avaldise ette, kasutades sulgusid.

Teguri sulgude ette toomise põhireeglit koos viimase tähelepanekuga on hiljem kasulik rakendada hulkliikme teguriteks lahutamise võtete käsitlemisel.

Selle põhireegli abil saame ka kergesti esitada ratsionaalarvude liitmise ja lahutamise reeglid, mis on esitatud õpikus (lk. 310; 314 ja 315). Nendele reeglitele pole kirjeldatud käsitlusviisi puhul vaja osutada nii suurt tähtsust, nagu ilmneb õpikust (vt. ka lk. 338, ül. 1864 jm.). Nii on õpikus lk. 314 toodud reegel: ratsionaalarvu lahutamiseks tuleb vähendatavaga liita lahutatava vastand arv. See reegel näitab tegelikult, kuidas üht sulgusid sisaldavat avaldist teisendada teiseks, niisiis: $a - (+b) = a + (-b)$ ja $a - (-b) = a + (+b)$. Samasugust teisendust selgitavad lk. 310 toodud reeglid. Lk. 315 antud valem $a - b = a + (-b)$ näitab sulgudeta avaldise teisendamist sulgusid sisaldavaks avaldiseks. Niisuguseid teisendusi on kerge teha jagamise abil. Ratsionaalarvude

liitmisel ja lahutamisel on aga konkreetsem tugineda korrutamise reeglitele, eriti eespool mainitud sulgude avamise põhireeglile.

Edasi vaatleme ratsionaalarvude astendamist ning mitmesuguste numbriliste ja tähealiste avaldiste väärtuste arvutamist põhiliselt samuti nagu õpikus. Kasulik on ka astendamise seaduspärasuste vaatlemist alustada sulgudeta avaldiste väärtuste arvutamisest ja seejärel siirduda sulgusid sisaldavate avaldiste juurde — samuti nagu korrutamise ja jagamise käsitlemisel.

Lõpuks on vaja teha ka üldine kokkuvõte, näiteks nii:

1. Sulgusid sisaldavaid avaldise saab teisendada sulgudeta avaldisteks ja arvutada siis nende väärtusi, kasutades vastavaid reegleid, mida meenutame näidete abil.

2. Ratsionaalarve saab liita, lahutada, korrutada, jagada ja naturaalarvulise astendajaga astendada.

Kogu eeltoodule toetudes saab kergesti käsitleda õpiku 9. peatüki materjali ja kõike järgnevat.

Sulgudeta avaldiste väärtuste arvutamise reegleid võib esitada ka valemite abil, mida pean aga 6. klassi õpilaste jaoks liiga abstraktseteks. Neid tuleks vaadelda hiljem, näiteks reaalarvude juurde minnes, muidugi seoses näidetega.

Nii võime samamärgiliste arvude algebralise summa arvutamise reegli juurde tuua valemid:

Olgu $a > 0$; $b > 0$; $c > 0$; ...; $n > 0$, siis

$$+a + b = +(|+a| + |+b|);$$

$$+a + b + c = +(|+a| + |+b| + |+c|);$$

$$+a + b + c + \dots + n = +(|+a| + |+b| + |+c| + \dots + |+n|)$$

ja

$$-a - b = -(|-a| + |-b|);$$

$$-a - b - c = -(|-a| + |-b| + |-c|);$$

$$-a - b - c \dots - n = -(|-a| + |-b| + |-c| + \dots + |-n|).$$

Kahe erimärgilise arvu algebralise summa arvutamise reegel on esitatav nii:

Olgu $a > 0$ ja $b > 0$, siis:

$$+a - b = +(|+a| - |-b|), \text{ kui } a > b; \quad -a + b = +(|+b| - |-a|), \text{ kui } a < b;$$

$$+a - b = -(|-b| - |+a|), \text{ kui } a < b; \quad -a + b = -(|-a| - |+b|), \text{ kui } a > b;$$

$$+a - a = -a + a = 0.$$

Enam kui kahe erimärgilise arvu algebralise summa arvutamisel saab veel anda valemi:

Olgu $a > 0$; $b > 0$; $c > 0$; $d > 0$; ...; $m > 0$; $n > 0$, siis

$$a - b + c - d + \dots + m - n = a + c + \dots + m - b - d - \dots - n = +(|+a| + |+c| + \dots + |+m|) - (|-b| + |-d| + \dots + |-n|).$$

Oma kogemuste põhjal võin öelda, et õpiku 8. peatüki materjali käsitlemine eelkirjeldatud viisil õigustab ennast. Nimelt on märgata, et õpilased omandavad nii hõlpsamini sulgusid sisaldavate avaldiste teisendamise ning ka keerulisematel juhtumitel läheb neil sulgudeta avaldiste väärtuste arvutamine paremini. Kuigi uus õpik on õpilastele paljuski hoopis jõukohasem ja elulähedasem, on nimetatud peatüki materjali käsitusviis aine ülesehituse seisukohast jäänud siiski üldjoontes samaks, mis endistes õpikutes, ning näib, et see vajab korrigeerimist.

Aastaid tagasi proovisin mõnel korral seda materjali käsitleda enam-vähem nõnda, nagu kirjeldasin, kuid need jäid ainult üksikuteks katseteks. Arvan, et põhjalikuma teoreetilise ja metoodilise läbitöötamise ning katsetamise järel võib siin niisugune käsitusviis osutada üldiselt efektiivsemaks kui senine, arvestades ka programmi edasisi nõudeid.

Õpetajale vajalik teos*

L. TAKK

Esteetiline kasvatus kuulub orgaanilise osana sellesse terviklikku süsteemi, mis kujundab inimest kui kommunistliku ühiskonna loojat, kellel on rikas sisemaailm, kes nii vaimselt kui ka füüsiliselt on igakülgsest arenenud, kes on suuteline sügavalt mõistma ja kommunismi ülesehitamise huvides loovalt kasutama kõiki kultuuriväärtusi, mis inimkond on loonud paljude sajandite vältel. Seepärast on marksismi-leninismi rajajad korduvalt esile tõstnud rahvahulkade esteetilise kasvatuselise tähtsust.

Kommunistlik Partei, lähtudes Marxi, Engelsi ja Lenini juhendeist, osutab suurt tähelepanu rahva, eriti noorsoo esteetilise maitse kujundamisele, inimeste kommunistlikule kasvatamisele kunsti kaudu. Olles tihedalt seotud eetikaga, omab esteetiline kasvatus erilist tähtsust ka uue inimese kujundamisel kommunistmehhitaja moraalkoodeksi vaimus.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee aruandes partei XXII kongressile öeldakse: «Praegusel ajal on tarvis pöörata tõsiselt tähelepanu esteetilisele kasvatamisele, kõigi nõukogude inimeste kunstimaitse kujundamisele, kuulutada resolootne sõda maitseelagedusele, ükskõik milles see ka ei avalduks — kas formalistlikes harrastustes või väikekodanlikes ettekujutustes «ilusast» kunstis, elus, kodus.»

Kommunistliku Partei poolt rahva, eriti sirguva põlvkonna esteetilise kasvatamise alal seatud ülesannete edukas lahendamine eeldab, et iga pedagoog kui kasvataja hästi valdaks marksistlik-leninliku esteetika aluseid ning oskaks tegelikult kasvatustöös nendele ka toetuda. Raamatu järele, mis annaks süstemaatilise ülevaate esteetika põhiküsimustest, tuntu nii kunstiringkondades kui ka õpetajaskonnas senini teravat puudust.

Nüüd on meil marksistlik-leninliku esteetika õppimiseks käepärast äsja eestikeelses tõlkes ilmunud mahukas raamat (550 lk.). Raamatu eessõnas märgivad autorid, et nad on püüdnud valgustada marksistlik-leninliku esteetika tähtsamaid küsimusi.

Autorite kollektiivi töö on kandnud head vilja. Raamat abistab meid tõhusalt marksistlik-leninliku esteetika põhiprobleemide omandamisel. Teos koosneb neljast ulatuslikust osast.

I osas valgustatakse küsimust «Marksistlik-leninlik esteetika kui teadus». Siin antakse esteetika mõiste: «Esteetika on teaduslik distsipliin, mis uurib üldisi seaduspärasusi, mille kohaselt on arenenud inimese esteetilised suhted tegelikkusega, ja iseäranis kunsti kui ühiskondliku teadvuse spetsiifilise vormi üldisi seaduspärasusi. Teiste sõnadega, esteetika uurib inimeste esteetilisi suhteid tegelikkusega üldse ja eriti kunsti kui nende suhete kõrgeimat vormi.» (lk. 9). Et esteetiline tegevus, esteetilised suhted tegelikkusega on ainuomased inimesele ning tekkinud ajaloolise, ühiskondliku arengu tulemusena, siis kuulub esteetika ühiskonnateaduste hulka. Esteetika kui teadus on esmajoones seoses filosoofiaga, mille rüpes ta kujunes.

Iga esteetiline teooria on ühe või teise klassi huvide, vajaduste, kunstiliste maitsete ja kujutluste avalduseks. Iga teooria on ka ühel või teisel määral kunsti ja üldise esteetilise tegevuse arengu üldistus teataval ajaloolisel etapil.

* «Marksistlik-leninliku esteetika alused», Tallinn 1961.

Marksistlik-leninlik esteetika on parteiline teadus, uus ja kõrgem aste esteetilise mõtte ajaloolises arengus, mis tekkis ja areneb temale eelnenud eesrindliku esteetilise mõtte saavutuste kriitilise omandamise ning loomingulise ümbertöötamise alusel, olles inimkonna kunstilise arengu kogemuste ja sotsialistliku kunsti arengu rikkalike kogemuste teaduslik üldistus. Ta on rahvahulkade huvide, nõuete ja esteetiliste ideaalide teaduslik väljendus ning avaldab viljastavat mõju nii meie kui ka kogu progressiivse kunsti arengule.

Marksistlik-leninliku esteetika eesmärgiks on kõigiti kaasa aidata sotsialistliku realismi kunsti õitsengule. Selles seisneb tema orgaaniline seos poliitikaga.

Loomulikult on esteetika seoses kunstiteadusega ja kunstiajalooaga. Ja mitte ainult kunstiajalooaga, vaid ka kultuuri- ja üldajalooaga, samuti nende teadustega, mis uurivad ühiskondliku teadvuse teiste vormide ajalugu ning teoreetilisi probleeme, nagu seda on eetika ja eetika ajalugu, samuti religiooni ja ateismi ajalugu. Esteetika on seoses ka psühholoogiaga, pedagoogika ja pedagoogilise praktikaga.

Eriti rõhutatakse raamatus esteetika seost eetikaga: «Inimese kujundamise ja kommunistliku kasvatamise küsimustes põimuvad eriti tihedalt esteetika probleemid eetikaga, kõlblusega. Tuleb silmas pidada, et esteetika ei piirdu ainult töötajate kommunistliku kasvatamise kogemuste üldistamisega, vaid on ka selle kasvatuse abinõu ja tööriist, kuna ta sõnastab rahva esteetilisi ideaale ja aitab rahvahulkadel sügavalt mõista kunsti põhiküsimusi.» (lk. 13).

Esteetiline teooria saab alguse ühiskondlikust praktikast ja on sellest tingitud. Marksistlik-leninlik esteetika ei saaks eksisteerida, kui tal puuduks orgaaniline side ühiskondliku ja poliitilise eluga ning kunstiloomingu praktikaga. Kuid, sündinud praktikast, on esteetikal oma arengus teatav suhteline iseseisvus; ta muutub hiljem aktiivseks jõuks, avaldades mõju kunstile ja ühiskonna kunstimaitsele; aitab kunstnikul tunnetada kunsti arengu seadusi ja leida tal oma tee. Esteetiline teooria aitab kaasa ka ühiskonna esteetilise kultuuri tõusule, õpetades paremini kunsti mõistma ning nägema selles toimuvaid sügavaid protsesse. Muidugi on see kehtiv esmajoones progressiivsete esteetiliste teooriate kohta.

Kuid ühiskonnas, kus on reaktsioonilised klassid, on käibel reaktsioonilised esteetilised teooriad. Needki on omamoodi seotud praktikaga ning avaldavad viimasele ideoloogilist ja ühiskondlikku arengut pidurdavat mõju. Tänapäeva kodanlik formalistlik esteetika püüab sisendada inimeste teadvusse moonutatud kujutlusi kunstist, ilust, maitsest jne., võidelda eesrindlike vaadete üha enam tugevneva levimise vastu.

Marksistlik-leninlik esteetika kui sotsialistliku kultuuri orgaaniline osa on kujunenud ja tugevnenud nõukogude rahva loovas töös sotsialismi ehitamisel Kommunistliku Partei juhtimisel. Meie esteetika aluseks on V. I. Lenini mõtteavaldused kunsti ja kultuuri kohta. NLKP Keskkomitee otsustes ja dokumentides on loovalt edasi arendatud Lenini ideid vastavalt sotsialistliku kunstikultuuri igale etapile. Marksistlik-leninliku esteetika tähtsaim joon on ta rahvalikkus. Meil tegelevad kunstiga laiad rahvahulgad, kellele esteetika küsimused pakuvad suurt huvi, on neile vajalikud.

Esteetiline teadvus on üks osa kogu ühiskondlikust teadvusest, mida me määratleme kui sotsiaalses praktikas väljakujunenud maitsete, kunstiliste vaadete ja kujutluste, ideaalide ja programmide süsteemi.

Kuid oma täielikkuse, sisurikkuse ja sügavuse saab meie esteetiline elamus inimese ühiskondliku elu mitmekesisest valdkonnast. (Nagu: rahva õnne nimel sooritatud kangelastegu ei hinda me üksnes kõlbliselt, vaid ka esteetiliselt.) Teatavasti olid hea ja kaunis omavahel lahutamatu seotud juba vanas Hellases noorsoo kasvatamisel. Head kasvatati kauni kaudu ja vastupidi. Seepärast on täiesti ootuspärane, et reaktsiooniline esteetika püüab levitada teesi, nagu poleks esteetilistel kriteeriumidel midagi ühist kõlblistega.

Mis on siis esteetika aineks? See pole kergesti lahendatav küsimus. On tarvis leida midagi ühist, mis võimaldab hõlmata mõistega *esteetiline* ühiskondliku elu keerukad nähtused, vormide ja esemete elementaarse tajumise, inimese kõlbelse sisu ja lihtsa, elementaarse omaduse — näiteks mõne lille või liblika võlu. Peale selle on vaja selgitada, kuidas esteetika kui ühtse teaduse ainesse mahuvad nii kunst kui ka inimese niisugused suhted tegelikkusega, mis eksisteerivad väljaspool kunstitegevust.

On täiesti selge, et esteetika kui teaduse uurimisobjektiks on kunst kogu oma ulatuses. Ometi ei kutsu inimeses esteetilist naudingut esile ainult kunstiteosed, vaid esmajoones ümbritsev tegelikkus, mida kunstnikud kujutavad. Sama kehtib ka ühiskondliku elu nähtuste suhtes. Me hindame neid esteetiliselt, kui neid on kunstiteoses kujutatud (ülev A. Fadejevi «Noores Kaardiväes» jt.). Niisiis on kangelastegu ülev iseenesest, mitte ainult kunsti vahendusel. Ja seega ei ole esteetikal alust ega õigust tegelikkuse ilu esteetiliste küsimuste valdkonnast välja jätta.

Kunst on inimese esteetilise tegelikkusesse suhtumise kõrgeim vorm, tegelikkuse tunnetamise ning mõjutamise eriline vorm. (Näiteks võib geoloog maavarade otsingul nautida looduse ilu, kuid see on talle teisejärguline, peamine on praktiline tegevus. Kunstnikule aga on tegelikkuse esteetiline hindamine peamine, määrav.)

Marxistlik esteetika vaatleb probleeme nende eluliselt tähtsate ülesannete kõrguselt, mida esitab kunstile käesolev epohh. Tänapäeval ilmneb eriti selgesti marxistlik-leninliku esteetika suur mõju progressiivse kunsti arenemisele. Sellele kuulub tähtis koht Kommunistliku Partei ideoloogilises töös nõukogude rahva kommunistlikul kasvatamisel.

Kõnealuse raamatu I osas antakse ka hea ülevaade esteetiliste õpetuste ajaloo põhietappidest. Siit selgub, kuidas tekkisid teaduslikud kujutlused kunstit, kuidas inimõtte järk-järgult edasi püüdis ning valmistas ette tingimusi esteetika kui teaduse kõrgeima astme — marxistlik-leninliku esteetika tekkimiseks.

Olgugi et, nagu ka autorid eessõnas märgivad, esteetiliste õpetuste arengu ülevaates ei leia valgustamist «üksikud esteetilise mõtte arenguperioodid mõnedes Euroopa, Aasia, Aafrika ja Ameerika maades» (nimelt need, mis nõuavad veel uurimist), on käsitlus tõhus, ülevaatlik ning selge.

*

Raamatu II osas vaadeldakse algul küsimust «Esteetilised suhted tegelikkusega». Selles rõhutatakse, et inimese esteetiline tegelikkusesse suhtumine on orgaaniliselt seoses tema vahetute kogemustega. Inimene «omandab» maailma mitmel viisil. Kõigepealt muudab ta tegelikkust praktiliselt, omandades seda reaalselt oma tarvete rahuldamiseks. Praktilises tegevuses õpib inimene maailma ka tunnetama, mõistma selle nähtusi ja protsesse. Seegi on omandamine, kuid mitte reaalne, praktiline, vaid «vaimne», s. o. teadvuse kaudu. Praktika on inimese ja maailma vaheliste kõikide suhete alus; just praktika najal arenevad ajaloo kestel tunnetamise (maailma vaimse omandamise) mitmesugused vormid. Tegelikkuse teaduslik, eetilise ja esteetiline omandamine on sellise vaimse omandamise eri liigid.

Järgnevas peatükis «Kunst ja tema osa ühiskonna elus» käsitletakse kunsti kui väga komplitseeritud ühiskondliku teadvuse vormi olemust. Kunstil on olnud ja on inimeste vaimses elus tähtis koht. Ta on vajalik kõigile. See on ühiskondlik vajadus.

Marksism ei vaatle kunsti isoleerituna ega seleta kunsti temast endast lähtudes, vaid seletab seda lähtudes kunsti tegelikest seoseist kõigi teiste ühiskondlike nähtustega ning eelkõige seoses ühiskonna materiaalse alusega: majandusliku baasiga, sotsiaalse struktuuriga, klasside võitlusega. Selle tõttu ongi võimalik välja selgitada kunsti olemus, tema spetsiifika ja erinevused teistest ühiskondliku teadvuse vormidest.

Kunsti erinevus igasugusest muust esemelis-meelelisest tegevusest seisneb selles, et kunstiteos on alati *vaimse tegevuse tulemus, tegelikkuse teatud külgede tunnetamine,*

inimese vaimse tegelikkusesse suhtumise, tema mõtete ja tunnete esemeline väljendus. Kunsti ülesanne on mõjustada inimese tundeid, tahet ja mõtteid, rikastada tema teadmisi ning õpetada hindama tegelikkuse nähtusi.

Kunsti kui maailma tunnetamise ja ümberkujundamise võimsa vahendi kõige olulisemaks iseärasuseks on tegelikkuse peegeldamine kunstilistes kujundites.

Nagu õpetas Lenin, peab kunst teenima rahvast. Kunsti ühiskondlik osa seisneb kõigepealt tema kunstiliste kujundite tunnetuslikus funktsioonis. Seega on kunsti peamine ühiskondlik funktsioon inimese *kasvatamine esteetiliste vahendite abil, esteetiline kasvatus.*

Edasi annab raamat teadusliku ning põhjapaneva ülevaate seesugustest tähtsatest probleemidest, nagu kunst ja teised ideoloogia vormid (poliitika, moraal jm.). Samuti saame hea ülevaate kunsti funktsioonidest.

Peatükk «*Kunsti arenemise ajaloolised seaduspärasused*» annab ülevaate kunsti tekkimisest ja mitmesuguste ühiskondlike formatsioonide ajal loodud kunstist.

Sügava ja selgepiirilise käsituse saab õpetaja käesoleva raamatu najal *kunsti rahvalikkusest, klassilisusest ja parteilisusest.*

Tõeline parteilisus, nagu ütles N. S. Hruštšov, ei seisne üksnes Kommunistliku Partei poliitika toetamises, vaid see tähendab ka, et kommunistlik vaim peab täielikult saama nõukogude inimeste, sealhulgas ka kunstnike teadvuse aluseks.

Mitte ainult nõukogude inimeste mõtlemine, vaid ka nende tunded peavad muutuma kommunistlikuks. Sellest lähtudes on mõistetav, et mida omasem on see kirjanikele ja kunstnikele, seda kõrgemad on sotsialistliku kunsti spetsiifilised eetilised ning esteetilised omadused, seda suurem on kunsti ideeline kasvatav mõju. Järelikult on sellest teataval määral ka uue inimese vaimne arengutase.

Ühtlasi vaadeldakse selles osas ka kunstilise loomingu subjektiivset külge — kunstniku isiksust. Väga vajalik ning huvitav peatükk! Selles rõhutatakse, et kunstnikul peab tõepoolest olema sünnipärast annet. Kuid see ei tähenda, nagu oleks temas midagi salapärast. Kunstnikuks võib saada vaid suure tööga (professionaalsusega kaasneb töö, diletantismiga haltuura), selleks elukutseks on vaja võimeid: tundeerkust, mõistuse jõudu, emotsionaalsust, vaatlusvõimet, kujutluse ja fantaasia eredust, intuitsiooni, huvide avarust jne. Eredate näidete varal vaadeldakse ka inspiratsiooni ja fantaasia osa loomingu. Ning seejärel kõige tähtsat: kunstniku sotsiaalset ja moraalset palet, esmajoones maailmavaadet, mis muudab kunstniku «rahva hinge tunde-erguks».

Kommunismi ehitamise ajastul on rahvalikkuse, klassilisuse ja parteilisuse probleemid uue elu, uue kunsti ja uue inimese kasvatamise eest peetavas võitluses väga suur teoreetiline ja praktiline tähtsus. On loomulik, et neid küsimusi peab põhjalikult tundma ka iga pedagoog.

*

«Marksistlik-leninliku esteetika aluste» III osa annab, võrreldes seni ilmunuga, hoopis süsteemikindlama ning teaduslikult põhjendatud aluse järgmistest kunstiprobleemidest: *kunstiline kujund, sisu ja vorm kunstis (aine ideeline sisu, kunstiline vorm, sisu ja vormi ühtsus); mis on kaunis, mis traagiline ja koomiline; ning lõpuks kirjanduse, joonistamise, muusika- jt. õpetajaile väga oluline peatükk «Kunsti liigid ja žanrid».*

Raamatus on täpsustatud *kunstilise kujundi ja kuju* mõistet (vene keeles *образ*), mis meil sageli omavahel segi aetakse, nagu seda võime täheldada kirjandustundides. Kõnesolevas teoses on eesti keeles tarvitatud (ning tuleks õpetajalgi hakata kasutama) terminit *kujund* tegelikkuse kunstilise peegelduse viisi ja vormi puhul, sõna *kuju* aga tähistab kunstiteose tegelast.

Kunstiliste kujundite esteetiline väärtus oleneb nende sisu erilisest kvaliteedist, kunstilisest sisust. Kuid sellelgi on rida kunstile spetsiifilisi tunnuseid, mida kujundi puhul tuleb silmas pidada (kõigepealt elutõde). *Kunstiline kujund on elu tunnetamise eriline vorm.*

Peatükist saame hea lähtepunkti ning põhjenduse ka sellele, mis on tüpiseerimine ja tüüpiline marksistlikus esteetikas. (Idealistlik esteetika püüab tavaliselt tõestada, et tüüpiline on kunstniku väljamõeldis. See on loomulikult täiesti väär.) Elu näitab kunstile teed. Tõelise kunsti ülesandeks on alati teravapilguliselt jälgida meie elus (praegu kommunismi ehitamisel) kujunevaid uute inimeste tüüpe ja kehastada nende jooni kunstiliselt täisväärtuslikes kujudes.

Igal pedagoogil, kes peab noori ka suurel määral kunsti varal kasvatama, on oluline tunda ka küsimust, kuidas kunstilises kujundis väljendub ideaal.

Ja veel üks tähtis küsimus, mis leiab konkreetset käsitlemist kõne all olevas teoses. Nimelt tunneb tegelik kunstilooming mitmesuguseid vorme ja meetodeid, mille abil kehastatakse ideaali teose kujundite süsteemis. Üksikasjalikumalt vaadeldakse selle ideaali kehastamist positiivse kangelase kujus. Seejuures kriipsutatakse alla, et kunsti objektiks ei ole üksnes positiivne ja kaunis, vaid ka inetu. Kuid «igasugune eitamine», nagu ütles V. Belinski, «et olla elav ja poeetiline», peab toimuma ideaali nimel...» Seesugune eitamine tekitab moraalselt ja vihast protesti, ning koos sellega kutsub esile esteetilise elamuse.

Peatükk «*Kunsti sisu ja vorm*» käsitleb kunsti ainet ja ideelist sisu, kunsti vormi ning sisu ja vormi ühtsust. Sisu ja vormi ühtsusest rõhutatakse, et teose esteetiline täiuslikkus pole mõeldav ilma sisu ning vormi ühtsuseta. Sisu ja vormi harmoonia võib esineda ka elutõega vastuolus seisvas teoses. Seega tuleb vaadelda probleemi nii, et sisu ja vormi ühtsus on teose esteetilise väärtuse vajalik tingimus, kuid teose esteetilise väärtuse enda määrab kõigepealt kunstitõde, mille aluseks ning olemuseks on elutõde.

Piisavat ja edasiviivat käsitlust leiavad antud raamatus esteetilised kategooriad, eriti marksistlik-leninliku esteetika sõlmkategooriad.

Kõigepealt *kaunis*, mis on nagu fookus, kuhu jooksevad kokku teiste esteetiliste kategooriate niidid. Vastavates paragrahvides käsitletakse ilu olemust, kauni kategooriat kunstis, selle esteetilisest hinnangut, esteetilisest ideaali; vaadeldakse üleva olemust, positiivse kangelase probleemi jm. — kõike, mis on nii või teisiti seoses kauni mõistega. Nendega peaks pedagoog hästi tuttav olema. Siit saab ta pidepunkti, kuidas *ilu*, *kauni* kaudu noori kasvatada. Kirjandusõpetajale võiks siinkohal soovitada veel tutvuda V. Kuuseoksa artikliga («Nõukogude Kool» nr. 8, 1961), milles jagatakse kogemusi nende kategooriate kaudu kasvatamisest.

Traagiline ja koomiline kui vastandlikud, kuid ühtlasi dialektiliselt seotud kategooriad muutuvad meile kõnesoleva raamatu kaudu senisest selgemaks, konkreetsemaks. Siin antakse nende üldine iseloomustus, selgitatakse, milles seisneb traagiline ning koomiline elus ja kunstis, ning osutatakse nende arengutendentsidele kunstis.

Eriti tuleks tähele panna paari olulist seisukohta traagilise puhul. Üks neist rõhutab, et me peame traagilist seletama konkreetset, ajaloo seisukohalt (traagiline on näiteks Ivan Sussanini kuju Glinka operis; hoopiski pole seda aga näiteks Pljuškin, keda Gogoli lüürilise kõrvalepõike «Siia on maetud inimene» alusel ekslikult kiputakse traagiliseks pidama). Kodanluse elu kujutamisel XIX sajandil, millal revolutsioonilised jõud tema vastu juba üles tõusid, ei ole tavaliselt traagilist iseloomu: kodanlus ei vääri enam tragöödiat (kuigi üksik kodanlane võib olla traagiline karakter — ainult siis, kui ta «murrab end välja» oma klassi elulaadist, näiteks Jegor Bulõtšov). Tõeliselt traagilise kaudu kasvatamine on mõjukas. Kuid õpetajad ei pööra sellele küllalt tähelepanu ka teostes, kus traagilist tõesti esineb (nagu Villu «Kõrboja peremehes», Väljaotsa Jaan romaanis «Külmale maale»), vaid kalduvad tihtipeale sotsiologiseerimisele, käsitledes nende tegelaste saatust ajaloo illustratsioonina.

Kõnesolev teos annab õpetajale esteetiliste kategooriate, ka traagilise mõistmiseks ja avamiseks väga suurt abi.

Teisest küljest on täiesti ekslik ka eelarvamus, et nõukogude tegelikkus ei paku kunstile traagiliste teemade jaoks ainestikku. See väärvaade on ühenduses kurikuulsa «konfliktituse teooriaga».

Kuid praegugi tegelevad nõukogude kunst ja kirjandus veel väga arglikult traagilise teemaga. Vististi kõige selgemalt ilmneb see M. Šolohhovi «Ülesküntud uudismaas» Nagulnovi kujus. Ja on haruldaselt sügava mõjujõuga, kasvatav. Kirjandustundides peaks seda näitama.

Teemas «*Kunsti liigid ja žanrid*» on raamatu autorid iga kunstiliigi kohta andnud kompetentse ja kaasaegse ülevaate, eredalt välja toonud iga liigi eripära, selle spetsiifilised jooned, samuti üksikute kunstiliikide omavahelised seosed ning erinevused.

*

Raamatu IV osa on pühendatud kunstimeetodite vaatlemisele. Selle alguspeatükk «*Realism*» annab kõigepealt ülevaate kunstimeetodi olemusest. Siin rõhutatakse, et tegelikkus, mis annab kunstilise omandamise objekti, loob ka reaalse aluse meetodi kujunemiseks ja arenemiseks. Meetodi olenevus tegelikkusest on kehtiv ka neil juhtudel, kui kunstnik end ise tegelikkusest lahti ütleb ja rõhutab loomingulise fantaasia suveräänseid õigusi.

Tegelikkuse ja seda peegeldava inimteadvuse arengus ei saa kunstimeetod jääda alaliselt muutumata. Kuid ühtede meetodite tulek teiste asemele ei tähenda varasemate kunstilise käsitlemise viiside ja võtete täielikku asendamist (ehkki ka need muutuvad). Nii võib üks teatud võte olla kohane erinevate suundadega kunstnikele või ühe ja sama suuna kunstnikele erinevail arenguetappidel. Ja kui mitte võtted ise, siis vähemalt nende kombinatsioonid on pidevalt muutuvad.

Järgnevalt käsitletakse teemat «*Elutõde*». See reaalse tegelikkuse kunstiline peegeldamine on kunsti igivana iseärasus, vastav tema olemusele.

Küsimusi «*Realismi eriomadused*» ning «*Realism ja romantika*» on esteetika uurijad raamatus analüüsinud senistele uurimistulemustele vastavalt, ammendava selgusega.

Ulatuslik ja põhjalik on raamatu peatükk «*Sotsialistlik realism*». Selles valgustatakse sotsialistliku realismi tekkimise ajaloolisi tingimusi, selle kui nõukogude kunsti ja teiste sotsialistlike maade kunsti peamist meetodit. Sotsialistliku realismi kunst tekib kõikjal, kus rahvahulgad võitlevad sotsialismi eest (sealhulgas ka kapitalistlikes maades).

Sotsialistliku realismi kõige iseloomustavamaks iseärasuseks on see, et ta erksalt reageerib kõigele, mis elus on uut, tekkivat, kujunevat ning mille päralt on tulevik. Ta võitleb alati selle eest, et uus kiiremini võidaks.

Edasi antakse ülevaade sotsialistliku realismi ja formalismi olemusest, nende diametraalsest vastandlikkusest (formalism on objektiivse töö vaenlane; sotsialistlik realism on tegelikkuse tõepärane kujutamine kunstile omaste vahenditega).

Seejärel antakse sügav ning konkreetne alus sotsialistliku realismi olemuse mõistmiseks järgmistes teemades: kommunistlik ideelisus, kunsti rahvalikkus, partei juhtimine kui sotsialistliku realismi kunsti edusammude tagatis.

Kasulik võiks õpetajale olla ka raamatu lisa (allikate loetelu ja bibliograafia), mis juhatab esteetikahuvilisele kätte temale vajalikud allikmaterjalid.

*

Raamat «*Marksistlik-leninliku esteetika alused*», mille on oma uurimuste alusel koostanud kunsti- ja kirjandusteadlaste arvukas kollektiiv, on tubliks sammuks edasi estee-

tikaküsimuste marksistlik-leninlikul mõistmisel. Teos on elava käsitluslaadiga, mõtte-
tihe ning selle iga peatükk ja paragrahv on varustatud konkreetsete näidetega kunst-
tist, elust. Õpetajaile on see raamat ülimalt vajalik ega tohiks seepärast puududa üheski
kooliraamatukogus. Seda enam, et esteetilises kasvatuses, mis on kommunistliku kasva-
tuse koostisosa, esineb meil tõsiseid puudujäike.

Kahju ainult, et kõnesolevat teost ei ole leitud võimaliku olevat välja anda suure-
mas tiraažis kui 3000 eksemplari. Huvi selle vastu oli suur, nii et raamatut on praegu
kauplustest veel harva leida. Nähtavasti pole selle väljaandmisel koolide vajadusi arves-
tatud.

Ümera kangelaste jälgedel

S. VAHTRE,

Tartu Riikliku Ülikooli NSV Liidu ajaloo kateedri vanemõpetaja

Võiduga saksa ristirüütlite üle Ümera jõel 1210. aastal kirjutasid muistsed eestlased
ajalukku lehekülje, mis ikka ja jälle meie meeli köidab. Et Ümera lahing on kujunenud
Eesti ajaloo üheks tuntumaks sündmuseks, selles on suuri teeneid kirjanik Mait Metsa-
nurgal, kes oma romaaniga «Ümera jõel» on püstitanud Ümera sangaritele väärilise
monumendi. M. Metsanurga romaan, mis äsja ilmus juba viiendas trükis, on üks õnnes-
tunumeid ja populaarsemaid ajaloolisi romaane eesti kirjanduses. Haarav ja põnev sünd-
mustik on muutnud selle armastatuks eriti noorsoo hulgas. Romaani vooruste hulka
kuulub autori tõsine respekt ajalooliste faktide vastu, niivõrd kui need teadusele kätte-
saadavad ja kirjanikule tuntud on olnud. Allikandmete vähesus on jätnud muidugi palju
ruumi vabale fantaasiale, kuid üldjoontes ja paiguti üksikasjuski kajastab romaan tege-
likku olukorda tõetruult. See lubabki teosel kaasa rääkida Eesti vanema ajaloo tutvus-
tamisel, mida kahjuks ei saa ütelda kaugeltki kõigi minevikusündmuste taustal kirju-
tatud ilukirjanduslike teoste kohta.

Kuid ajalooline romaan ei ole ega peagi olema ajalooramat. Romaani «Ümera
jõel» arvukaid lugejaid huvitab arusaadavalt küsimus selle vastavusest ajaloolisele olu-
korrale ja ajalooteaduse andmed romaanis kujutatud sündmustest. Sugugi mitte viima-
sena tõuseb sel puhul ka küsimus Ümera lahingu kohast. Selgituste saamiseks pöördu-
takse muidugi ajaloolaste poole. Eriti Ümera lahingu käsitlemisel ajalootundides tuleb
õpetajatel valmis olla küsimustele vastamiseks, mis nõuab antud lahingu lähemat tund-
mist, kui see aine käsitluse seisukohalt muidu ehk otseselt vajalik olekski. Olemasoleva
teadusliku kirjanduse vähesuse ja laialipillatuse tõttu võib see osutada üsna raskeks. Sel-
gub, et Ümera lahingu suurele populaarsusele vaatamata tunneme mõndagi sellega seot-
tud olulist küsimust ebapiisavalt.

Käesoleva artikli eesmärgiks on pakkuda kõigepealt materjali Ümera lahingu käsit-
lemisel tekkida võivate küsimuste kohta.

Ainsaks kirjalikuks allikaks Ümera lahingust on Läti Henriku kroonika, kus
sellest jutustatakse üsna üksikasjaliselt. Lahingu täpset kirjeldamist on võimaldanud
eelkõige asjaolu, et kroonik ise töötas 1208. aastast alates kihelkonnapeestriina Ümeral,
seega sündmuste vahetus läheduses. Tema kirik asus praeguses Rubene (saksa
Papendorf) kohal Vaidava järve ääres. Vastav koht Läti Henriku kroonikast on esitatud
ka «Eesti NSV ajaloo lugemiku» I köites. Arusaadavalt tuleb kroonika kasutamisel mee-
les pidada, et selle autor oli fanaatiline kristlane, saksa vallutajate poliitika tingimusteta

õigustaja, mistõttu tema kroonika nõuab kriitilist lähenemist. Eestlaste vaieldamatut edu Ümera lahingus on aga temagi olnud sunnitud tunnistama.

Ümera lahing oli üks lüli selles ränkraskes heitluses, mida meie esivanematel XIII sajandi esimestel aastakümnetel oma vabaduse kaitseks tuli pidada. Rooma paavsti poolt õhutatuna ja suunatuna valgusid saksa ja skandinaavia feodaalide väed kohalike elanike ristiustamise ettekäandel Baltimaadele. Nende eesmärgiks oli vallutada siin- sed alad ja seejärel edasi tungida Venemaale. 1210. aastaks olid vallutajad juba mõn- dagi saavutanud. Saksa ristiõdijate poolt XII sajandi lõpul alustatud rünnak liivlaste vastu tõi kaasa viimaste alistamise ja ristiustamise. Võõra võimu alla langesid ka ida- lätlased ehk latgalid. Saaremaale tungisid 1206. aastal Taani väed, kes olid aga peagi sunnitud sealt saarlaste vastupanu tõttu lahkuma.

Saksa pemirüütlite kallaletung Eesti aladele algas 1208. aastal. Suurema vaevata õnnestus neil selleks kaasa tõmmata ka lätlasi, kelle vastu eestlased olid seni olnud üle- kaalus ja kes krooniku sõnade järgi olevat pidanud eestlaste poolt palju ülekohut kannatama. Samuti sunniti kaasa tulema ristitud liivlasi. Esimesed retked suunati Lõuna- Eestii maakondadesse Ugandisse ja Sakalasse. Eestlased vastasid omapoolsete sõjakäiku- dega Põhja-Lätisse. 1210. aastal võisid eestlased ette mõnevõrra kaugemale ulatuva sammu ja püüdsid vallutada Võnnu linnust.

Võnnu (läti *Cēsis*, saksa *Wenden*, vene allikates *Кесъ*) linnus oli 1207. aastal Riia piiskopi Alberti ja Mõõgavendade ordu vahel sõlmitud lepingu alusel jäetud ordule. Mainitud lepingu järgi sai ordu endale Koiva (läti *Gauja*) jõest lõuna pool asuvad maad, mis ulatusid pika ribana Riia lähedalt kuni Eesti piirini. Et piiskop oli endale jätnud suurema ja ka tähtsama osa seni vallutatud maadest Liivi lahe ja Daugava (Väina) jõe ääres, hakkaski just ordu nüüd kiirustama uute alade haaramisega ja organiseerima sõjakäike Eestisse. Võnnu linnus sai ordu tähtsaimaks tugipunktiks.

Võnnu ordulinnuse ehitamine algas 1206. või 1207. aastal ja kestis nelikümmend aastat. Edaspidi kindlustati ja kaunistati seda veelgi, eriti XVI sajandi algul, ordumeister Wolter von Plettenbergi ajal. Oma võimsuselt jäi Võnnu linnus maha ainult Viljandi ordulinnusest. Võnnu oli Mõõgavendade ordu ja selle järglase Liivi ordu üheks olulise- maks keskuseks ja korduvalt ka ordumeistrite residentsiks, seega kogu orduriigi pea- linnaks. Linnuse varemed on praeguseni üsna hästi säilinud. Siit avaneb suurepärase vaade kaunile ümbrusele. Linnuse XVIII sajandil taastatud osas ehk uues linnuses asub koduloomuseum 9000 eksponaadiga. Selle külje all asuvasse Jaani kirikusse on maetud rida Liivi ordu juhtivaid tegelasi, nende seas ordumeister Plettenberg.

Võnnu ordulinnus pole aga see linnus, mida eestlased 1210. aastal piirasid. Nagu jutustab Läti Henrik, elasid mõõgavennad, eesotsas oma juhi Bertholdiga, sel ajal veel v a n a s l i n n u s e s (*antiquum castrum*) koos vendidega. Vendid olid Kuramaalt Venta jõe äärest pärinev väike hõimukild, kes sealt väljatõrjutuna oli elanud mõnda aega Riia kohal asunud linnuses, sealt uuesti kurelaste poolt minema aetud ja leidnud lät- laste alal viimaste poolt mahajäetud linnuses uue asupaiga, millele saksa ja. samuti eesti keeles jäigi nende nimi. Kus paiknes see vendide «vana linnus», kuhu nüüd olid asunud juba sakslased, kelles tagakiusatud vendid ilmselt lootsid leida kaitsjaid? Mõnede uurijate arvates oli see Ä r a i š i ordulinnuse kohal, 8 kilomeetrit Võnnust lõuna pool, mida läti keeles ongi nimetatud ka Vana-Võnnuks. See arvamus on osutunud siiski ekslikuks. See ei ole kooskõlas ka Läti Henriku kirjeldustega, mille järgi vendide lin- nus pidi asuma uue ordulinnuse juures. Praegu ei kahelda selles, et Võnnu «vana lin- nus», mida eestlased püüdsid vallutada, asus nüüdses Oktoobri pargis (end. Lossi park) P ä h k l i m ä e l (*Riekstu kalns* — pähklite mägi). Pähklimägi asetseb ordulinnuse loode- poolse külje all. Mägi on linnuse varemetega ühendatud Põhjatorni juurest kulgeva väi- kese, möödunud sajandil ehitatud kivisillakese kaudu. Muistse linnusena on Pähklimägi võetud riikliku kaitse alla ja tähistatud vastava tahvliga, kuid arheoloogilisi kaevamisi

pole siin tehtud. Linnuse mägi on küll igalt poolt järskude nõlvadega, kuid väikese pindala tõttu ei sobinud see enam ordulinnuse asukohaks.

Läti Henriku sõnade järgi asusid eestlased 1210. aastal Võnnut piirama suure väega. Nagu näitab sündmuste edasine käik, ei võinud eestlaste malev eriti suur olla; pealegi on teada, et kroonik püüab alati vaenlaste vägesid näidata suurematena. Tõenäoliselt võtsid sellest osa ainult ugalased ja sakalased, kelle vahel oli selleks ajaks kujunenud teatav sõjalis-poliitiline liit. Seniste retkedega võrreldes oli antud juhul siiski tegemist paremini ettevalmistatud ja sihikindlama üritusega.

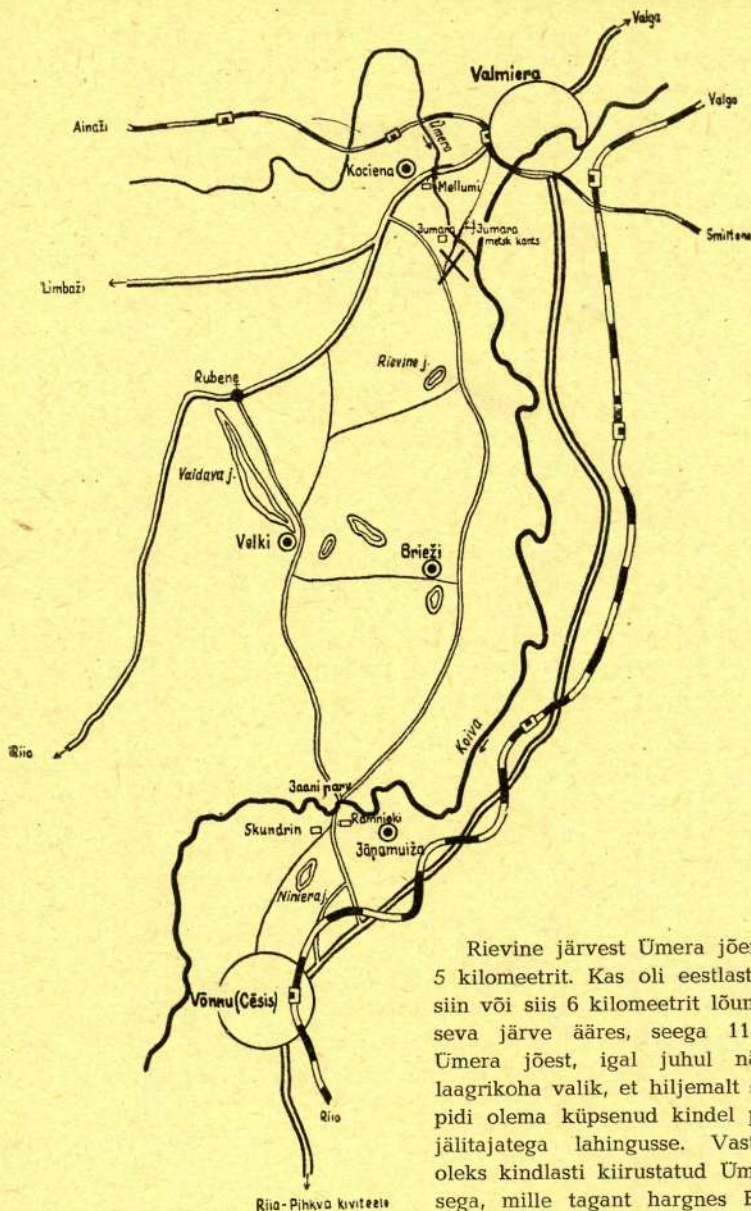
Võnnu piiramine kulges eestlastel võrdlemisi edukalt. Küll langenud neid ammu-küttide noolte ohvriks, kuid eestlaste odad surmanud ka mõned vendidest. Piirajad kand-sid kokku suured puuriidad, süütasid need põlema ja püüdsid tuld linnusesse ajada. See-järel lohistati metsast kohale suured puud koos juurtega, ehitati nendest piiramistorn, mida kindlustati veel palkidega, ja sel ajal, kui ühed võitlesid all, ajasid teised ülal lin-nuse kaitsjad kitsikusse tule ja suitsuga. Linnus ei oleks suutnud enam kaua vastu pidada ja tema edasine saatuse sõltus sellest, kas ja kui kiiresti suudetakse hankida abi Riias. «Mõnede lohakuse tõttu» jõudnud teade piiramisest Riiga alles piiramise kolmandal päeval. Riias kogutud abivägi asus teele ja peatus Siguldas. Seal liitus sellega liivlaste vanem reetur Kaupo oma meestega ja veel liivlasi ning lätlast. Vägi liikus kiiresti Võnnu poole. Seega murdsid riialased alles samal aastal eestlastega sõlmitud rahu-lepingu, millest eestlased olid ausalt kinni pidanud, minemata appi veidi varem Riia piiranud kurelastele.

Kuulda saanud sakslaste abivägede lähenemisest, lõpetasid eestlased neljandal päeval Võnnu piiramise. Kroonika teatel on eestlased läinud üle Koiva jõe ja jäänud ööseks puhkama järve äärde, mis asus Beverini viival teel. Järgmisel hommikul, kui eestlased olid juba lahkunud Ümera jõe suunas, jõudsid samasse orduruütliid Võnnust ja Kaupo koos liivlaste ning lätlastega, kuna riialased näivad olevat maha jäänud. Ka sakslaste vägi peatus järve ääres.

Koiva ületamine toimus Jaani parve (*Jāņa pārceļtuve*, s. t. Jaani ülekäigukoht) kohal, mida nimetatakse nii läheduses asuva endise Jaanimõisa (*Jāņamuiža*) järgi, teise nimega *Kieņu pārceļtuve* samas asuva talu nime järgi. Praegusel ajal viib selle parveni suurem tee Võnnust linna piirilt, pöördudes seal Võnnu—Valmiera asfaltmaanteelt vasa-kule. See tee, mida mööda linna piirilt parveni on 4,5 kilomeetrit, linnusest aga 6,5 kilo-meetrit, suundub läbi endise Dukuri mõisa ida poolt Niniera järve. Nagu nähtub A. Mel-lini atlasest (XVIII sajandi lõpult) ja G. E. Rükkeri Liivimaa kaardilt (1839. a.), pole vanemal ajal kasutatud seda teed, vaid parveni on jõutud lääne poolt Niniera järve kul-gevat teed mööda, kustkaudu linnusest parveni on umbes 5 kilomeetrit.

M. Metsanurga romaanis räägitakse sillast Koiva jõel, mille eestlased taganedes lõh-kunud. Et aga praeguseni ületatakse jõge selles kohas parve abil, pole mõeldav, et XIII sajandil oleks seal asunud sild, sest selleks oli jõgi siin liiga lai.

Uletanud Koiva, jätkasid eestlased, samuti nende jälitajad, teekonda põhja poole, mööda Koiva jõest lääne pool asuvat ja jõega paralleelselt kulgevat teed. Niisiis liiguti mööda vana Võnnu—Valmiera maanteed, mis oli kasutusel juba muinasajal. Praegune Võnnu—Valmiera asfaltmaantee, nii nagu raudteeliingi, kulgeb teisel pool Koivat. Millise järve ääres peatuti? Selle tee ääres on lääne pool kaks järvekest, üks endise *Brieži* mõisa kõrtsi lähedal, 8 kilomeetri kaugusel Jaani parvest, teine, *Rievine* järv, sellest omakorda 6 kilomeetrit edasi põhja poole. Kahjuks ei ole seni suudetud kindlaks teha muistse *Beverini* linnuse asukohta. Kui see oli pärastise Valmiera ordulinnuse eelkäija, nagu kaldub arvama enamik uurijaid, siis asusid need mõlemad järved tõepoolest Beve-rini tee ääres. Beverini asukohaks pakutud paljudest kohtadest oleks kroonika teatega kooskõlas veel vaid Vaidava järve idakallas, kuhu suunduvad teed mõlema meie poolt märgitud järve äärest.

Rievine järvest Umera jõeni jääb veel 5 kilomeetrit. Kas oli eestlaste laagrikoht siin või siis 6 kilomeetrit lõuna pool asetseva järve ääres, seega 11 kilomeetrit Umera jõest, igal juhul näitab sellise laagrikoha valik, et hiljemalt selleks ajaks pidi olema küpsenud kindel plaan astuda jälitajatega lahingusse. Vastasel korral oleks kindlasti kiirustatud Umera ületamisega, mille tagant hargnes Eestisse juba mitu teed ja kus põgenemisvõimalused

oleksid olnud hoopis soodsamad. Pealegi oleks jõe ületamine eestlaste edumaad suurendanud, sest rüütlitel pidi selleks kuluma kindlasti rohkem aega. Asjaolu, et jäädi peatuma kõige enam paari tunni tee kaugusel Umerast, räägib igati eestlaste põgenemiskavatsuste vastu. Seda taipasid nähtavasti ka sakslased. Läti Henrik ütleb küll, et nad peatunud järve ääres hommikueine pidamiseks, kuid see võis olla vaid üheks põhjuseks. Olulisem oli kindlasti see, et, jõudnud eestlastele juba niivõrd lähedale ja vahest ka aimates viimaste valmistumist lahinguks, oli tarvis ennastki lahinguvalmis seada. Saadetakse ette luurajad ja valvesalk lähemate andmete saamiseks eestlaste tegutsemisest. Mõned luurajad olevat tagasi tulnud teatega, et eestlased põgenevad suure kiiruga üle Umera. Nagu hiljem selgus, oli see teade täiesti ekslik. On raske ütelda, kas olid

eestlased tõepoolest teeselnud põgenemist ja viinud luurajad sellega eksiteele, või tõid viimased sihilikult valetate. Igatahes süüdistab kroonik liivlasi ja lätlasi, et need niisuguseid teateid liiga kergesti uskunud ja hakanud kohe, riialaste saabumist ootamata, eestlastele järele ruttama. Kaupo ja sakslased soovitanud küll viivitada ja mitte lahingusse minna enne riialaste tulekut, kuid see nõu olevat ära põlatud, soovides pigem sakslaste lüüasaamist. Sakslased paigutatud ette, et ise nende taga minnes lahingu käiku silmas pidada ja olenevalt olukorrast paremini valmis olla kas eestlaste tagaajamiseks või põgenemiseks. Nii liiguti edasi Ümera poole.

Kaua aega oli vaieldav, milline oli Läti Henriku poolt korduvalt mainitud Ymera jõgi, mis korra esineb ka Liivimaa vanemas riimkroonikas Emere kujul. Laskumata siinkohal selle poleemika üksikasjadesse, märgime, et rida uurijaid, nagu J. L. Börger, A. Bielenstein, Th. Doebner, P. Abuls, R. Kenkmaa jt., identifitseeris selle Sæde (läti Seda) jõega, mis algab Valga lähedusest ja suubub Burtneki ehk Asti järve. See jõgi oli piirijõeks eestlaste ja lätlaste asustusalade vahel. Seevastu V. D. Balodis oma töödes «Jumera» (ajakirjas «Austrums» 1897) ja «Jumeras-leja un viņas ievērojamas vietas» (Ümera org ja selle vaatamisväärsused) (1909) pidas Ymeraks Koiva parempoolset harujõe Umerat (Balodisel Jumera). Selle oletusega liitunud uurijaist tuleb märkida eriti H. Laakmanni, kes artiklis «Die Ymer» Opetatud Eesti Seltsi Aastaraamatus 1930 (Tartu 1932) argumenteeris sedavõrd kaalukalt Ümera kasuks, et sellega võis küsimuse lugeda üsna kindlalt lahendatuks. Sæde-hüpoteesi kaitsjate peamine argument seisis selles, et Sæde oli hoopis tähtsam jõgi kui Ümera ning polevat kuidagi usutav, et kroonik oleks rääkinud nii palju viimasest, Sædet kordagi mainimata. Ometi oli see tõepoolest nii, mis on hästi seletatav asjaoluga, et Läti Henrik ise elas Ümera jõe lähedal, mille järgi nimetati ka kirikut ja kihelkondagi, kui ka sellega, et just Ümera ääres toimus olulisi sündmusi. Nagu kohe näeme, oli jõgi tollal ka tublisti suurem.

Ümera jõgi on väike, vaid 20 kilomeetri pikkune Koiva parempoolne lisajõgi, mis suubub Koivasse Valmierast (Volmari) edela pool, kesklinnast 5 kilomeetri kaugusel. Jõgi voolab looduslikult väga kaunis orus, mille nõlvad, eriti alamjooksul, on tihedalt kaetud puude ja põõsastega, moodustades paiguti läbipääsmatuid tihnikuid. Suudme läheduses on jõe kaldad võrdlemisi kõrged ja järsud. Praegusel ajal on Ümera madal, nii et sellest isegi suudmekohal võib jalgsi läbi minna; varem ajal oli ta aga hoopis veerikkam. Ahenemist on põhjustanud jõe ülemjooksul asunud soode kuivamine metsade maharaiumise tõttu. Nii oli Ümera jõe tähtsus vanemal ajal tunduvalt suurem ja on kõigiti arusaadav, miks kogu ümbruskonda nimetati jõe nimega.

Selle jõe paremal kaldal asuvasse metsadesse peituski lahinguvalmina eestlaste malev. Eestlased paigutasid Ümera ülekäigukoha ümbrusesse, mis pidi asuma umbes samal kohal, kus praegu on vana Võnnu—Valmiera maantee sild. XIII sajandi algul siin silda arvatavasti ei olnud. Ümera suudme läheduses jäädi ootama vaenlase tulekut. Kroonika teatel polevat sakslased Ümera äärde jõudes teadnud, et eestlased on metsas varjul, ja langenud neid ootamatult igast küljest ründavate eestlaste löögi alla. Ka kirjanduses on seni eestlaste edu Ümera lahingus seletatud esmajoones ootamatusega. Täiesti ootamatu ei võinud eestlaste kallaletung ometi olla. Kroonik püüab seda rõhutada põhjendada sakslaste lüüasaamist. Kuid eespool nägime, et Ümera äärde liikus sakslaste ja nende liitlaste vägi juba kindlas lahingukorras ja et vähemalt kõik ei uskunud teadet eestlaste kiirest põgenemisest üle Ümera.

Nähes eestlasi igast küljest kallale tungimas, tõstnud orduvend Arnold lipu ja hüüdnud: «Hoiame ühtekokku, vennad sakslased, ja vaatame, kas me suudame võidelda, ja ärgem põgenegem nende eest ega tehkem häbi oma rahvale!». Kuid eestlaste rünnak oli sedavõrd hoogne, et sakslaste rivi paisati segi. Kaupo poeg Berthold sai surma, samuti Kaupo väimees Vane, «julge ja vapper mees». Ordurüütlid ja piiskopisulased saanud raskesti haavata. Asjaolu, et kroonik haavatute hulgas nimetab ka piiskopi sõjasulaseid Wichmanni ja Alderit, näitab, et lahingust osavõtnute seas olid

peale Võnnu orduvendade ka piiskopi sõjamehed. Riia abivägi oli nähtavasti selleks ajaks järele jõudnud.

Liivlased ja arvatavasti ka lätlased põgenesid juba lahingu algul ja jätsid sakslased üksinda. Viimased koondusid kiiluks ja püüdsid kogu aeg võideldes pääseda tagasi Koiva äärde. Eestlased aga ajasid neid ja teisi põgenejaid taga ning pihustasid vaenlase väe paljudeks osadeks. Enamik põgenikest löödi üksteise järel maha, ligi sada meest võeti vang. Osa vangidest surmati kohe, neliteist meest toodi aga Ümera äärde, kus nad samuti hukati. Eluga pääsesid Ümera alt vaid üksikud vaenlased.

Nii lõppes Ümera lahing eestlaste täieliku võiduga. Väärrib esiletõstmist nende hästi läbimõeldud lahingutaktika, mis viitab oskuslikule juhtimisele ja kindlale korrale eestlaste väes. Järsu ja üheaegse löögiga viidi vaenlane segadusse, andmata sellele aega toibumiseks. Kuigi sakslased, nagu varem märkisime, ehk aimasid eestlaste valmistumist lahinguks, ei teadnud nad ilmselt täpsemalt, kuhu ja kuidas eestlased olid paigutunud, ja pidid lahingu vastu võtma nii, nagu eestlased seda dikteerisid. Näib, et ka liivlased, kes pärast ristimist korduvalt püüdsid liituda eestlastega vallutajate vastu, aitasid eestlaste võidule mitmeti kaasa. Võib-olla viivitasid just nemad sihilikult abiväe kutsumisega Riias ja andsid sakslastele valeandmeid eestlaste põgenemise kohta. Läti Henriku teadetest ilmnevad tõsised vastuolud eestlaste vastaste leeris. Otsustavaks oli aga muidugi eestlaste endi oskuslik ja vapper käitumine lahingus.

Ümera lahing mõjus innustavalt eestlaste võitlusele oma vabaduse eest. Lahing näitas, et sakslased pole võitmatud, ja aitas suuresti kaasa eestlaste koondumisele ühiseks võitluseks sissetungijate vastu. Läti Henrik kirjutab, et, tagasi pöördunud oma maale, teotasid eestlased kristlasi ja saatsid sõna kõigisse Eesti maakondadesse, sõlmsid vandenõusid ja liite, et olla üks süda ja üks hing võitluses kristlaste vastu. Tõepoolest järgnesid Ümera võidule mitmete eesti maakondade ühised ulatuslikud operatsioonid. Üle-eestilist vastupanu asusid organiseerima saarlased. Samasuguse liikumise õhutajana ja juhina tõusis mandril esile Lembitu, kelle nime kroonik mainib esimest korda 1211. aastal.

Kahjuks ei anna Läti Henriku kroonika meile Ümera lahingu kuupäeva. Seni on üldiselt kaldutud arvama, et see toimus juulikuu lõpul, sest viimane kuupäevaga dateeritud teade enne Ümera lahingut on kroonikas 14. juuli 1210. a. Nimelt on Riia vabanevad piiramisest kurelaste poolt 13. juulil (maretipäeval), mille järel kroonikas kirjeldatakse veel järgmise päeva sündmusi. Sellele järgneb aga rida sündmusi, mis kuidagi ei faha mahtuda juulikuusse. Nimelt on pärast 14. juulit Riia piiskopisulased ja Võnnu orduvendid, eesotsas oma komtuuri Bertholdiga, teinud Riias sõjaretke Ugandisse, vallutanud Otepää ja jõudnud uuesti Võnnusse. See sõjaretk pidi võtma minimaalselt arvestades vähemalt kaks nädalat. Võnnu piiramise algusest kuni Ümera lahinguni möödus aga omakorda viis päeva. Kuid nimetatud kolm sündmust — Riia piiramise lõpetamine kurelaste poolt, Bertholdi retk ja eestlaste jõudmine Võnnu alla — said vaevalt järgneda üksteisele ilma vaheajata. Eriti pole võimalik, et eestlased oleksid Võnnu alla saabunud otse Bertholdi kannul, sest Bertholdi retke ajal Ugandisse ei näi neil veel malevat kogutud olevat. Järelikult tuleks ajaks, millest varem Ümera lahing ei saanud toimuda, lugeda augustikuu keskpaika. Tõenäoline lahingu aeg võis aga olla augusti teisel poolel või septembris, niisiis hilissuvel. Järgmine daatum kroonikas meile enam abi ei anna.

Ümera sangareist lahutab meid parkümmend sugupõlve, kuid aeg ei ole suutnud seda võidukat sündmust tumestada. Meil ei ole vajadust Ümera võitu ülehinnata ega tarbetult üles puhuda. Murranguline ega määrava tähtsusega ei olnud see lahing isegi tolleaegses sõjas. Sakslaste sissetungi ei suudetud sellega peatada. Võib-olla on mõnigi selletaoline võit vajunud unustusse, leidmata ülesmärki. Kuid see ei vähenda Ümera lahingu tähtsust ja suurust, mis peitub meile nimeliselt tundmatute muistsete eesti sõjameeste vankumatus otsusekindluses kaitsta kõigi oskuste ja jõududega oma vabadust.

Meie aukohuseks nende ees peaks olema tunda suuremat huvi Ümera lahingupaiga

vastu. Praegu on see tähistamata, mis raskendab selle ülesleidmistki. Küll leiame Ümera jõe vasakul kaldal, umbes kilomeetri kaugusel jõesuudmest asuvas Moonide orus (Magonju leja) juba aastate eest pandud väikese plekktahvlikese, mis on pühendatud 1223. aastal nn. teises Ümera lahingus langenud eestlastele. Tahvil on järgmine tekst: «Magonju leja, kur 1223. g. krituši daudz igauņu» (Moonide org, kus 1223. a. langes palju eestlasi). 1210. aasta võiduka lahingu koht aga ei ole selliseltki märgitud. Kindlasti on tarvis ka sinna üles seada vastav mälestustahvel.

Arvukad ekskursioonid, kes igal aastal meie vabariigist Läti NSV-d külastavad, on seni Ümera lahingu kohast peatumata möödunud. Tahaks loota, et see halb traditsioon edaspidi murtakse ja eriti koolide ekskursioonide marsruutides ikka rohkem ja rohkem hakkab esinema meile kõigile nii tuttav Ümera nimi. Kõige kaalukam sõna on siin ütelda ajalooõpetajatel, kelle südameasjaks peaks saama seda igati propageerida.

SISUKORD

... Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongressi resolutsioon	881	misõpetuses ja mõningaid sellealaseid probleeme	912
I. A. Kairov. Kõne NLKP XXII kongressil	893	L. Anijalg. Keemia seostamine tootmisõpetuse ainetega	920
Juhtkiri. Tööle, seltsimehed	898	... Teistest ettekannetest	925
UURIMUSI JA ÜLDISTUSI			
E. Janno. See kohustab	901	I. Melnikov. Mõningaid kooli ja tootmise seostamise küsimusi	927
A. Remmel. Algklasside dekoratiivse joonistamise meetodikast	906	A. Tiki. Vihikute nõuetekohane vormistamine ja eesti keele tase õpilaste vihikuis	930
TÖÖKOOGEMUSI			
Tartu 7. keskkooli õpetajate tootmisõpetusealane konverents:		O. Käerner. Ratsionaalarvude käsitlemine 6. klassis	938
H. Klaassen. Esimesi tulemusi toot-		KRIITIKA JA BIBLIOGRAAFIA	
		L. Takk. Õpetajale vajalik teos	948
		S. Vahtre. Ümera kangelaste jälgedel	954

Toimetuse kolleegium: A. Elango, E. Jaanvärk, R. Kalling, J. Kipper, A. Lints (toimetaja asetäitja), O. Martinson, L. Prits, A. Reiman, A. Sepp (toimetaja asetäitja), U. Siimann, L. Siimaste (toimetaja), A. Tiki, A. Valsiner.

Toimetuse aadress: Tallinn, Tõnismägi 11, tel. 454-25. Ladumisele antud 9. XI 1961. Trükkimisele antud 25. XI 1961. Trükiarv. 3440. Paber 70×108, 1/16. Trükipoognaid 5,5. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 7,7. Arvestuspoognaid 8,61. MB-08246. Tellimise nr. 2075. Trükikoda «Punane Täht», Tallinn, Pikk 54/58.

Eesti NSV Kultuuriministeeriumi Kirjastuste ja Polügraafiaianduse Peavalitsuse Ajalehtede-Ajakirjade Kirjastus.

Ilmub 1 kord kuus. Üksiknumbri hind 30 kop.
Tellimishind: 6 kuud — rubl. 1.80.

На эстонском языке.

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NSV HARIDUSMINISTEERIUMI
PEDAGOOGILINE AJAKIRI

XIX AASTAKÄIK

Eesti NSV Kultuuriministeeriumi Kirjastuse ja Polügraafiatööstuse Peavalitsuse
Ajalehtede-Ajakirjade Kirjastus

1961

Juhtkirjad ja ühiskondlik-politilised artiklid

.... Opetajad ja pedagoogiline perioodika	2
.... Rohkem omaalgatust ja loovat suhtumist pedagoogilises töös	82
.... Koolireform ja haridusosakond	162
.... Lenini lipu all	241
A. Andrejevi j. Rahvaste sõpruse leninlike ideede võidukäik	246
.... Kommunistliku maailmavaate kasvatamise teed ja meetodid	255
.... Esimene inimese lend kosmosesse	321
.... Viime ellu kaheksaklassilise koolikohustuse	324
.... Viies õppeveerand	401
.... 20 aastat kangelasliku võitluse algusest	406
.... Kakskümmend üks saavutusrohket aastat	481
F. Eisen. Augustikuu nõupidamise põhiprobleeme	561
.... Uue õppeaasta lävel	566
.... Kommunismi suur võitlusprogramm	641
.... NLKP XXII kongressi kohustab	721
.... Vabariigi parteiorganisatsiooni foorum	821
.... Suur Sotsialistlik Oktoobrerevolutsioon avas tee kommunismile	824
.... Tööle, seltsimehed!	898

NLKP XXII kongressi materjale

NLKP Keskkomitee aruanne Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongressile. NLKP Keskkomitee esimese sekretäri seltsimees N. S. Hruštšovi aruandekõnest	801
Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmist. Seltsimees N. S. Hruštšovi ettekandest Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongressil 18. oktoobril 1961	810
Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongressi resolutsioon. NLKP Keskkomitee aruande põhjal	881
Vene NFSV Pedagoogika Akadeemia presidendi I. A. Kairovi kõne NLKP XXII kongressil	893

NLKP XXII kongressi eel

.... Noore põlvkonna heaks, kogu rahva heaks	647
H. Reinop. Kool ja kommunismi ehitamine	725
E. Lukas. Kasvatada uut inimest	730
A. Tõldsepp. Uue inimese jooned terenduvad üha selgemalt	830

Uurimusi ja üldistusi

E. Koemets. Jutustamisõpetus	6
M. Вальме. О положении и задачах преподавания русского языка в Эстонских школах	13
.... ских школах	21
A. Kõverjalg. Kvalifikatsiooni tõstmise tundidest	25
E. Tõnisson. Külaskäik muistsesse asulasse	29
H. Lõbus. Täiskasvanud ja pioneeritöö	87
K. Toim. Iseseisvast mõtlemisest	95
E. Koemets. Suulise ja kirjaliku kõne arendamisest	

R. Silla. Kas nooremad õpilased on õppetööga üle koormatud?	99
L. Takk. Klassijuhataja arendagu kommunistlike noorte algatusvõimet	105
K. Mihkla. Näitlikkus ja õpilaste iseseisev töö Fr. Tuglase elu ja loomingu käsitlemisel 10. klassis	111
A. Laisaar. Luminestsentsnähtusi ja nende demonstreerimise võimalusi koolis	118
A. Elango. Õpilaste aktiveerimisest teadmiste kontrollimisel	167
U. Siimann. Informatsiooni osast pedagoogilises töös	176
M. Jaagus. Töö ja õpetamise seostamise didaktilistest alustest	185
L. Levald. Proletaarse internationalismi kasvatamise võimalusi ajalootundides	191
M. Aksel. Teooria ja praktika seostest botaanika õpetamisel	197
K. Ramul. Unustamise psühholoogiast	260
A. Köverjalg. Tähelepanekuid tootmisõpetuse korraldamisest	270
A. Toomus. Küsimuste-vastuste meetod geograafia õpetamisel	277
K. Hallik. Poliitring ja -loengud koolis	282
L. Bujeva j. Loov töö on kommunistliku kasvatusel	329
H. Kelder. Mõnest kaadriküsimusest koolireformi puhul	336
H. Roots. Kasvatuseprobleeme pioneerilaagris	342
L. Prits. Kool ja pioneerimalev suvel	349
S. Kallas. C-vitamiini tähtsus õpilaste toidus	353
O. Prints. Tuletise ja integraali mõiste käsitlemine keskkoolis	410
E. Jaanvärk. Vene keele õpetamise reform	421
I. Sotter. Võõrkeelse sõnavara esitamine 5. ja 6. klassis	426
B. Nedzvetcki. Komsomolikoosolekud koolis	434
V. M. Boguslavski j. Objektiivne ja subjektiivne dialektilises mõtlemises	485
K. Ramul. Moodne mõtlemispsühholoogia ja mõlemise kasvatamise probleem	491
E. Koemets. Dispositsiooni ehk kavandamise õpetamisest	500
K. Saks. Alg- ja 7-klassiliste koolide koostöö 5. klassi eduka õppetöö kindlustamisel	510
J. Saarma. Inimsuhetest koolis psüühilise hügieeni vaatekohalt	515
A. Smirnov. Psüühiline ettevalmistus tööks	571
E. Valdre. Karastamise mõju õpilaste organismile	579
H. Roovete. Tootmisõpetusest põllumajandusliku suunaga keskkoolis	587
S. Martinson. Mõningaid küsimusi geograafia ja bioloogia õpetamise seosest	591
L. Vilberg. Lühidalt NLKP programmi kujunemise ajaloost	649
E. Koemets. Kavandamisel (ja kompositsioonis) esinevad vead ja nende ravi	660
V. Suhhomlinski. Kommunistlik töö ja kommunistlik kõlbus	668
A. Tamm. Loogikast kui tunnetusteadusest	674, 737
A. Nurk. Õpetaja tundide kontrollimine	680
H. Roos. Irratsionaalarvu mõiste käsitlemine	685
O. Prints. Matemaatika õpetamisest keskkooli vanemas astmes	757
E. Kurik. Töökultuuri kasvatamine tööõpetuse tundides	763
A. Dremov. Kunstilise kujundi vormi spetsiifika	835
A. Elango. Kirjandite meetod pedagoogilises ja psühholoogilises uurimistöös	843
H. Roos. Mõnede elementaarfunktsioonide käsitlemine keskkoolis	850
E. Janno. See kohustab	901
A. Remmel. Alklasside dekoratiivse joonistamise meetodikast	906

Töökogemusi

K. Teras. Tootmisõpetus ja klassijuhataja	33
E. ja H. Jõgisalu. Kodu-uurimisest meie keskkoolis	37
K. Põldsepp ja R. Kruus. Aratame õpilaste huvi ühiskondlik-poliitiliste sündmuste vastu	126
L. Anijalg. Iseseisva töö võtteid keemia õpetamisel 7. ja 8. klassis	132
H. Einer. Tootmisõpetuse organiseerimise probleeme maakeskkoolis	138
L. Tõnisson. Jooniste lugemise tähtsus joonestamistundides	141
R. Tõnspöeg. Töökasvatuse Väike-Maarja keskkoolis	203
R. Virkus. Lastevanemad abistavad kooli	206
A. Jakobson. Mõningaid efekteid katseid keemias klassiväliseks tööks	210
P. Ronk. Kodu'oo ja emakeele õpetamine käsikäes	215
....Direktor ja klassijuhatajad	286
F. Kon. Tootmisõpetuse korraldamise kogemusi	291
E. Veski. Kasvatage taimi hüdrokultuuris!	293
P. Kream. Koolitöö juhtimise kogemusi	357

A. Saarend. Vestlus vene keele tunnis keskkooli vanemates klassides	360
V. Nelik. Näitering koolis	365
B. Rea. Geograafia õpetamise aktiveerimine ja töövihikute kasutamine 5. klassis	375
A. Allikas. Kasvatusest matkamisel	382, 539
L. Moks. Ebaedukus õppetöös kui kasvatusraskus	443
H. Susi. Mõningaid kogemusi inglise keele õpetamisel	450
P. Kees. Õpilaste teadmiste suulise kontrollimine ajaloos	453
B. Rea. Ornitofenoloogiliste vaatluste korraldamisest	460
L. Soovik. Kogemusi töökasvatuse organiseerimisel	519
A. Kimmel. Kogemusi võõrkeelte õpetajate praktikumide korraldamisel	528
H. Jõgisalu. Ekskursioonid ja matkad	532
H. Puusepp. Metoodilisele tööle uus suund	596
H. Reek. Sisemefoodilise töö korraldamise kogemusi	600
M. Meos. Vene keele lugemistund 5. klassis	608
H. Jõulma. Õigekirja õpetamise teoreetilistest alustest ja diktaadiliikidest	613
S. Menšikov. Esteetiline kasvatus tööõpetuse tundides	617, 706
A. Sillar. Viienda klassi õppeedukusest	694
V. Kuuseoks. Esteetilisest kasvatusest kirjanduse ja kirjandite tundides	698
O. Niinemäe. Lastevanemate kooli tööst	712
L. Rõkova. Lõhe teadlikkuse ja käitumise vahel	769
Ö. Einberg. Nõukogude kirjandus, kool ja elu	776
E. Hiiesalu. Kujutava kunsti osa algklasside õpilaste esteetilisest kasvatusest ..	784
E. Herman. Masinaõpetuse seostamisest füüsikaga	859
R. Selg. Ideoloogiline kasvatus saksa keele tundides ja klassivälises töös	866
P. Kees. Tadmiste kirjalikust kontrollimisest ajaloos	872
H. Klaassen. Esimesi tulemusi tootmisõpetuses ja mõningaid sellealaseid probleeme	912
L. Anijaalg. Keemia seostamine tootmisõpetuse ainetega	920
I. Melnikov. Mõningaid kooli ja tootmise seostamise küsimusi	927
A. Tiki. Vihikute nõuetekohane vormistamine ja eesti keele tase õpilaste vihikuis	930
O. Kärner. Ratsionaalarvude käsitlemine 6. klassis	938

Kriitika ja bibliograafia

O. Seeman, A. Pae. Märkusi A. Pjorõškini füüsika õpiku kohta	45
....Mida arvavad õpetajad 5. ja 6. klassi eesti keele õpikust	236
J. Liim ja H. Raigna. Muljeid 2. klassi aritmeetika õpikust	312
....Märkmeid 5. klassi lugemiku kohta	314
L. Takk. Mõningaid järeldusi VI vabariiklikest pedagoogilistest loengutest	392
....Uus ajakiri internaat- ja pikapäevakoolidele	395
L. Takk. Õpilasalmanahhide temaatikast, ideelisest ja kunstilisest tasemest	632
L. Takk. Õpetajale vajalik teos	948
S. Vahtre. Ümera kangelaste jälgedel	954

Koolieelne kasvatus

S. Ernesaks. Talviseid tegevusi lastele	49
A. Paeveer. Et lapsed oleksid koolile hästi ette valmistatud	296
M. Terri. Koolieelsete laste esteetilisest kasvatuse konverents Moskvas	389
E. Mikuri. Huvi äratamine tegevuste vastu lasteaias	464
E. Lootsar. Teeme ise	545
R. Saltsmann. Individuaalne töö lastevanematega	749

Melit ja mujalt!

I. Unt. Didaktikaalne nõupidamine Moskvas	54
Lázló Vincze. Eetika õpetamisest koolis	59
....Tootmis- ja tööõpetuse kogemusi pedagoogilise keskajakirjanduse veergudel ..	62
....Haridusosakonna töökogemusi	66
....Veel tootmisõpetuse küsimusest maakoolides	154
L. Siimaste. Mõningaid pedagoogilise propaganda päevaprobleeme	225
....Iseseisva töö harjumuste kasvatamine päevakorral	232

.... Töö- ja tootmisõpetus Tšehhoslovakkia üldhariduslikus koolis	307
.... Kaheksaklassilise koolikohustuse elluviimiseks	471
A. Raaid. Rahva-Poola koolireformi taotlusi	552
.... Õpetamise ühendamine tootva tööga ehitustel	622
.... Saksa Demokraatliku Vabariigi õpetajate kongressilt	792

Ajaloo lehekülgedelt

K. Tihase. Mõnda meie koolimajade ajaloost	68
K. Kotsar. Sada aastat esimese eestikeelse ajalooõpiku ilmumisest	147
H. Kurm. Võitlus avalikkude algkoolide seaduse ümber Asutavas Kogus	221, 303
H. Palamets. Kooliuuenduslikust suunast kodanliku Eesti ajalooalases metoodilises mõttes	473
J. Renzer. Pioneeriliikumise esimesed sammud Eesti NSV-s	625
L. Hallop. Mõni sõna «Eesti Kooli» teisest ilmumisperioodist	715

Ringvaade

.... Miks osa küsimusi jäi lahendamata	74
.... Arutati kooliväliste lasteasutuste tööd	76
.... Noorte sõnaseppade aktiivi nõupidamine-seminar	77
.... Rahva esteetiline kasvatus	79
.... Seminarnõupidamine pedagoogilise propaganda küsimustes	158
.... 6. vabariiklikud pedagoogilised loengud	316
.... Vabariiklik vanempioneerijuhtide konverents	316
.... Kuulmishäiretega laste internaatkoolide õpetajate konverents	317
.... Teaduslikust tööst Tallinna Pedagoogilises Instituudis	318
.... Matemaatikaõpetajate vabariiklik nõupidamine	398
.... Keskkoolilõpetajate vabariiklik konverents	398
.... Teooria ja praktika käsikäs	479
.... Eesti NSV Pioneeriorganisatsiooni Nõukogu VIII pleenum	556
.... Koolieelse kasvatus vabariiklikult konverentsilt	557
R. Päts. Muusikaline esteetiline kasvatus	797
.... Kaksaastaku esimene aasta	878
.... Vabariigi paremad kooli-komsomoliorganisatsioonid	879

«Punane Täht», Tallinn. 3440. XI 1961. Tell. nr. 2075.

673

42275

I 9765

12)

30 kop.

2340